

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÇOCUK GELİŞİMİ ANABİLİM DALI
ÇOCUK GELİŞİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU (OSB) TANISI ALMIŞ
ÇOCUKLARIN ANNELERİNİN ALGILADIKLARI SOSYAL
DESTEK İLE DENEYİMLEDİKLERİ POZİTİF KAZANIMLAR
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Gönül KORKMAZ

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Semiha Füsun AKDAĞ AYCİBİN

İSTANBUL- 2025

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÇOCUK GELİŞİMİ ANABİLİM DALI
ÇOCUK GELİŞİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU (OSB) TANISI ALMIŞ
ÇOCUKLARIN ANNELERİNİN ALGILADIKLARI SOSYAL
DESTEK İLE DENEYİMLEDİKLERİ POZİTİF KAZANIMLAR
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Gönül KORKMAZ

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Semiha Füsun AKDAĞ AYCIBİN

İSTANBUL- 2025

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Anabilim Dalı : ÇOCUK GELİŞİMİ ANABİLİM DALI
Program : ÇOCUK GELİŞİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
Öğrenci No : 244209504
Öğrenci Adı Soyadı : Gönül KORKMAZ

“Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) Tanısı Almış Çocukların Annelerinin Algıladıkları Sosyal Destek İle Deneyimledikleri Pozitif Kazanımlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” isimli çalışma aşağıdaki jüri tarafından 21/08/2025 tarihinde yapılan sınavda Yüksek Lisans Tezi olarak oybirliğiyle kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı : Dr. Öğr. Üyesi Merve YÜKSEL KADIOĞLU İmza
(Üsküdar Üniversitesi)

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Semiha Füsun AKDAĞ AYÇİBİN İmza
(Üsküdar Üniversitesi Üniversitesi)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Menekşe KILIÇARSLAN İmza
(Topkapı Üniversitesi)

ONAY

Bu tez, yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun tarih vesayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Türker Tekin ERGÜZEL
Enstitü Müdürü

ÖZET

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU (OSB) TANISI ALMIŞ ÇOCUKLARIN ANNELERİNİN ALGILADIKLARI SOSYAL DESTEK İLE DENEYİMLEDİKLERİ POZİTİF KAZANIMLAR ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Araştırmanın temel amacı, Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanısı almış çocukların annelerinin algıladıkları sosyal destek ile deneyimledikleri pozitif kazanımlar arasındaki ilişkiyi incelemektir. Ayrıca, annelerin algıladıkları sosyal destek ve deneyimledikleri pozitif kazanımların, annenin ve otizm spektrum bozukluğu tanısı almış çocuğunun demografik özelliklerine (yaş, cinsiyet, doğum sırası) göre farklılaşıp farklılaşmadığı da araştırılmıştır. Bu çalışma nicel araştırma yöntemlerinden ilişkiyel tarama modeli kullanılarak yürütülmüştür. Araştırmanın örneklemi, 2024-2025 yılı İstanbul ilinin Kartal ilçesine bağlı Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde devam eden Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanısı almış çocuğu olan 250 gönüllü anneden oluşmaktadır. Bu çalışmada verilerin toplanmasında Demografik Bilgi Formu, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ) ve Pozitif Kazanımlar Ölçeği (PKÖ) kullanılmıştır. Araştırmanın veri analizlerinde, Bağımsız Örneklem t-testi, Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA), Tukey, Games-Howell ve Kruskal-Wallis H testi yöntemleri kullanılmıştır.

Bu çalışma, OSB tanısı almış çocuk annelerinin algıladıkları sosyal destek ve pozitif kazanım düzeylerinin belirli değişkenlere göre farklılık gösterdiğini, özellikle annelerin sosyal destek algılarının ve/veya pozitif kazanımlarının çocuğun yaşı, cinsiyeti ve/veya doğum sırasına göre anlamlı farklılıklar gösterdiğini ayrıca algılanan sosyal destek ile pozitif kazanımlar arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle aile desteğinin, annelerin zorlukları anlamlandırma ve pozitif kazanımlarını artırma süreçlerinde kilit rol oynadığı belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlar, OSB tanısı alan çocuk annelerine yönelik destek programlarının geliştirilmesinde çocuğun ve annenin bireysel demografik özelliklerinin dikkate alınmasının önemine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Otizm Spektrum Bozukluğu, Sosyal Destek, Algılanan Sosyal Destek, Pozitif Kazanımlar

ABSTRACT

EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN PERCEIVED SOCIAL SUPPORT AND POSITIVE GAINS AMONG MOTHERS OF CHILDREN DIAGNOSED WITH AUTISM SPECTRUM DISORDER (ASD)

The primary aim of this study was to examine the relationship between perceived social support and positive gains experienced by mothers of children diagnosed with Autism Spectrum Disorder (ASD). Additionally, the study investigated whether mothers' perceived social support and experienced positive gains differed according to the demographic characteristics of both the mother and the child diagnosed with ASD (age, gender, birth order). This research was conducted using a quantitative research method, specifically a relational survey model. The study sample consisted of 250 volunteer mothers of children diagnosed with ASD, who were attending Private Education and Rehabilitation Centers in the Kartal district of Istanbul province during the 2024-2025 academic year. The data for this research were collected using a Demographic Information Form, the Multidimensional Scale of Perceived Social Support (MSPSS), and the Positive Gains Scale (PGS). In the data analysis, Independent Samples t-test, One-Way Analysis of Variance (ANOVA), Tukey, Games-Howell, and Kruskal-Wallis H test methods were employed.

This study revealed that the perceived social support and positive gain levels of mothers of children with ASD differed according to certain variables. In particular, mothers' social support perceptions and/or positive gains showed significant differences based on the child's age, gender, and/or birth order. Furthermore, it was found that there is a significant and positive relationship between perceived social support and positive gains. Specifically, family support was determined to play a key role in the mothers' processes of making sense of challenges and increasing their positive gains. The results highlight the importance of considering the individual demographic characteristics of the child and the mother when developing support programs for mothers of children with ASD.

Keywords: Autism Spectrum Disorder, Social Support, Perceived Social Support, Positive Gains.

TEŞEKKÜR

Bu yüksek lisans tez çalışmasının başarıyla tamamlanmasında emeği geçen ve bana her aşamada destek olan kıymetli kişi ve kurumlara en içten şükranlarımı sunarım.

Öncelikle, tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Semiha Füsun AKDAĞ AYCİBİN' e, bu süreç boyunca gösterdiği değerli rehberlik ve yapıcı eleştirileri için derin saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Bu akademik yolculukta sarsılmaz anlayışı, koşulsuz desteği ve bana verdiği güçle her zaman yanımda olan sevgili eşim Adem Korkmaz' a en kalbi teşekkürlerimi sunarım. Onun varlığı, bu süreçteki en büyük destekçim ve motivasyon kaynağım olmuştur; bu başarıda en büyük pay sahibi kendisidir. Hayata farklı bir bakış açısı sunarak öğrenme azmimi canlı tutan, bu çalışmaya başlama ilhamım ve eşsiz bir anlam katan sevgili oğullarım Ali Hamza ve Harun Korkmaz'a minnettarım. Eğitim hayatımın her aşamasında bana inanan, desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen değerli annem Semigül Meral ve kıymetli babam Yaşar Meral'e şükranlarımı sunarım. Onların katkıları, bu akademik başarıda paha biçilmez bir yere sahiptir. Ablalarım Hatice Meral, Fatma Meral Korkmaz ve ağabeyim Mehmet Meral' e varlıkları ve destekleri için teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak, araştırmamın veri toplama sürecine gönüllü katılımlarıyla değerli katkıda bulunan Otizm Spektrum Bozukluğu tanısı almış çocukların tüm kıymetli annelerine içten saygı ve teşekkürlerimi sunarım. Onların paylaşımları, bu çalışmanın temelini oluşturmuştur.

BEYAN FORMU

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, tarafımdan üretildiğini ve Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna göre yazıldığını beyan ederim.

Gönül KORKMAZ

...../...../2025

imza

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR	iii
BEYAN FORMU	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar DİZİNİ	x
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı	3
1.2. Araştırmanın Önemi.....	3
1.3. Araştırmanın Problemi	4
1.3.1. Alt Problemler.....	4
1.4. Varsayımlar	5
1.5. Araştırmanın Sınırlıkları.....	5
2. GENEL BİLGİLER	6
2.1. Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB)	6
2.1.1. Otizm Spektrum Bozukluğunun Epidemiyolojisi ve Yaygınlık Eğilimleri.....	7
2.1.2. Otizm Spektrum Bozukluğunun (OSB) Etiyolojisi.....	10
2.1.2.1 Genetik Nedenler	10
2.1.2.2. Çevresel Nedenler	11
2.1.2.3. Nörobiyolojik Faktörler	12
2.1.3. Klinik Özellikler ve Tanı.....	12
2.2. Sosyal Destek ve Algılanan Sosyal Destek Kavramı	15
2.2.1. Sosyal Desteğin İşlevleri.....	16

2.2.2. Sosyal Destek Türleri.....	17
2.2.3. Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) Tanısı Almış Çocuğu Olan Annelerde Sosyal Destek Sistemi	18
2.3. Çocuğun Demografik Özelliklerinin (Yaş, Cinsiyet ve Doğum Sırası) Annelerin OSB Deneyimi Üzerindeki Etkisi.....	19
2.3.1. Çocuğun Yaşının Etkisi	20
2.3.2. Çocuğun Cinsiyetinin Etkisi	20
2.3.3. Çocuğun Doğum Sırasının/Kaçıncı Çocuk Olduğunun Etkisi.....	21
2.4. Pozitif Kazanım ve Pozitif Psikoloji Perspektifi.....	22
2.4.1. Pozitif Kazanım Kavramı.....	22
2.4.2. Pozitif Kazanım: Kavramlar Arası Farklılıklar	22
2.4.3. Sosyal Desteğin Pozitif Kazanım Üzerindeki Rolü	23
2.4.4. Pozitif Psikoloji ve Temel Yaklaşımları.....	23
2.4.5. Otizm Spektrum Bozukluğu Annelerinde Pozitif Kazanımlar	25
2.4.6. Psikolojik Dayanıklılık ve Travma Sonrası Büyüme.....	25
2.5. Otizm Spektrum Bozukluğu Tanısı Alan Çocuk Annelerinde Pozitif Kazanımlar ve Annenin Güçlü Yönleri	27
2.5.1. Pozitif Psikoloji ve Annelerin Güçlü Yönleri.....	27
2.5.2. Anelik Deneyiminin Dönüştürücü Etkisi	27
2.5.3. Sosyal Desteğin Rolü ve Önemi.....	28
3. GEREÇ VE YÖNTEM	29
3.1 Araştırmanın Modeli	29
3.2. Araştırmanın Yeri ve Zamanı	29
3.3. Araştırmanın Evren ve Örnekleme	29
3.4. Veri Toplama Araçları.....	30
3.4.1 Demografik Bilgi Formu.....	30
3.4.2. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ).....	30

3.4.3. Pozitif Kazanımlar Ölçeği (PKÖ)	31
3.5. Veri Toplama Süreci	32
3.6. Veri Analizi.....	33
4. BULGULAR	35
4.1. Korelasyon Analizi Bulguları.....	38
4.2 Regresyon Analizi Bulguları	39
4.3. Annelere Ait Demografik Değişkenlere Göre Karşılaştırma Analizi Bulguları	40
4.4. Çocuklara Ait Demografik Değişkenlere Göre Karşılaştırma Analizi Bulguları	52
5. TARTIŞMA	56
5.1. Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) Tanısı Almış Çocukların Annelerinin Algıladıkları Sosyal Destek ile Deneyimledikleri Pozitif Kazanımlar Arasındaki İlişkinin Tartışılması.....	56
5.2. Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) Tanısı Almış Çocukların Annelerinin Algıladıkları Sosyal Desteğin Pozitif Kazanımlar Üzerindeki Etkisinin Tartışılması	57
5.3. Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) Tanısı Almış Çocukların Annelerinin Edindikleri Pozitif Kazanımların Demografik Değişkenlere Göre Tartışılması	58
5.3.1. Çalışma Durumu Değişkenine Göre Pozitif Kazanımlar Düzeylerinin Tartışılması	58
5.3.2. Eş Çalışma Durumuna Göre Pozitif Kazanım Düzeylerinin Tartışılması.....	58
5.3.3. Çocuk Sayısına Göre Pozitif Kazanım Düzeylerinin Tartışılması	59
5.3.4. Medeni Duruma Göre Pozitif Kazanım Düzeylerinin Tartışılması.....	59
5.3.5. Aile Yapısına Göre Pozitif Kazanım Düzeylerinin Tartışılması.....	60
5.3.6. Aile Gelir Düzeyine Göre Pozitif Kazanım Düzeylerinin Tartışılması.....	60
5.3.7. Yaş Değişkenine Göre Pozitif Kazanım Düzeylerinin Tartışılması	61
5.3.8. Eğitim Durumuna Göre Pozitif Kazanım Düzeylerinin Tartışılması	62
5.3.9. Eşin Eğitim Düzeyine Göre Pozitif Kazanım Düzeylerinin Tartışılması.....	63
5.4. Çocuklara Ait Demografik Değişkenlere Göre Karşılaştırma Analizi Bulguları	63
5.4.1 Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) Tanısı Almış Çocukların Cinsiyetine Göre	

Pozitif Kazanım Düzeylerinin Tartışılması	63
5.4.2. Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) Tanısı Almış Çocukların Doğum Sırasına Göre Pozitif Kazanım Düzeylerinin Tartışılması	64
5.4.3. Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) Tanısı Almış Çocukların Yaşına Göre Pozitif Kazanım Düzeylerinin Tartışılması	65
5.5. Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) Tanısı Almış Çocukların Annelerinin Algıladıkları Sosyal Desteğin Demografik Değişkenlere Göre Tartışılması.....	65
5.5.1. Çalışma Durumu Değişkenine Göre Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Tartışılması.....	65
5.5.2. Eşin Çalışma Durumu Değişkenine Göre Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Tartışılması.....	66
5.5.3. Çocuk Sayısı Değişkenine Göre Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Tartışılması	67
5.5.4. Medeni Durum Değişkenine Göre Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Tartışılması.....	68
5.5.5 Aile Yapısına Göre Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Tartışılması.....	68
5.5.6. Aile Gelir Durumu Değişkenine Göre Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Tartışılması.....	69
5.5.7. Yaş Değişkenine Göre Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Tartışılması	70
5.5.8. Eğitim Durumu Değişkenine Göre Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Tartışılması.....	71
5.5.9. Eş Eğitim Durumu Değişkenine Göre Algılanan Sosyal Destek Düzeyinin Tartışılması.....	72
5.6. Çocuklara Ait Demografik Değişkenlere Göre Sosyal Destek Düzeylerinin Tartışılması.....	73
5.6.1. Otizmliliğin Cinsiyetine Göre Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri	73
5.6.2. Otizmliliğin Doğum Sırasına Göre Algılanan Sosyal Destek Düzeyinin Tartışılması.....	73
6.SONUÇ VE ÖNERİLER.....	75

6.1. Sonuçlar	75
6.2. neriler	78
KAYNAKÇA	82
EKLER.....	97
Ek 1:Etik Kurul Onayı.....	97
Ek 2: Poitif Kazanımlar leği Kullanım İzni.....	98
Ek 3: Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek leği (ÇBASDÖ) Kullanım İzni.....	99
Ek 4: Milli Eğitim Bakanlığı İzin Belgesi.....	100
Ek 5: Kişisel Bilgi Formu.....	102
Ek 6:Pozitif Kazanımlar leği (PK).....	104
Ek 7: Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek leği (ÇBASDÖ)	105

TABLULAR DİZİNİ

Tablo 1: Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgilerinin Dağılımı.....	35
Tablo 2: Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Pozitif Kazanımlar Ölçeğine Ait Betimsel İstatistiklerin ve Basıklık, Çarpıklık, Cronbach Alpha Katsayılarının Değerlendirilmesi	37
Tablo 3: Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Pozitif Kazanımlar Ölçeği Arasındaki İlişki.....	38
Tablo 4: Algılanan Sosyal Desteğin Pozitif Kazanımları Yordamasına İlişkin Bulgular	39
Tablo 5: Çalışma Durumuna Göre Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Pozitif Kazanımlar Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması	40
Tablo 6: Eş Çalışma Durumuna Göre Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Pozitif Kazanımlar Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması	41
Tablo 7: Çocuk Sayısına Göre Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Pozitif Kazanımlar Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması	42
Tablo 8: Medeni Duruma Göre Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Pozitif Kazanımlar Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması.....	43
Tablo 9: Aile Yapısına Göre Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Pozitif Kazanımlar Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması.....	44
Tablo 10: Aile Gelir Durumuna Göre Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Pozitif Kazanımlar Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması	45
Tablo 11: Yaşa Göre Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Pozitif Kazanımlar Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması.....	47
Tablo 12: Eğitim Durumuna Göre Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Pozitif Kazanımlar Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması.....	48
Tablo 13: Eş Eğitim Durumuna Göre Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Pozitif Kazanımlar Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması	50
Tablo 14: Otizmlili Çocuğun Cinsiyetine Göre Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Pozitif Kazanımlar Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması.....	52
Tablo 15: Otizmlili Çocuğun Doğum Sırasına Göre Kaçınıcı Çocuk Olduğuna Göre Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Pozitif Kazanımlar Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması.....	53

Tablo 16: Çocuğun Yaşına Göre Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Pozitif Kazanımlar Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması.....	54
---	----

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Otizmin Tarihi Gelişimi	7
Şekil 2: Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) Yaygınlık Oranlarının Yıllara Göre Türkiye ve ABD Karşılaştırılması.....	9
Şekil 3: DSM-5 Otizm Spektrum Bozukluğu Tanı Ölçütleri	15

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

OSB: Otizm Spektrum Bozukluğu

DSM: Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders

APA: American Psychiatric Association

CDC: Centers for Disease Control and Prevention - Amerika Birleşik Devletleri Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri

ÇBASDÖ: Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ)

PKÖ: Pozitif Kazanımlar Ölçeği

WHO: Dünya Sağlık Örgütü

1.GİRİŞ

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB), bireyin sosyal iletişim ve etkileşiminde güçlükler ile sınırlı, tekrarlayıcı davranışlarla kendini gösteren bir gelişimsel farklılıktır (American Psychiatric Association [APA], 2013). Son dönemlerde tanı kriterlerinin genişlemiş olması, farkındalık ve erken tanı olanaklarının da artmasıyla beraber OSB tanısı alan çocuk sayısında küresel bir artış gözlenmektedir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri Hastalık Kontrol ve Korunma Merkezleri (CDC) 2025 yılı raporuna göre, 8 yaşında olan her 31 çocuktan biri OSB tanısı alırken (CDC, 2025), Türkiye’de ise Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın 2023-2030 Otizm Spektrum Bozukluğu Ulusal Eylem Planı’na göre, 2000 yılında her 150 çocuktan biri OSB tanısı alırken 2020 yılından itibaren bu oran 36’da 1’e yükselmiştir (Gültekin, 2025). Her iki ülkede de erkek çocuklarda OSB görülme sıklığı, kız çocuklara göre yaklaşık dört kat daha fazladır.

OSB tanısı alan çocukların bakım süreci; psikolojik, fiziksel ve finansal boyutta oldukça çaba ve özveri gerektirmektedir. Özellikle toplumda çocuk bakım sorumluluğunun çoğunlukla annelere yüklenmesi, anneleri hem yoğun bir bakım yüküyle hem de toplumsal yargılarla karşı karşıya bırakmaktadır (Gray, 2002). Anneler; tanı sürecinden başlayarak çocuğun eğitimi, destek süreci, sosyal entegrasyonu ve geleceğine dair sürekli stres ve belirsizlikle yaşamaktadırlar (Özkubat ve Özdemir, 2014). Bu zorlu yolculukta, OSB'nin bireyler arasındaki heterojen yapısı, özellikle çocuğun yaşına ve cinsiyetine bağlı olarak annelerin deneyimlerinde farklılıklara yol açabilmektedir. Çocuğun gelişimsel evresi ilerledikçe (erken çocukluktan ergenlik ve yetişkinliğe geçiş gibi), karşılaşılan zorluklar ve ailelerin ihtiyaç duyduğu destek türleri de değişmektedir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2016). Benzer şekilde, OSB'nin klinik görünümündeki cinsiyet farklılıkları (örn. erkek çocuklarında daha belirgin davranış sorunları, kız çocuklarında tanının gecikmesi) annelerin yaşadığı stresi ve dolayısıyla edindikleri pozitif kazanımların niteliğini etkileyebilmektedir (Demirbilek ve Çevik, 2021; Derin Çocuk, 2024). Ayrıca, çocuğun ailedeki doğum sırası da (ilk çocuk, ortanca çocuk, son çocuk gibi), annelerin bu süreci deneyimleme biçimlerini ve algıladıkları sosyal destek dinamiklerini etkileyebilen bir faktör olarak literatürde yer bulmaktadır (Avcı, 2019).

Bu nedenle, annelerin algıladıkları sosyal destek ve pozitif kazanımlarının, çocuğun demografik özelliklerine göre nasıl farklılaştığını incelemek önem arz etmektedir. Ancak, bu zorluklara rağmen bazı anneler, deneyimledikleri durumlar sonucunda olumlu yönde değişimler yaşadıklarını, farklı bakış açıları geliştirdiklerini ve öznel olarak güçlendiklerini ifade etmektedirler. Pozitif psikoloji kuramına göre bireyler, travmatik ya da stresli yaşam olayları karşısında yalnızca zarar görmez; aynı zamanda bu olaylar sonucunda kişisel gelişim, içsel değişim ve dayanıklılık gibi olumlu psikolojik kazanımlar da geliştirebilmektedirler. Bu duruma alan yazında “pozitif kazanım” veya “travma sonrası büyüme” adı verilmektedir (Tedeschi ve Calhoun, 2004).

Pozitif kazanım; bireyin benlik algısında gelişme, farklı kişilerle ilişkilerinde derinleşme, yaşamın anlamına dair yeni farkındalıklar geliştirme, güçlü yönlerini keşfetme gibi alanlarda ortaya çıkabilmektedir. OSB tanısı almış çocuğu olan anneler bağlamında bu kazanımlar; sabır, empati, hoşgörü, yaşamı anlamlandırma, özgüvenin yükselmesi ve toplumla farklı ilişkiler kurabilme biçiminde deneyimlenmektedir (Kayfitz, Gragg ve Orr, 2010; Bayat, 2007). Bu aşamada, bireyin sosyal çevresiyle geliştirdiği ilişki ve destek mekanizmaları, pozitif kazanımların gelişimini artıran önemli bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal destek; bireyin ailesi, arkadaş çevresi, komşuları, meslektaşları ya da profesyonel kurumlar tarafından sağlanan duygusal, bilgilendirici ya da maddi yardımları kapsamaktadır (Cobb, 1976). Algılanan sosyal destek, kişinin çevresinden yeterli ve etkili bir destek aldığına ilişkin kişisel değerlendirmesi olup, psikolojik iyi oluş üzerinde oldukça belirleyici bir etkisi bulunmaktadır (Sarason ve ark., 1983).

Yapılan araştırmalar, algılanan sosyal desteğin özellikle zorlayıcı yaşam deneyimleri karşısında önleyici ve dengeleyici bir rolünün olduğunu ortaya koymaktadır. Sosyal desteğin, OSB tanısı almış çocuğu olan annelerin stres düzeylerini düşürdüğü, psikolojik sağlamlıklarını artırdığı ve tükenmişlik riskiyle karşılaşma olasılıklarını ise azalttığını göstermektedir (Boyraz ve Sayger, 2009; Werner, 2012). Literatürde sosyal desteğin stres azaltıcı etkilerine yönelik önemli çalışmalar bulunmaktadır. Ancak, pozitif kazanımları destekleyici ve teşvik edici rolünün olup olmadığı henüz sınırlı sayıda araştırmayla incelenmiştir. Bu durumda, annelerin deneyimlediği pozitif kazanımların sosyal destek ile olan ilişkisini ve hangi tür desteklerin daha etkili olduğu soruları oldukça önem taşımaktadır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanısı almış çocukların annelerinde, algılanan sosyal destek (aile, arkadaş ve özel kişi alt boyutlarıyla) ile deneyimledikleri pozitif kazanımlar (insani ve ailevi kazanımlar alt boyutlarıyla) arasındaki nicel ilişkiyi incelemektir. Ayrıca, annelerin yaş, eğitim düzeyi, gelir durumu gibi sosyo-demografik özelliklerinin yanı sıra, OSB tanısı almış çocuklarının yaş, cinsiyeti ve ailedeki doğum sırası gibi demografik özelliklerinin annelerin algıladıkları sosyal destek ve deneyimledikleri pozitif kazanımlar üzerindeki farklılıklarının incelenmesi hedeflenmektedir. OSB tanısı almış çocukların annelerinin güçlüklerle başa çıkarken algıladıkları sosyal destekle gelen pozitif değişimleri derinlemesine ele alarak literatüre yenilikçi bir bakış açısı kazandırmayı amaçlamaktadır.

1.2. Araştırmanın Önemi

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanısı almış bir çocuğun ebeveyni olmak özellikle de anneler açısından, yaşam boyu süren, çok yönlü zorlukları da beraberinde getiren bir süreçtir (Karadağ ve Yücel, 2017; Şahin, 2015). Özellikle anneler, OSB tanısı almış çocuklarının özel eğitim ve bakım ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırken, sürekli profesyonel destek arayışı, ekonomik yükler, toplumsal dışlanma, sosyal izolasyon ve en zor olan geleceğe dair belirsizlik gibi birçok stres kaynaklarıyla baş etmeyi beraberinde getirmektedir (Gökmen ve Yılmaz, 2018; Uysal ve Kalkan, 2019).

Alan yazın incelendiğinde Türkiye’de OSB tanısı alan çocukların annelerin deneyimlerine yönelik araştırma sayısının arttığı görülmektedir. Yapılan çalışmaların çoğu annelerin tükenmişlik, depresyon, stres düzeyleri, zorluklarla başa çıkma ve deneyimledikleri yaşam zorlukları üzerine yoğunlaşmaktadır (Koç ve Şahin, 2015; Uysal ve Kalkan, 2019). Buna karşın, annelerin bu süreçte geliştirmiş oldukları pozitif kazanımlar ve psikolojik sağlamlık, empati, problem çözme becerileri ve sabır gibi sahip oldukları güçlü yönleri konularına yeteri kadar ele alınmadığı dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, OSB tanısı almış çocukların annelerinin deneyimleri sadece bir mücadele süreci olarak görülmekten öte, kişisel güçlenme, içsel kaynakların keşfedildiği ve yaşama dair anlam arayışının kaynağı olarak değerlendirilebilir (Ay ve Cenkseven-Önder, 2014; Tunalı ve Bektaş, 2021).

Bireyin zorlu yaşam deneyimleri karşısında psikolojik dayanıklılığını artıran ve pozitif kazanımlar elde etmelerinde etkili olan en önemli unsur algılanan sosyal destektir. Sosyal destek, bireyin aile, arkadaş veya uzman gibi, çevresinden aldığı maddi, duygusal, bilgilendirici ve bilişsel yardımlarla birlikte, bu yardımlara ilişkin öznel algısı ve güvencesidir (Cobb, 1976; Gottlieb, 1983; Karakaş ve Özalp, 2018). OSB tanısı almış çocukların anneleri açısından bakıldığında sosyal destek, somut bir yardımla sınırlı kalmayarak yalnızlık ve çaresizlik duygularını en aza indirerek, annelerin olumlu yönde etkilenmelerine yani pozitif kazanımlar elde etmelerine olanak sağlayabilir (Gökmen ve Yılmaz, 2018; Yılmaz ve Gökmen, 2020). Bu sebeple annelerin algıladıkları sosyal destek, yaşadıkları zorluklara karşı ve kişisel büyümelerini desteklemesi açısından önemli bir kolaylaştırıcı faktör olabileceği düşünülmektedir.

Bu araştırma, bahsi geçen literatür boşluğunu doldurmak, OSB tanısı almış çocukların annelerinin güçlü yönlerini, zorluklar karşısında baş etme stratejilerini ve psikolojik sağlamlıklarını pozitif psikoloji perspektifinden anlamayı hedeflemenin yanı sıra, annelerin algıladıkları sosyal destek ve deneyimledikleri pozitif kazanımların, otizm spektrum bozukluğu tanısı almış çocuklarının yaşı, cinsiyeti ve ailedeki doğum sırası gibi demografik özelliklerine göre nasıl farklılaştığını ortaya koyması açısından da önem taşımaktadır. Elde edilecek bulgular, OSB tanısı almış çocuk annelerine yönelik mevcut destek sistemlerinin ve gelecekteki müdahalelerin çocuğun bireysel özelliklerini de dikkate alarak daha hedefli ve etkili bir şekilde geliştirilmesine bilimsel bir temel sunacaktır.

1.3. Araştırmanın Problemi

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanısı almış çocukların annelerinin algıladıkları sosyal destek ile deneyimledikleri pozitif kazanımlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.3.1. Alt Problemler

1. Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanısı almış çocukların annelerinin algıladıkları sosyal destek, deneyimledikleri pozitif kazanımların üzerinde anlamlı bir etkiye sahip midir?
2. Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanısı almış çocukların annelerinin deneyimledikleri pozitif kazanımlar; annenin yaş, sosyoekonomik durum, eğitim

düzeıı gibi demografik özellikleri ile otizm spektrum bozukluğu tanısı almış çocuklarının yaşı, cinsiyeti ve ailedeki doğum sırası gibi demografik özelliklerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

3. Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanısı almış çocukların annelerinin algıladıkları sosyal destek; annenin yaş, sosyoekonomik durum, eğitim düzeyi gibi demografik özellikleri ile otizm spektrum bozukluğu tanısı almış çocuklarının yaşı, cinsiyeti ve ailedeki doğum sırası gibi demografik özelliklerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

1.4. Varsayımlar

Araştırmanın varsayımları;

1. Araştırmaya gönüllü katılan annelerin, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ) ve Pozitif Kazanımlar Ölçeğinde yer alan sorulara verdikleri cevapların gerçeği yansıtır olduğu varsayılmıştır.
2. Araştırmada kullanılmış olan Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ) ve Pozitif Kazanımlar Ölçeğinin geçerliliği ve güvenirliliği literatürle desteklenerek doğru sonuçlar vereceği varsayılmıştır.

1.5. Araştırmanın Sınırlıkları

Araştırmanın sınırlılıkları;

1. Araştırma, İstanbul ili Anadolu Yakası Kartal ilçesinde bulunan İl Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerine devam eden Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanısı almış 250 çocuğun anneleri ile sınırlıdır.
2. Araştırmada elde edilen bulgular, Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanısı almış çocukların annelerinin veri toplama araçları kapsamındaki kullanılan "Demografik Bilgi Formu", "Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği" ve "Pozitif Kazanımlar Ölçeği"n de yer alan sorulara verdikleri yanıtlarla sınırlıdır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB)

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB), erken çocukluk döneminde ortaya çıkan ve bireyin yaşamı boyunca süren, nörogelişimsel bir durumdur. OSB, beynin gelişim sürecindeki farklılıklar nedeniyle sosyal etkileşim, iletişim ve davranışlarda çeşitli zorluklar yaşanmasına neden olmaktadır. "Spektrum" terimi, otizmin tek bir hastalık değil, geniş bir yelpazede görülebilen ve her bireyde farklı şiddette ve belirtilerle ortaya çıkabileceğini ifade etmektedir. OSB tanısı almış bireyler, sosyal becerilerde zorlanma, tekrarlayan davranışlar sergileme, duyuusal hassasiyetler gösterme ve sınırlı ilgi alanlarına sahip olma gibi farklı özellikler gösterebilmektedirler (American Psychiatric Association, 2013).

Otizm terimi, köken olarak Yunanca "*authos*" (kendi) kelimesinden türemiş olup, ilk olarak 1911 yılında İsviçreli psikiyatrist Eugen Bleuler tarafından yetişkin şizofreninin temel özelliklerinden biri olan içe dönük ve benmerkezci düşünce biçimini ifade etmek amacıyla kullanılmıştır (Gillberg ve Coleman, 1992). 1943 yılında Leo Kanner, otizmi dil gelişiminde düzensizlikler, zamir kullanımında hatalar, ekolali ve yineleyici davranışlarla tanımlayarak "infantil otizm" kavramını ortaya koymuştur (Kanner, 1943). Kanner'ın tanımladığı bu klinik tabloya benzer şekilde, Hans Asperger de 1944'te sosyal etkileşimde zorlanma, belirgin izolasyon ve tekrarlayıcı hareketlerle seyreden bir tabloyu tarif edip bu durumu "otistik psikopati" olarak adlandırdı (Asperger, 1944; Frith, 1991). Wing ve Gould (1979) ise otizmin belirtilerinin bireyden bireye değişiklik gösterebileceğini öne sürerek, bu durumu "otizm spektrumu" kavramı içinde değerlendirmiştir.

Otizm, zamanla tanı ölçütleri değişerek DSM-IV ve DSM-V ile birlikte "Otizm Spektrum Bozukluğu" (OSB) olarak adlandırılmıştır (Amerikan Psikiyatri Birliği, 1980). DSM-5 kriterlerine göre OSB, sosyal etkileşimde belirgin yetersizlikler, sınırlı ve tekrarlayıcı davranış örüntüleri ile duyuusal hassasiyetlerin eşlik ettiği nörogelişimsel bir farklılık olarak tanımlanmaktadır (APA, 2013). Ayrıca, DSM-5 tanı sisteminde Asperger sendromu ve atipik otizm gibi alt kategoriler tek bir çatı altında toplanmıştır (APA, 2013). OSB'nin bu tarihsel sürecindeki sınıflandırma evrimi aşağıdaki şekil 1'de özetlenmiştir.

Yıl / Araştırmacı	Otizm Gelişimi
Kanner (1943)	Erken bebeklik otizmi
DSM II (1968)	Çocukluk çağı şizofrenisi
DSM III (1980)	İnfantil otizm
DSM III R (1987)	Otistik bozukluk
DSM IV (1994)	Yaygın gelişimsel bozukluklar
DSM IV Türkiye (2000)	Yaygın gelişimsel bozukluklar
DSM V (2013)	Otizm spektrum bozukluğu

Şekil 1: Otizmin Tarihi Gelişimi

Kaynak: Özsungur, 2014:5., akt., Atlı, 2019

OSB tanısı alan çocuklar, sosyal etkileşimde güçlük çekmekte, başkalarıyla ilişki kurmada zorlanmakta ve sözel ya da sözel olmayan iletişim becerilerinde eksiklikler sergileyebilmektedirler. Göz teması kurmama, ekolali, sınırlı ilgi alanları ve tekrarlayıcı davranışlar OSB'nin ayırt edici özelliklerindedir (Kumari, 2010).

2.1.1. Otizm Spektrum Bozukluğunun Epidemiyolojisi ve Yaygınlık Eğilimleri

Tüm dünyada nörogelişimsel farklılıklar arasında önemli bir yer tutan Otizm Spektrum Bozukluğu' nun (OSB) epidemiyolojik olarak yaygınlık oranlarının sürekli artış eğiliminde olduğu dikkat çekmektedir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 2023), OSB'nin uluslararası yaygınlığını 1/100 olarak belirtmiştir. Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanılarının yaygınlığındaki artış, genellikle farkındalığın yükselmesi, tanı kriterlerindeki değişiklikler ve tanılama süreçlerindeki gelişmelerle ilişkilendirilmektedir (Centers for Disease Control and Prevention [CDC], 2024; Yellow Bus ABA, t.y.). Araştırmalar, OSB'nin erkeklerde kızlara oranla 3-4 kat daha sık görüldüğünü, ancak kız

çocuklarında semptomların genellikle daha şiddetli seyredebileceğini ortaya koymaktadır (Loomes ve ark., 2017; Maenner ve ark., 2023).

Ülkemizde, OSB ile ilgili geniş çaplı, ulusal düzeyde bir tarama yöntemiyle tanı koymayı amaçlayan kapsamlı çalışmalar henüz mevcut değildir. Ancak, yapılan bazı araştırmalar belirli bölgelerde OSB yaygınlığına dair veriler sunmaktadır. Yapılan araştırmalar, OSB'nin cinsiyet haricinde ırk, eğitim düzeyi, sosyal statü ve yaşam koşulları gibi faktörlerle doğrudan bir ilişkisinin olmadığını göstermektedir. Fombonne'nin (2003) çalışmasına göre, normal zekâyâ sahip OSB tanısı almış bireylerde erkek-kız oranı 5,75:1 olarak belirlenirken, zekâ geriliği bulunan kişilerde bu oran 1,9:1'e düşmektedir. Ayrıca, zekâ geriliği derecesi arttıkça OSB tanısı alan kız çocuklarının oranının yükseldiği ve OSB belirtilerinin kızlarda genellikle daha ağır seyrettiği gözlemlenmiştir (Hansen ve ark., 2015). Bazı genetik hastalıklar, örneğin Fragile X sendromu, Tüberoz skleroz, Down sendromu ve Rett sendromu gibi durumlar, genel popülasyona kıyasla Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) ile daha sık birlikte görülmektedir. Ancak, bu genetik bozuklukların yalnızca küçük bir kısmı toplam OSB vakalarından sorumludur (Yosunkaya, 2013). Gelişen genetik teknolojiler, özellikle kromozomal mikroarray analizlerinin yaygınlaşmasıyla birlikte, belirli kromozomal bölgelerin OSB riski ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Bu bölgeler arasında X kromozomu ile 2, 3, 7, 15, 16, 17 ve 22. kromozomlar yer almaktadır (Sztainberg ve Zoghbi, 2016). Söz konusu OSB yaygınlık oranları , ülkeler düzeyinde aşağıda karşılaştırmalı tabloda verilmiştir.

Ülke	Yıl/Dönem	Yaygınlık Oranı	Açıklama	Kaynak
ABD	2000	1 / 150 çocuk	İlk ADDM verisi, düşük farkındalık	Centers for Disease Control and Prevention (CDC), 2025
ABD	2010	1 / 68 çocuk	Tanı kriterleri genişledi	CDC, 2025
ABD	2020	1 / 44 çocuk	Tarama programları yaygınlaştı	CDC, 2025
ABD	2022 (Yayın:2025)	1 / 31 çocuk	En güncel CDC verisi, 8 yaş grubu, 16 bölgede aktif sürveyans	CDC, 2025
Türkiye	2018	1 / 188 çocuk	Sivas İl Merkezinde M-Chat ile yapılan tarama çalışması	Gölbaşı, 2018
Türkiye	2000	1 / 150 çocuk	Ulusal Eylem Planı verisi	Gültekin, 2025
Türkiye	2020	1 / 36 çocuk	Tanı alımındaki artış oranı (%316 artış)	Gültekin, 2025
Her iki ülke	Genel Bilgi	Erkeklerde 4 kat daha fazla	Erkek çocuklarda OSB görülme sıklığı kızlara göre yaklaşık dört kat daha yüksektir.	CDC – Türkiye kaynakları

Şekil 2: Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) Yaygınlık Oranlarının Yıllara Göre Türkiye ve ABD Karşılaştırılması

Not: Veriler CDC' nin 2025 tarihli MMWR raporundan ve Türkiye'nin Ulusal Eylem Planı ve yerel prevalans çalışmalarından derlenmiştir. Kaynaklar: Centers for Disease Control and Prevention (2025); Gültekin (2025); Gölbaşı (2018)

Şekil 2' de görüldüğü üzere, otizm prevalansının yıllar arası ne kadar önemli bir artış gösterdiği anlaşılmaktadır.

2.1.2. Otizm Spektrum Bozukluğunun (OSB) Etiyolojisi

Otizm Spektrum Bozukluğu' nun (OSB) karmaşık nörogelişimsel durumun tek bir nedene indirgenemeyeceği anlaşılmaktadır (Sandin vd., 2014). Güncel araştırmalar, OSB'nin gelişiminde genetik yatkınlıklar, çeşitli çevresel faktörler ve beyindeki nörobiyolojik farklılıkların dinamik ve çok katmanlı bir etkileşim içinde olduğunu ortaya koymaktadır (Garg ve Choubey, 2021).

2.1.2.1 Genetik Nedenler

Otizm spektrum Bozukluğu (OSB) etiyolojisinde etkili olan genetik nedenler başlıca üç ana başlık altında incelenmektedir. İlk olarak genetik materyalimizdeki büyük ölçekli hatalar olarak adlandırılan kromozom anomalileri kromozom sayısında veya yapısında belirgin farklılıklar olması OSB' ye zemin hazırlayabilmektedir. Bu durum % 5 olarak OSB vakalarında görülür (Yosunkaya, 2013). İkinci olarak diğerlerine göre daha çok rastlanılan genetik etken, genetik materyalin belirli bölgesindeki kopya sayısı değişiklikleri olarak vurgulanmaktadır. Kopya sayısı değişiklikleri, bu genlerin silinmesi veya fazladan kopyalanması anlamına gelmektedir .OSB vakalarında %10 ila %20' sinde rol oynadığı düşünülmektedir (Yosunkaya, 2013). Üçüncü olarak ise tek gen mutasyonlarının neden olduğu genetik sendromlarda otizm bulgularının parçası olmakta ve OSB vakalarının % 5'ini oluşturmaktadır (Yosunkaya, 2013).

Yapılan genetik araştırmalar, otizmin kalıtsal bileşenlerini ortaya koymakta ve OSB'nin aile öyküsü olan bireylerde daha yaygın görüldüğünü bildirmektedir. İkiz ve aile çalışmaları, özellikle monozigotik (tek yumurta) ikizlerde otizm görülme oranlarının yüksek olduğunu göstermekte ve bu durum, genetik yatkınlığın önemine işaret etmektedir (Tick vd., 2016). Ancak bu kalıtsallık genellikle tek bir genin mutasyonu ile açıklanamaz; daha çok, birçok genetik varyantın küçük etkilerinin bir araya gelmesiyle riskin arttığı düşünülmektedir (Faras vd., 2010). Genetik araştırmalar, OSB ile ilişkili olabilecek belirli kromozom bölgelerini (örneğin, 2, 3, 7, 11, 15, 17 ve X kromozomları) işaret etmektedir.

Yapılan araştırmalarda aile çalışmaları, otizmin ailevi yatkınlığını, özellikle geniş otizm fenotipi kavramını desteklemektedir. OSB tanısı almış çocukların yakın akrabaları ile Down Sendromu tanısı alan çocukların ailelerinde yapılan çalışmalarda, OSB tanılı grubun ailelerinde %12-20 geniş otizm fenotipi tespit edilirken, Down Sendromu tanılı grupta ise %2-3 bulunması, ayrıca kardeşlerde %3 otizm, %3 geniş otizm fenotipi bulunması genetik faktörlerin önem arz ettiğini belirtmektedir (Rutter , 2005).

2.1.2.2. Çevresel Nedenler

Araştırmalar, bazı zararlı maddelere ve ağır metallere anne karnında ya da doğumdan sonraki erken dönemlerde maruz kalmanın, Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) riskini artırabileceğini göstermektedir (Chun vd., 2020). Özellikle hava kirliliğine yol açan bazı parçacık ve gazlara (NO₂ gibi) maruziyetin, doğmamış bebeğin gelişimi üzerinde olumsuz etkiler yaratarak otizm gelişimiyle ilişkili olabileceği ifade edilmiştir (McGuinn vd., 2020). Bugüne kadar yapılan çalışmalarda, otizmle ilişkili çevresel faktörler arasında bazı ilaçlar, kurşun, cıva, manganez gibi ağır metaller; tarım ilaçları, sanayi kaynaklı kimyasal maddeler; hava kirliliği ve hormon sistemine zarar veren maddeler ne çıkmaktadır (Dietert vd., 2011). Bu tür çevresel unsurların bağışıklık ve hormon sistemini dolaylı olarak etkileyerek çocuğun sinir sistemi gelişimine zarar verebileceği ve genetik yatkınlığı olan bireylerde otizmi tetikleyebileceği belirtilmektedir (Usta vd., 2020).

Otizmin oluşum sürecinde dikkat çeken bir başka alan ise epigenetik değişikliklerdir. Epigenetik, genetik kodun kendisi değişmeden, genlerin ne zaman ve nasıl çalışacağını etkileyen çevresel etkilere bağlı bir süreçtir (Küçük ve Kutlu, 2023). Bu mekanizma, özellikle doğum öncesi dönemde çevresel koşulların çocuğun gelişimini nasıl etkileyebileceğini açıklamak açısından önemlidir. Hamilelik döneminde annenin bazı enfeksiyon hastalıkları geçirmesi (kızamıkçık gibi), yeterince folik asit almaması, bazı ilaçları kullanması, doğum sırasında yaşanan zorluklar ya da bebeğin çok düşük kiloda doğması gibi durumların otizm riskini artırabildiği belirtilmektedir (Modabbernia vd., 2017). Bu faktörler, fetal dönemde merkezi sinir sistemi gelişimini olumsuz yönde etkileyebilme potansiyeline sahiptir (Atbaş ve zdem, 2018).

2.1.2.3. Nörobiyolojik Faktörler

Otizm Spektrum Bozukluğu' nun (OSB) nörobiyolojik kökenleri, beynin yapısal ve işlevsel farklılıklarıyla ilişkilendirilmektedir. OSB tanılı bireylerde, belirli beyin bölgelerinde gelişimsel anormalliklerin yanı sıra sinir hücreleri arasındaki bağlantılarda düzensizlikler olduğu gözlemlenmiştir. Beyin işlevlerindeki bu farklılıkların OSB belirtilerinin ortaya çıkmasında etkili olduğu görülmüştür (Kaplan ve Özcan, 2020). Konuyla ilgili yapılan erken dönem araştırmalar, OSB tanısı almış bireylerde beyin ağırlığında ve serebral korteks hacminde belirgin artışlar olduğunu göstermiştir (Kemper ve Bauman, 1998). Nörokimyasal çalışmalar OSB ile dopamin, serotonin ve glutamat gibi nörotransmitterlerin dengesizliği arasında bir bağlantı olduğunu göstermektedir. Özellikle, serotonin seviyelerinin OSB tanılı bireylerde tipik gelişim gösteren bireylere kıyasla daha yüksek olduğu ve bunun sosyal etkileşim ile duyu hassasiyet üzerinde etkili olabileceği de öne sürülmektedir (Müller ve ark., 2016).

2.1.3. Klinik Özellikler ve Tanı

Otizm Spektrum Bozukluğu' nun (OSB) erken teşhisi ve tedavi sürecinin başlatılabilmesi açısından, doğumdan sonraki 12 ila 18 ay arasında ortaya çıkan belirtilerin fark edilmesi ve doğru şekilde değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Araştırmalar, OSB tanısı alan çocukların yaklaşık %70'inde semptomların zamanla belirginleştiğini, ancak %30'unda 18 ila 24 ay arasında gelişimsel gerilemenin gözlemlendiğini ortaya koymaktadır (Erden vd., 2017).

OSB'nin en temel belirtilerinden biri, sosyal iletişim ve etkileşimdeki yetersizliklerdir. OSB tanısı almış çocuklar, gelişim dönemlerine uygun sosyal becerileri sergilemekte güçlük çekmektedirler. Bebeklik ve erken çocukluk döneminde göz teması kurmada isteksizlik, ismine tepki vermeme, işaret etme davranışının sınırlı olması, ortak dikkat becerisinde eksiklik ve referans alma zorlukları gibi sosyal etkileşimde yetersizlikler sıkça görülmektedir (Frye, 2018). Aileler, çocuklarının konuşma gelişimindeki gecikmeler veya dil becerilerinin hiç gelişmemesi durumlarında genellikle bir uzmandan destek alma gereği duymaktadır. Konuşmayı öğrenen çocuklarda ise iletişimi başlatma ve sürdürme gücü, tekrarlayıcı ve kalıplaşmış ifadeler kullanma ya da kendine özgü bir konuşma tarzı gibi farklılıklar gözlenebilmektedir (Balıkçı ve

Görgün, 2019). Buna göre, 6. aydan itibaren diğer insanlara sıcak bir gülümseme ile tepki vermeme, 9. aydan itibaren seslere, yüz ifadelerine ve sosyal gülümsemelere yanıt vermeme, 12. aydan itibaren ağlamama, parmakla nesne veya kişi gösterme davranışının olmaması, jest ve mimik kullanmama, 16. aydan itibaren tek kelime söyleyememe, 24. aydan itibaren ise iki kelimeli basit cümleler kuramama gibi belirtiler, OSB'nin tanılanmasında önemli göstergeler arasında değerlendirilmektedir (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2016).

OSB tanısı alan çocukların gösterdiği bu sosyal iletişim bozukluğu ve sosyal etkileşimde yetersizlik Amerikan Psikiyatri Birliği, Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı'nda (DSM-5) sendromun tanı ölçütlerinden biri olarak yer almaktadır. Çocukluk çağı başlangıçlı nörogelişimsel bozukluklar içinde bulunan Otizm Spektrum Bozukluğu'nun güncel tanı kriterleri, DSM-5'te yer aldığı şekliyle aşağıda **Şekil 3**'te sunulmuştur (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013, ss. 39-41).

A. Aşağıda belirtildiği gibi, şimdi veya geçmişte farklı şekillerde görülen toplumsal iletişim ve toplumsal etkileşimde sürekli yetersizliğin olması.

1. Toplumsal-duygusal karşılık vermede yetersizlik (örn. Olağandışı toplumsal yaklaşımdan karşılıklı diyalog yürütmekte çekilen güçlüğü; ilgilerini, duygularını veya duygulanımını paylaşmaktaki yetersizlikten, sosyal etkileşime cevap verememeye kadar olan yetersizlikler).

2. Toplumsal etkileşim için kullanılan sözel olmayan iletişimsel davranışlarda yetersizlik (örn. zayıf entegre olmuş sözel ve sözel olmayan iletişim, anormal göz kontağı ve beden dili veya jestleri anlamakta ve kullanmakta yetersizlik ve yüz ifadesi ve beden diline kadar bariz eksikliklerin varlığı)

3. İlişkileri, geliştirmekte, devam ettirmekte ve anlamakta güçlük, örneğin farklı toplumsal ortamlara uygun davranmamaktan, hayali oyun paylaşamamaya ve arkadaş edinememeye, arkadaşla ilgi duymamaya kadar görülen davranışlar. Şu anki şiddeti: Şiddet sosyal iletişimsel alanda yetersizlikler ve kısıtlı, tekrarlayıcı davranışlara göre belirlenir.

B. Aşağıdakilerden en az ikisinin varlığı ile kendini gösteren, şu an ve geçmişte sınırlı, tekrarlayıcı davranışlar, ilgiler ya da etkinlikler.

1. Basmakalıp veya tekrarlayıcı motor hareketler, obje kullanımı veya konuşma (Basit motor stereotipiler, oyuncakları dizme veya çevirme, ekolali, idiyosenkritik cümleler)

2. Aynı olmakta ısrar, rutine sıkı sıkıya bağlı olma veya ritüelleşmiş sözel ve sözel olmayan davranışlar (ufak değişimlerde aşırı stres, geçişlerde zorluk, sert düşünce tarzı, selamlaşma ritüelleri, her gün aynı yolu veya aynı yemeği tercih etme)

3. Konu veya yoğunluk açısından anormal olan sınırlı, sabitlenmiş ilgiler (yaygın olmayan nesnelere anormal aşırı bağlılık, aşırı tekrarlayıcı veya sınırlı ilgiler).

4. Duyusal olarak aşırı ya da az duyarlılık veya çevrenin duyusal boyutuna aşırı ilgi (acıya/sıcağa karşı aşırı duyarsızlık, belirli ses ve dokunuşlara karşı beklenmeyen tepki, nesnelere aşırı koklama veya onlara aşırı dokunma, ışık veya hareketle görsel olarak çok meşgul olma)

Şu anki şiddeti: şiddet sosyal iletişimsel alandaki yetersizlikler ve kısıtlı tekrarlayıcı davranışlara göre belirlenir.

C. Belirtiler gelişimin erken evrelerinde mevcut olmalı (toplumsal beklentiler sınırları aşincaya dek fark edilmemiş veya daha sonra hayatta öğrendiği stratejilerle maskelenmiş olabilir)

D. Belirtiler sosyal, mesleki ve başka önemli alanlarda klinik olarak anlamlı düzeyde bozukluğa yol açmalıdır.

E. Bu bozukluk zihinsel yetersizlik veya genel gelişimsel gerilik sebebi ile olmamalıdır. Zihinsel yetersizlik ve OSB sıklıkla bir arada görülür, ancak OSB ve zihinsel engellilik tanısı konulması için sosyal iletişimsel düzeyin genel gelişimin altında olması gerekir.

Bu bozukluk zihinsel yetersizlik veya genel gelişimsel gerilik sebebi ile olmamalıdır. Zihinsel yetersizlik ve OSB sıklıkla bir arada görülür, ancak OSB ve zihinsel engellilik tanısı konulması için sosyal iletişimsel düzeyin genel gelişimin altında olması gerekir. Not: DSM-4'e göre Otistik Bozukluk, Asperger Bozukluğu ve YGB-BTA tanısı almış olanlara OSB tanısı verilmelidir. Sosyal iletişimsel alanda problem olan ancak OSB tanısı almayanlar sosyal (pragmatik) iletişimsel bozukluk açısından değerlendirilmelidirler.

- Zihinsel yetersizliğin eşlik edip etmediğini,
- Dil yetersizliğinin eşlik edip etmediğini,
- Bilinen bir tıbbi, genetik veya çevresel faktörün eşlik edip etmediğini,
- Başka nörogelişimsel, ruhsal veya davranışsal durumların olup olmadığını
- Katatoninin eşlik edip etmediğini belirtiniz.

Şekil 3: DSM-5 Otizm Spektrum Bozukluğu Tanı Ölçütleri

Not: Amerikan Psikiyatri Birliği'nden (2013) alınmıştır (ss. 39-41).

Otizm Spektrum Bozukluğu' nun (OSB) tanı ölçütleri, ebeveynlerin çocuklarının durumuyla ilk defa karşı karşıya kaldıkları kritik bir dönemi temsil etmektedir. DSM-5 tanı ölçütleriyle konulan tanı ile birlikte belirsizlik ortadan kalkarken, diğer yandan aileler için önemli bir adaptasyon süreci başlamaktadır. Özellikle anneler için bu karmaşık sürece uyum sağlamalarında psikososyal kaynaklara ve destek sistemlerine oldukça ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda, annelerin bu dönemde adaptasyon mekanizmalarını anlamak için sosyal destek kavramlarının ele alınması büyük önem taşımaktadır (Yücel, 2017).

2.2. Sosyal Destek ve Algılanan Sosyal Destek Kavramı

Bireyin çevresinden aldığı psikososyal yardımların ve etkileşimlerin bütününe ifade eden sosyal destek sistemi, bireyin yaşamındaki stres faktörleriyle başa çıkmasında önemli bir kaynak olarak görülmektedir. Sosyal destek, bireyin yaşadığı kayıp ya da zorlu yaşam olayları karşısında baş etme kaynaklarını güçlendiren ve stres seviyesini azaltmaya katkı sağlayan önemli bir faktördür (Aslan, 2019). House (1981)' a göre sosyal destek, kişinin sosyal ağından sağladığı veya öyle olduğunu düşündüğü tüm yardımları ve

kaynağı ifade etmektedir. Sosyal destek üzerine yapılan araştırmalar sosyal destek algısının kritik öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır. Bununla birlikte, “algılanan sosyal destek” kişinin ihtiyaç duyması halinde çevresindeki önemli bireylerden (aile, arkadaşlar, eş gibi) yardım ve destek alabileceğine dair inancı ve beklentisini ifade etmektedir (Ögel ve Altan-Atalay, 2017). Bu bağlamda asıl olan, fiilen alınan desteğin miktarı değil, bireyin ihtiyaç duyduğu anda o desteğe erişilebilir ve var olduğuna dair içsel algısıdır.

Stresli yaşam olayları karşısında bireyin dayanıklılığını artıran sosyal destek, aynı zamanda olayları daha sağlıklı değerlendirmesine ve uygun baş etme stratejileri geliştirmesine yardımcı olmaktadır (Kaner, 2004). Şen-Ün ve Akgül’ün (2022) özel gereksinimli çocuğı olan annelerle yürüttükleri çalışmada, yüksek sosyal destek alan annelerin stres düzeylerinin daha düşük, yaşam doyumlarının ise daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Baltaş (2000), sosyal desteğin bireyin psikolojik iyi oluşuna olan etkisini vurgulayarak, stresli yaşam koşulları devam etse bile yeterli sosyal desteğe sahip bireylerin kaygı düzeylerinde azalma görülebileceğini belirtmektedir. Bunun sonucunda, bireyler olaylara karşı daha iyimser bir bakış açısı geliştirebilir, çaresizlik hissini daha az deneyimleyebilir ve karşılaştıkları sorunlara yönelik daha yaratıcı çözüm yolları üretebilirler.

Sosyal destek sistemlerine ilişkin yapılan araştırmalar, algılanan sosyal desteğin bireyin stres düzeyini azaltma konusunda daha güçlü bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Hisoğlu, 2018). Bunun temel nedeni, algılanan sosyal desteğin bireyin psikolojik iyi oluş düzeyini yükselterek, karşılaştığı sorunlarla başa çıkma kapasitesini artırmasıdır. Algılanan sosyal destek, bireyin öz yeterlilik algısını güçlendirerek, sosyal uyum sürecini kolaylaştırmakta ve psikolojik dayanıklılık geliştirmesine katkı sağlamaktadır (Arıcıoğlu, 2008).

2.2.1. Sosyal Desteğin İşlevleri

Sosyal desteğin, bireyin zorlayıcı yaşam koşullarıyla mücadele etme sürecinde etkili olduğu, stresin yönetimi, problem çözme becerilerinin gelişimi ve ruhsal hastalıklardan korunma açısından kritik bir rol oynadığı belirtilmektedir. Literatürdeki geniş çaplı araştırmalar, sosyal desteğin bireyin psikolojik iyi oluşunu artırmada ve zorluklarla başa çıkma kapasitesini güçlendirmede belirleyici bir faktör olduğu

konusunda ortak bir görüş birliği sergilemektedir (Cohen ve Syme, 1985; House, 1981; Sarason ve ark., 1983).

Birey, yaşamı boyunca çeşitli sosyal roller üstlenir ve çevresiyle kurduğu ilişkiler doğrultusunda psikolojik iyi oluşunu şekillendirmektedir. Sosyal ilişkilerin yeterli ve destekleyici olması, bireyin kendini değerli ve güvende hissetmesini sağlarken, yetersiz ya da olumsuz sosyal bağlar, anksiyete, çaresizlik ve değersizlik duygularına yol açabilir. Bu durum, bireyin psikolojik ve fiziksel sağlığını olumsuz etkileyerek hastalık riskini artırabilmektedir (Sümer ve Yendime, 2011). Sosyal desteğin sağlık ve iyi oluş üzerindeki etkisini açıklayan iki model vardır:

1. Temel Etki Modeli: Bu modele göre, sosyal destek bireyin genel sağlığı üzerinde doğrudan etkili olup, fiziksel ve psikolojik iyi oluşu olumlu yönde desteklemektedir. (Cohen ve Wills, 1985).

2. Tampon Modeli: Bu model, sosyal desteğin yalnızca stres yaratan durumlarla karşılaşıldığında etkili olduğunu öne sürmektedir. Sosyal destek, stres yaratan olay ve koşullarla baş etmeyi kolaylaştırarak, fiziksel ve zihinsel olarak olası olumsuz etkileri hafifletici bir “tampon” görevi görmektedir. Bu model, sosyal çevrenin bu kritik dönemlerde sunduğu psikolojik ve pratik desteğin oldukça kritik bir öneme sahip olduğunu ortaya koymaktadır. (Cohen ve Wills, 1985).

Temel Etki ve Tampon Modelleri sosyal desteğin bireyin sosyal yaşam ve kriz anlarında fiziksel ve zihinsel olarak oldukça önemli olduğunu bilimsel olarak temellendirmektedir.

2.2.2. Sosyal Destek Türleri

Sosyal destek, bireyin psikolojik ve sosyal iyi oluşunu etkileyen önemli bir faktördür. Bireyin sahip olduğu sosyal destek kaynakları; ailesi, dostları, öğretmenleri, mesai arkadaşları ve aidiyet hissettiği topluluklar gibi farklı gruplardan oluşmaktadır. Yapılan araştırmalar, sosyal destek sistemlerinin bireyin sosyal ve psikolojik problemlerinin çözümünde, zor durumlarla başa çıkmasında ve genel olarak ruh sağlığının korunmasında güçlü ve faydalı bir kaynak olduğunu ortaya koymaktadır (Kozaklı, 2006). Ancak, sosyal desteğin türü ve biçimi büyük önem taşımaktadır. Cohen ve Wills (1985), sosyal desteği dört boyutta ele almış ve şu şekilde açıklamışlardır:

- **Saygı desteği**, bireyin sevgi, kabul görme, saygı duyulma ve anlayış gibi duygusal ihtiyaçlarını karşılayan bir destek türüdür.
- **Araçsal destek**, bireyin somut yardımlara erişimini kolaylaştıran bir destek türüdür. Para, araç-gereç yardımı, fiziksel destek ve çevresel kaynaklara erişim gibi maddi ve pratik yardımları kapsamaktadır.
- **Bilgisel destek**, bireyin yaşadığı problemleri çözmesine yardımcı olabilecek bilgi ve önerilerin sunulmasını içermektedir.
- **Yaygın destek**, bireyin sosyal bağlarını güçlendiren, birlikte vakit geçirme, sosyal paylaşım ve iletişim kurma ihtiyacını karşılayan bir destek türüdür.

2.2.3. Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) Tanısı Almış Çocuğu Olan Annelerde Sosyal Destek Sistemi

Sosyal destek, bireylerin stresle başa çıkmalarına yardımcı olan maddi ve manevi yardımları içeren bir kavramdır. Sosyal desteğin başlıca işlevleri arasında, bireyin ihtiyaç duyduğu kaynaklara erişimini kolaylaştırmak, rehberlik sağlamak ve stresin olumsuz etkilerine karşı koruma sağlamak bulunmaktadır (Kaner, 2004).

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanısı almış çocukların anneleri için sosyal destek sistemi çok katmanlı bir yapıdır. Bu sistemi oluşturan ana katmanı aile içi destek oluşturmakta olup, eşin veya partnerin empati ve sorumluluk paylaşımı önemli bir faktördür (Karadağ ve Yılmaz, 2017). Aile dışında ortak deneyimlere sahip diğer ebeveyn ya da yakın arkadaşlardan sağlanan destek akran ve arkadaş desteği annelerin sosyal izolasyonunu azaltarak, karşılıklı deneyim ve bilgi paylaşımını kolaylaştırmaktadır (Neely-Barnes ve diğ., 2011). Annelere, çocuğun tanı ve müdahale süreçleri, eğitim yaklaşımları ve hukuki hakları üzerinde rehberlik eden profesyonel ve kurumsal desteğe ihtiyaç duyduğu vurgulanmaktadır (Whitehouse ve ark., 2020). OSB ile ilgili çalışmalar yürüten sivil toplum kuruluşları (STK) ve destek grupları, annelere hem psikolojik rahatlama hem de bilgi paylaşımını destekleyecek platformlar sunarak, yalnızlık duygusunu hafifleterek ortak destek ve dayanışma ortamı sağlamaktadır (Kırbaş ve Şenel, 2011). Ayrıca toplumsal ve politik destek olarak, engelli haklarına ilişkin yasal düzenlemeler kamu destekli hizmetler ve genel toplumsal duyarlılık, annelerin çocuklarıyla toplumda rahatça yaşam sürdürmelerini kolaylaştırarak dolaylı fakat önemli bir destek sistemi sunmaktadır (Kırbaş ve Şenel, 2011).

OSB tanısı alan çocukların bakım süreçlerinde anneler, genellikle birincil bakım veren olarak öne çıkmakta ve bu durum, annelerin fiziksel, psikolojik ve sosyal yüklerini önemli ölçüde arttırmaktadır. Anneler, yalnızca çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılamakla kalmayıp, aynı zamanda eğitim, sağlık, terapi ve sosyal entegrasyon gibi çok boyutlu alanlarda da aktif rol üstlenmektedirler (Tunçel, 2017). Bu kapsamlı bakım süreci, çoğu zaman annenin tükenmişlik, izolasyon, suçluluk, çaresizlik ve depresyon gibi olumsuz psikolojik durumlarla karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır (Ünlü ve Gökler, 2021). OSB tanısı almış çocuğu olan ailelerin, iletişim kurmakta zorlanan çocuklarının ihtiyaçları ve talepleriyle ilgilenmenin yanı sıra, tehlikeleri algılamada sıkıntı yaşayan çocuklarını sürekli koruma çabası içinde olmaları, stresli ve yorucu bir duruma yol açmaktadır. Bu sürekli maruz kalınan yoğun bakım yükü, ailelerin psikolojik olarak etkilenmesine sebep olmaktadır. Sosyal destek, bu bağlamda annenin stresle başa çıkma kapasitesini arttıran temel bir koruyucu faktör olarak değerlendirilmektedir. Algılanan sosyal desteğin, yaşam memnuniyeti ve genel yaşam kalitesi ile pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur (Kuru ve Piyal, 2018) Lazarus ve Folkman'ın (1984), stresle başa çıkma kuramına göre, sosyal destek kaynaklarının varlığı, bireyin çevresel stresörleri daha az tehdit edici algılamasına ve daha etkili baş etme stratejileri geliştirmesine katkı sağlamaktadır. Özellikle duygusal destek; annenin anlaşılma, kabul görme ve paylaşım ihtiyaçlarını karşılayarak psikolojik sağlamlık üzerinde doğrudan etkili olmaktadır (Arslan & Saruhan, 2022).

Araştırmalar, sosyal destek düzeyi yüksek olan annelerin depresyon ve anksiyete düzeylerinin daha düşük olduğunu; öz-yeterlik inançlarının ve yaşam doyumlarının ise daha yüksek olduğunu göstermektedir (Ekas ve Whitman, 2011).

2.3. Çocuğun Demografik Özelliklerinin (Yaş, Cinsiyet ve Doğum Sırası) Annelerin OSB Deneyimi Üzerindeki Etkisi

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB), geniş bir spektrumdur. Bu bireysel farklılıklar, OSB tanılı çocukların annelerinin deneyimlerini, baş etme süreçlerini, algıladıkları sosyal destek düzeylerini ve zorlu süreçten edindikleri pozitif kazanımları doğrudan veya dolaylı olarak etkileme potansiyeline sahiptir. Özellikle çocuğun yaşı, cinsiyeti ve ailedeki doğum sırası gibi demografik faktörler, annelerin karşılaştığı

durumları ve ihtiyaç duydukları destek mekanizmalarını şekillendiren önemli değişkenler olarak öne çıkmaktadır.

2.3.1. Çocuğun Yaşının Etkisi

Çocuğun yaşı ilerledikçe, otizm spektrum bozukluğunun gelişimsel dönemlere özgü zorlukları ve ailelerin buna bağlı olarak yaşadığı deneyimler farklılaşmaktadır. Erken çocukluk döneminde (0-6 yaş), genellikle tanı alma süreci, erken ve yoğun müdahale programlarına uyum, temel iletişim ve sosyal becerilerin kazandırılması gibi konular annelerin ana odak noktasıdır. Bu dönemde anneler, genellikle tanıya yönelik bilgisel destek, erken müdahale uygulamalarına dair rehberlik ve duygusal kabullenme süreçlerinde destek arayışında olurlar (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2016).

Okul çağına (6-12 yaş) gelindiğinde, çocuğun okula uyumu, akademik zorluklar, akran ilişkileri ve sosyal entegrasyon gibi yeni sorun alanları ortaya çıkar. Anneler, eğitim sistemiyle daha yoğun bir etkileşim içine girer ve okul temelli desteklere, akran etkileşimi stratejilerine ve çocuğun davranış yönetim tekniklerine yönelik bilgilere daha fazla ihtiyaç duyarlar (Cevher, Z. ve Kurnaz, E. 2024).

Ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde (12+ yaş) ise, hormonal değişimler, ergenlik krizleri, cinsel gelişim, bağımsız yaşam becerileri, mesleki yönlendirme ve çocuğun geleceğine dair kaygılar annelerin başlıca endişeleri haline gelmektedir. Bu süreçte anneler, çocuğun kendi kendine yetebilme becerilerini geliştirme, toplumsal kabul ve istihdam olanakları gibi konularda daha spesifik ve ileri düzeyde desteklere ihtiyaç duyarlar. Bu gelişimsel farklılaşmalar, annelerin zorlu süreçlerle baş etme biçimlerini, algıladıkları sosyal destek kaynaklarının çeşitliliğini ve bu deneyimlerden elde ettikleri pozitif dönüşümlerin niteliğini etkilemektedir.

2.3.2. Çocuğun Cinsiyetinin Etkisi

Otizm spektrum bozukluğunun erkek çocuklarında kız çocuklarına oranla yaklaşık dört kat daha sık görülmesi (Gültekin, 2025), klinik görünümde ve tanı süreçlerinde cinsiyet farklılıklarının olabileceğine işaret etmektedir. Literatürde, erkek çocuklarında OSB ile ilişkili tekrarlayıcı davranışlar ve dışsallaştırılmış davranış sorunlarının daha belirgin olabileceği belirtilirken (Demirbilek ve Çevik, 2021), kız

çocuklarında otizm belirtilerinin bazen daha 'maskelenmiş' veya içselleştirilmiş bir biçimde ortaya çıkabildiği vurgulanmaktadır. Bu durum, annelerin daha uzun süre belirsizlik yaşamasına neden olabilir (Derin Çocuk, 2024). Bu farklılıklar, annelerin çocuklarının özel ihtiyaçlarını anlama ve karşılama süreçlerinde farklı zorluklarla karşılaşmalarına yol açabilir. Örneğin, davranışsal zorlukların daha belirgin olduğu erkek çocuk anneleri, bu davranışları yönetmeye yönelik daha fazla bilgisel ve araçsal desteğe ihtiyaç duyarken; tanısı geciken veya içselleştirilmiş belirtiler gösteren kız çocuk anneleri, teşhis ve uygun eğitim/terapi süreçlerine erişimde daha fazla bürokratik veya duygusal desteğe ihtiyaç duyabilirler. Bu bağlamda, çocuğun cinsiyetinin annenin algıladığı sosyal destek kaynaklarını (örn. eşten, aileden veya profesyonellerden alınan desteğin türü ve miktarı) ve zorluğa rağmen deneyimlediği pozitif kazanımların niteliğini farklılaştırması beklenmektedir.

2.3.3. Çocuğun Doğum Sırasının/Kaçıncı Çocuk Olduğunun Etkisi

Çocuğun ailedeki doğum sırası veya ailenin kaçınıcı çocuğu olduğu, otizm spektrum bozukluğu (OSB) tanılı çocuk annelerinin deneyimlerini etkileyen ek bir demografik faktör olarak değerlendirilmektedir. Bu değişkenin annelerin yaşadığı zorluklar, baş etme yöntemleri ve algıladıkları sosyal destek üzerinde farklı yansımaları olabilir. Özellikle ilk çocukta OSB tanısı alan anneler, daha önceki çocuk yetiştirme deneyimlerinin olmaması nedeniyle tanı ve müdahale sürecinde daha fazla belirsizlik ve uyum zorluğu yaşayabilmektedirler. Bu durum, çocuğun gelişimsel farklılıklarını erken dönemde fark etmelerini güçleştirebilir ve tanı sürecini uzatabilir. Diğer yandan, OSB tanılı çocuktan önce veya sonra normal gelişim gösteren kardeşleri olan anneler, farklı gelişimsel ihtiyaçlara sahip çocukları bir arada büyütmenin getirdiği benzersiz zorluklarla karşılaşabilirler. Bu durum, anneler üzerinde zaman yönetimi ve kaynak dağılımı açısından ek bir baskı yaratabilir. Nitekim bazı çalışmalar, OSB tanılı çocuğun yanı sıra başka çocukları olan annelerde, özellikle büyük çocukların olması durumunda, psikolojik sıkıntı ve depresyon riskinin artabileceğine işaret etmektedir (Avcı, 2019). Bu farklılaşan aile dinamikleri, annelerin ihtiyaç duyduğu sosyal destek türlerini (bilgisel, duygusal, araçsal) ve miktarlarını etkilemekle birlikte, bu zorluklara rağmen elde ettikleri pozitif kazanımların niteliğini de şekillendirebilmektedir.

2.4. Pozitif Kazanım ve Pozitif Psikoloji Perspektifi

2.4.1. Pozitif Kazanım Kavramı

Pozitif kazanım, travmatik ya da yoğun stres yaratan yaşam deneyimi sonrasında kişinin kendi içsel kaynaklarını fark etmesi, güçlü ve olumlu bakış açısı geliştirmesi ile yaşamına yeni bir anlama kazandırma sürecini ifade etmektedir (Tedeschi ve Calhoun, 1996; Tedeschi ve Calhoun, 2004). Bu kavram, stresli yaşam olayları ile başa çıkma sürecinde bireylerin geliştirdiği psikolojik, sosyal ve bilişsel uyum mekanizmalarını kapsamakta ve özellikle özel gereksinimli bireylere sahip ebeveynler açısından önemli bir kavramsal çerçeve sunmaktadır (Hastings ve Taunt, 2002). Pozitif kazanım kavramı, literatürde “Positive Outcomes” veya “Positive Gains” şeklinde ele alınmış olup, bireylerin stresli yaşam olayları sonrasında geliştirdiği olumlu sonuçlar olarak tanımlanmaktadır (Pit-ten Cate, 2003). Özellikle engelli çocuğu olan ebeveynler üzerinde yapılan çalışmalar, ebeveynlerin yas süreci ve bu sürece uyumları sonucunda bireysel ve aile içi olumlu kazanımlar elde ettiklerini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, kronik stres, keder ve olumlu baş etme mekanizmalarıyla ilişkili olarak bireylerde anlam bulma sürecinin önemli bir rol oynadığı vurgulanmaktadır (Kübler-Ross ve Kessler, 2005; Schaefer ve Moos, 1998; Whittingham ve ark., 2013).

2.4.2. Pozitif Kazanım: Kavramlar Arası Farklılıklar

Alan yazında pozitif kazanım kavramı ile “fayda bulma” ve “psikolojik sağlamlılık” gibi terimler arasında farklılıklar bulunmaktadır.

Fayda Bulma (Benefit Finding), bir olumsuzluğun veya hastalığın ardından olumlu getiriler bulma sürecidir (Affleck ve Tennen, 1996). Bu daha çok bilişsel bir süreçtir; birey bilişsel olarak durumun olumlu sonuçlarını aramaya odaklanır. Pozitif kazanım ise bu zihinsel sürecin ötesine geçerek, kişiliğin ve yaşamın çeşitli alanlarında daha kapsayıcı dönüşümleri içerir (Calhoun ve Tedeschi, 2006). Psikolojik Sağlamlılık (Resilience) ise, kişinin karşılaştığı güçlük ve stres karşısında psikolojik olarak uyum sağlama ve zorlayıcı koşullara rağmen “geriye sıçrayabilme” kapasitesidir (Bonanno, 2004). Psikolojik sağlamlılık “eski haline dönme” veya “işlevsel kalma” ile ilişkilendirilirken, pozitif kazanım yaşanan zorlukların sonrasında kişinin önceki durumundan daha ileri gelişim göstermesini, yani psikolojik büyüme sürecini ifade

etmektedir (Tedeschi ve Calhoun, 2004). Bu büyüme aşamasında, yaşanan stresi yönetmede ve güçlenmede sosyal destek mekanizmalarının etkin kullanımı önemli bir rol oynamaktadır.

2.4.3. Sosyal Desteğin Pozitif Kazanım Üzerindeki Rolü

Sosyal destek mekanizmalarının etkin bir şekilde kullanılması, ebeveynlerin stres düzeylerinin azalmasına, manevi inançlarında artışa ve başa çıkma stratejilerinin gelişmesine katkı sağlamaktadır (Counselman-Carpenter, 2017; Zhang ve ark., 2013). Ebeveynlerin başarılı problem odaklı başa çıkma mekanizmaları geliştirmesi, belirsizliğin azalması ve sağlık üzerinde kontrol algısının artması gibi faktörler, onların öz-yeterlilik düzeylerini güçlendirmektedir (Antonovsky, 1979; Tedeschi ve ark., 2018; Yehonatan - Schori, Golan ve Waizbard-Bartov, 2019).

Bireylerin zorlayıcı yaşam olayları karşısında gösterdikleri adaptasyon ve pozitif kazanım süreçlerinde sosyal desteğin rolü belirleyici bir etken olarak öne çıkmaktadır. Sosyal destek, bireyin başkalarından aldığı algılanan veya gerçek yardım, ilgi, empati ve değer görme hissidir (Sümer ve Yendime, 2011). Algılanan sosyal destek, bireyin stresle başa çıkma becerisini güçlendirerek psikolojik yükünü azaltmakta ve yaşanan olumsuzlukların daha olumlu bir perspektiften değerlendirilmesini sağlayabilmektedir. Bu durum, bireyin yaşadığı zorluklara rağmen hayata daha umutla bakmasına, yeni anlamlar üretmesine ve içsel gücünü fark etmesine katkı sunar. Özellikle uzun süreli stres koşullarında, sosyal destek bireyin yalnızlık duygusunu azaltarak aidiyet hissini pekiştirmekte ve olumlu yönde uyum sürecini desteklemektedir.

2.4.4. Pozitif Psikoloji ve Temel Yaklaşımları

Pozitif psikoloji, bireylerin güçlü yönlerini, mutluluklarını ve yaşam doyumlarını arttırmaya odaklanan bir yaklaşımdır (Snyder, Lopez ve Pedrotti, 2021). Psikolojinin geleneksel olarak insanların olumsuz yönlerine ve yaşadıkları sorunlara odaklanmasına karşılık, Pozitif Psikoloji hareketi, insanların güçlü yönlerini ve iyi oluş hallerini anlamak amacıyla ortaya çıkmıştır (Luthans, 2002a, s. 58). Bu hareket, 20. yüzyılın sonlarında Martin Seligman ve Mihaly Csikszentmihalyi gibi öncü psikologların katkılarıyla

gelişmiş; psikolojinin ilgi alanını yalnızca acıyı dindirmek ve sorunları çözmekten çıkarıp, insan yaşamını daha anlamlı, doyumlu ve üretken kılan unsurları bilimsel yöntemlerle incelemeye yöneltmiştir (Seligman ve Csikszentmihalyi, 2000; Luthans, 2002b, s. 697).

Pozitif psikoloji yaklaşımı, Seligman ve Csikszentmihalyi (2000) tarafından öznel, bireysel ve grup düzeyinde olmak üzere üç aşamada ele alınmaktadır. İlk aşama olarak öznel düzey; bireyin kişisel deneyimlerine ilişkin geçmiş, şimdi ve gelecek şeklinde üç farklı boyutta ele alınmaktadır. İkinci olarak bireysel boyut; bilgelik, özgünlük, bağışlayıcılık gibi kişisel erdemler ön plandadır. Son aşama olarak grup; hoşgörü, sorumluluk, yardımseverlik gibi vatandaşlık becerilerini içermektedir. Bu doğrultuda pozitif psikoloji yaklaşımı, bireylerin karşılaştıkları zorluklar karşısında dayanıklılık geliştirerek olumlu yönlerini güçlendirdiğini ortaya koymaktadır (Joseph, 2019). Pozitif psikolojinin bireylerin psikolojik sağlığını ve iyi oluşunu artırmayı hedefleyen çeşitli temel yaklaşımları şunlardır:

- **Mutluluk ve Öznel İyi Oluş:** Bu yaklaşım, bireyin yaşamından duyduğu memnuniyetin yanı sıra, pozitif duyguların sıklığı ve negatif duyguların azlığı gibi öznel deneyimlere odaklanmaktadır. Hedef, bireylerin daha mutlu ve tatmin edici bir yaşam sürmelerini sağlamaktır.
- **Karakter Güçleri ve Erdemler:** Seligman'ın "PERMA" modeli gibi yaklaşımlar, bireylerin doğal yetenekleri ve güçlü yönleri (bilgelik, cesaret, insanlık, adalet, ölçülülük, aşkınlık) üzerinde durmaktadır. Bu güçlerin fark edilmesi ve etkin biçimde kullanılması, bireyin iyi oluş düzeyini desteklemektedir (Seligman, 2011).
- **Anlam ve Amaç:** Hayatta bir amaç edinmek ve yaşama anlam yüklemek, pozitif psikolojinin temel bileşenlerinden biridir. Bireyin kendisinden daha büyük bir amaca hizmet etmesi veya kişisel değerleriyle uyumlu bir yaşam sürmesi, psikolojik iyi oluşunu artırmaktadır.
- **Akış Deneyimi (Flow):** Mihaly Csikszentmihalyi tarafından tanımlanan akış, bireylerin bir etkinliğe tamamen odaklandıkları, zaman ve mekân algısını yitirdikleri, yüksek düzeyde haz ve performansı birlikte deneyimledikleri bir zihinsel durumdur. Bu tür deneyimlerin, yaşam doyumunu artırıcı etkisi bulunmaktadır.

- **Olumlu İlişkiler:** Destekleyici, güvene dayalı ve anlamlı sosyal ilişkiler, bireyin psikolojik sağlığı ve pozitif gelişimi açısından kritik bir role sahiptir. Bu ilişkiler, bireyin karşılaştığı güçlüklerle baş etmesinde önemli bir kaynak olarak işlev görmektedir.

Bu yaklaşımlar, pozitif psikolojinin bireyin iyi oluşunu çok boyutlu bir şekilde ele aldığını ve sadece sorunları gidermeyi değil, aynı zamanda potansiyelleri geliştirmeyi hedeflediğini göstermektedir.

2.4.5. Otizm Spektrum Bozukluğu Annelerinde Pozitif Kazanımlar

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanısı almış çocuğun ailelerinin, çocuklarının gelişim süreçlerine uyum sağladıkça öz-yeterlilik duygularının arttığı ve ebeveyn rollerinde daha bilinçli hale geldikleri belirtilmektedir (Huang ve ark., 2022). Hastings ve Taunt (2002) tarafından yapılan araştırmalarda, özel gereksinimli çocuklara sahip ebeveynlerin zamanla daha büyük bir anlam duygusu kazandıkları ve çocukları ile daha güçlü duygusal bağlar kurdukları gösterilmiştir. Pozitif kazanımın temel unsurları arasında öz-yeterlilik, umut, anlam bulma ve içsel güçlenme yer almaktadır (Fredrickson, 2013). Yapılan güncel araştırmalar da pozitif kazanımın, ebeveynlerin psikolojik dayanıklılığını artırarak onların stresle başa çıkma becerilerini geliştirdiğini ve sosyal destek mekanizmalarını daha etkili kullanmalarına katkı sağladığını göstermektedir (Pakenham ve Cox, 2020).

2.4.6. Psikolojik Dayanıklılık ve Travma Sonrası Büyüme

Psikolojik dayanıklılık, zorlayıcı yaşam olaylarına karşı gösterilen uyum kapasitesi olarak tanımlanır. Kişinin işlevselliğini sürdürebilmesi, stresle etkili şekilde başa çıkabilmesi ve gelişimsel süreçte istikrar sağlayabilmesiyle ilişkilendirilmektedir (Doğan, 2015). Pozitif psikolojiye göre dayanıklılık, bireyin yalnızca olumsuzluklara direnmesi değil, aynı zamanda bu deneyimlerden güçlenerek çıkma potansiyelini de kapsar. Psikolojik dayanıklılık; olumsuz yaşam olaylarına karşı etkili uyum sağlama sürecinde koruyucu bir kişisel kaynak olarak işlev görür (Basım ve Çetin, 2011; Bülbül,

2015). Bu kavram, özellikle çocukluk döneminde karşılaşılan risk faktörlerini ve psikopatolojik gelişimi inceleyen araştırmalarla gelişmiş, çok boyutlu bir yapı olarak tanımlanmıştır. Dayanıklılığı etkileyen temel bileşenler arasında sosyal destek sistemleri, aile içi ilişkilerin niteliği, toplumsal bağlılık, yeterlilik algısı, benlik saygısı ve baş etme becerileri yer almaktadır (Gürkan, 2006). Risk düzeyinin artması, psikolojik dayanıklılığın işlevselliğini doğrudan etkileyebilir; bu nedenle koruyucu faktörlerin varlığı süreci dengeleyici bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Polatçı ve Tınaz, 2020). Psikolojik dayanıklılık, pozitif kazanımın ortaya çıkmasında etkili olabilecek başlıca dinamiklerden biri olarak kabul edilmektedir. Bu noktada, travmatik yaşantıların ardından gelişimsel bir dönüşüm süreci olarak tanımlanan travma sonrası büyüme kavramı da dikkat çekmektedir.

Posttravmatik büyüme (TSB); bireyin yaşadığı ciddi bir travma ya da derin bir yaşam krizi sonrasında, kendine yönelik algılarında, kişilerarası ilişkilerinde ve yaşam anlayışında köklü değişikliklerin meydana gelmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Calhoun ve Tedeschi, 1998; Tedeschi ve Calhoun, 2004). Bu kavram, bireyin yaşadığı ciddi bir yaşam krizinin ardından ortaya çıkan anlamlı ve olumlu değişim süreci olarak da açıklanmıştır (Calhoun ve ark., 2000). Travma sonrası büyüme bireyin yalnızca yaşadığı sıkıntıları geride bırakma süreci değil; aynı zamanda olay öncesi işlevselliğin ötesine geçerek yaşamına yeni anlamlar katma ve içsel kaynaklarını güçlendirme fırsatı olarak görülmektedir (Sheik, 2004; Bellizzi ve Blank, 2006). Araştırmalar, bazı bireylerin travmatik olaylar sonrasında daha yüksek bir işlevsellik düzeyine ulaştığını ve bu sürecin kişisel gelişimi destekleyici bir potansiyel taşıdığını ortaya koymaktadır (Linley ve Joseph, 2004).

Travmatik deneyimlerin ardından bazı bireylerin kendilerini daha açık ve etkili bir şekilde ifade edebildikleri, aynı zamanda diğer insanları anlama becerilerinin de geliştiği gözlemlenmektedir (Weiss, 2004; Tedeschi vd., 1998). Bu süreçte kişiler, kendi kırılganlıklarını fark ederek başkalarının yaşadığı zorluklara karşı daha duyarlı hâle gelmekte ve yardım etme motivasyonları artmaktadır. Ayrıca birçok birey, yaşadığı olaydan sonra anın kıymetini daha derinden kavradığını, basit yaşam deneyimlerinden keyif almayı öğrendiğini ve hayatı daha sade bir şekilde değerlendirmeye başladığını ifade etmektedir (Bugay ve Kararımak, 2014). Bu tür olumlu değişimlerin gerçekleşebilmesi için ise bireyin travmatik deneyim sonrası bilişsel bir yeniden

yapılandırma sürecinden geçmesi gerekmektedir. Literatürde posttravmatik büyümenin, kişinin temel inanç sisteminin sarsılması ve yeniden inşa edilmesi sürecine dayandığı ifade edilmektedir. Bu doğrultuda, travmatik olayın ardından geliştirilen yeni bilişsel yapılar, gelecekte yaşanabilecek benzer zorluklara karşı daha dirençli şemaların oluşmasına katkı sağlar.

2.5. Otizm Spektrum Bozukluğu Tanısı Alan Çocuk Annelerinde Pozitif Kazanımlar ve Annenin Güçlü Yönleri

2.5.1. Pozitif Psikoloji ve Annelerin Güçlü Yönleri

Pozitif psikoloji, bireylerin yalnızca psikopatolojileri ve zorluklarıyla değil, aynı zamanda güçlü yönleri, potansiyelleri ve yaşamda anlam bulma süreçleriyle de ilgilenen bir psikoloji yaklaşımıdır (Seligman ve Csikszentmihalyi, 2000). Bu yaklaşım, bireyin zorluklar karşısında gelişen olumlu özelliklerini, yani “pozitif kazanımları” merkeze almaktadır. Pozitif psikoloji perspektifinden bakıldığında, Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanısı almış bir çocuğun ebeveyni olmak, yalnızca stres ve zorlukları beraberinde getiren bir deneyim değil, aynı zamanda kişisel gelişim ve dönüşüm fırsatları sunan bir yaşam süreci olarak da değerlendirilebilir (Çakırlar, 2023). Bu süreçte anneler, duygusal dayanıklılık, empati, sabır, problem çözme ve kriz yönetimi gibi güçlü yönler geliştirerek yaşamın farklı alanlarında daha esnek ve etkili bireyler hâline gelebilmektedir (Bayat, 2007). Annelik deneyimi, pozitif psikolojinin temel ilkeleri doğrultusunda bir “güçlenme alanı” na dönüşmekte; bireyin potansiyelini fark etmesine, anlamlı yaşam hedefleri oluşturmasına ve kendini gerçekleştirme sürecine katkı sunmaktadır.

2.5.2. Annelik Deneyiminin Dönüştürücü Etkisi

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanısı almış bir çocuğun ebeveyni olmak, anneler için hem zorlu hem de dönüştürücü bir yaşam deneyimi olarak değerlendirilebilmektedir. Bu süreçte anneler, çocuğun bakım ve eğitim sorumluluklarını üstlenmenin yanı sıra, çok yönlü psikolojik beceriler geliştirme fırsatı bulurlar (Burgan, 2022). Bu güçlü yönler, annelerin bireysel iyi oluşlarını desteklemenin yanı sıra, aile içi ilişkileri güçlendirmekte ve toplumsal yaşama daha etkin katılımlarını sağlamaktadır. Araştırmalar, özel

gereksinimli çocuk annelerinin sorunlarla baş etme yöntemleri ile psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler olduğunu göstermektedir (Durmaz, 2023). Sosyal desteğin, annelerin yalnızlık hissini azalttığı, özgüvenlerini yükselttiği ve çocuklarıyla kurdukları ilişkinin niteliğini olumlu yönde etkilediği de ifade edilmektedir (Demir ve Aksoy, 2021).

2.5.3. Sosyal Desteğin Rolü ve Önemi

OSB tanısı almış çocuğu olan ailelerin sosyal destek sistemleri üzerine yapılan çalışmalar, bu desteğin ailelerin yaşam mücadelesinde kritik bir rol oynadığını ve ebeveynlerin psikososyal uyumlarını artırdığını göstermektedir. Annelerin geliştirdikleri baş etme ve uyum becerileri, çocuklarının gelişim süreçlerinde daha etkin bir rol üstlenmelerine imkân tanımakta; böylece çocukların potansiyellerini desteklemektedir (Ünlü ve Gökler, 2021). Tuncer ve Altunay (2020), sosyal destekle güçlenen annelerin problem çözme, esneklik ve empatik yaklaşım gibi becerilerinin arttığını ortaya koymuştur. Hastings ve Taunt (2002), OSB tanısı almış çocuğu olan ebeveynlerde yaşanan zorlukların, aile bireylerinde empati, sabır ve aile bağlarını güçlendirme gibi pozitif sonuçlar doğurabildiğini göstermiştir. Annelerin çevresel desteklerle birlikte geliştirdikleri psikolojik dayanıklılık düzeyi hem kendi yaşam kaliteleri üzerinde hem de çocuğun gelişimsel sürecinde belirleyici bir rol oynamaktadır (Demir ve Şahin, 2022).

3.GEREÇ VE YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın evreni, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve yorumlanmasına ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.1 Araştırmanın Modeli

Araştırma, Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanısı almış çocukların annelerinin algıladıkları sosyal destek ile deneyimledikleri pozitif kazanımları arasındaki ilişki durumu incelenirken nicel araştırma yaklaşımlarından ilişkisel tarama modeline uygun olarak düzenlenmiştir. Nicel araştırma, sayısal verileri kullanarak olayları ölçen, sayan ve analiz eden bilimsel bir yöntemdir (Berber, 2017). İlişkisel tarama modeli, iki veya daha fazla değişken arasındaki birlikte değişimleri belirlemek amacıyla kullanılan, neden sonuç ilişkilerini ve korelasyonları inceleyen bir araştırma yöntemidir (Bahtiyar ve Can, 2016). Buna bağlı olarak, çalışmanın temel amacı belirlenen değişkenler arasındaki ilişkileri incelemektir. Bu çalışmada, annelerin algıladıkları sosyal destek ile deneyimledikleri pozitif kazanımlar arasındaki ilişkinin incelenmesi temel alınmıştır. Bu kapsamda, algılanan sosyal destek **bağımsız değişken**, pozitif kazanımlar ise **bağımlı değişken** olarak ele alınmıştır. Ayrıca, annenin yaş, eğitim düzeyi, gelir durumu gibi sosyo-demografik özellikleri ile çocuğun yaşı, cinsiyeti ve ailedeki doğum sırası gibi demografik özellikleri de, algılanan sosyal destek ve pozitif kazanımlar üzerinde farklılaşma yaratıp yaratmadığı açısından **bağımsız değişkenler** olarak incelenmiştir.

3.2. Araştırmanın Yeri ve Zamanı

Araştırma 2024-2025 yılları arasında İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı Anadolu yakası Kartal ilçesinde bulunan on farklı özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde yapılmıştır.

3.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmaya İstanbul Anadolu Yakası Kartal ilçesinde bulunan İl Millî Eğitim Bakanlığı' na bağlı Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerine devam eden Otizm

Spektrum Bozukluğu (OSB) tanısı almış çocukların ebeveyni olan 250 anne katılmıştır. Çalışmaya dahil edilme kriteri olarak, otizm spektrum bozukluğu tanısı almış çocuğa sahip anne olmak ve araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul etmek esas alınmıştır.

Araştırmanın evreni, İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı, Anadolu Yakası Kartal ilçesinde bulunan on farklı özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerindeki toplam 1000 kişiden oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemini oluşturmak sebebiyle **kolayda örnekleme** yöntemi kullanılmıştır. Kolayda örnekleme yöntemi, araştırmacının çalışmaya katılmaya gönüllü ve ulaşılabilir kişileri örnekleme dahil etmesini ifade etmektedir (Yılmaz, 2020). Jotform programı kullanılarak yapılan hesaplamada %5 hata payı ve %95 güven düzeyinde, örneklem büyüklüğü 249 olarak hesaplanmış ve çalışmaya katılmaya gönüllü olan 250 kişi dahil edilmiştir.

3.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmada ilişkisel tarama yöntemi kullanılarak, verilerin toplanması için İstanbul İli Anadolu yakasına bağlı Kartal ilçesinde bulunan Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin yönetici ve öğretmenlerinden destek sağlanmış olup, bir kısmı doğrudan araştırmacı tarafından elde edilmiştir. Katılımcıların demografik bilgileri için “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Veri toplama amacıyla “Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği” ve “Pozitif Kazanımlar Ölçeği” kullanılmıştır.

3.4.1 Demografik Bilgi Formu

Demografik bilgi formunda annenin yaş, eğitim düzeyi, meslek, medeni durum, sosyoekonomik durum, çocuğun yaşı, cinsiyeti, doğum sırası, aile tipi gibi bilgiler içeren 12 soru yöneltilmiştir.

3.4.2. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ)

Zimet ve arkadaşları (1988) tarafından Amerika Birleşik Devletleri'nde geliştirilen Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ), ülkemizde Eker ve Arkar (1995), Çakır ve Palabıyık (1997), Eker vd. (2001) gibi araştırmacılar tarafından

uyarlanmış ve geçerlik güvenirlik çalışmaları yapılmıştır (Eker ve Arkar, 1995; Meral ve Cavkaytar, 2012). ÇBASDÖ, bireylerin aile, arkadaş ve özel bir kişiden aldıkları sosyal desteği ne kadar yeterli bulduklarını değerlendirmek için kullanılmaktadır. Bu ölçek 12 maddeden oluşmakta olup, her bir madde, bireylerin sosyal destek algılarını 7'li likert tipi bir ölçek üzerinden değerlendirilmektedir. 12 ifade içeren ölçek aile (3, 4, 8, 11. maddeler), arkadaşlar (6, 7, 9, 12. maddeler) ve özel insan (1, 2, 5 ve 10. maddeler) olmak üzere üç farklı desteği içermektedir. Ayrıca alt boyut puanları toplanarak ölçeğin toplam puanı da belirlenebilmektedir. 1'den 7 ye kadar puanlanan likert tipi ölçeğin, alt boyutların puanı 4 ile 28 arasında, ölçeğin toplam puanı ise 12 ile 84 arasında değişmektedir (Eker, Arkar ve Yıldız, 2001).

Meral ve Cavkaytar (2012), tarafından yapılan çalışmada, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin (ÇBASDÖ) otizmlili çocukların aileleri üzerindeki geçerlik ve güvenirliği incelenmiştir. Faktör analizi sonuçlarına göre, ölçeğin alt boyutlarını oluşturan maddelerin ölçekle olan uyumu oldukça yüksek bulunmuş, faktör yüklerinin .71 ile .87 arasında olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı, ölçeğin tamamı için .91, aileden alınan destek alt boyutu için .90, arkadaşlardan alınan destek alt boyutu için .91 ve özel birinden alınan destek alt boyutu için .89 olarak hesaplanmıştır.

3.4.3. Pozitif Kazanımlar Ölçeği (PKÖ)

Pozitif Kazanımlar Ölçeği (PKÖ), Ineke Pit-Ten Cate (2003) tarafından geliştirilen ve Baş, Manav, Karayagız Muslu, & İmerci (2023), tarafından Türkçe' ye uyarlanan, engelli çocuğu olan ebeveynlerin yaşamlarında deneyimledikleri olumlu değişimleri ve kazanımları ölçmeyi amaçlayan 7 maddeden oluşan bir ölçektir. Ölçek, engelli çocuğu olan ebeveynlerin deneyimlediği kişisel gelişim ve aile içi dinamiklerdeki olumlu değişimleri ölçmek üzere tasarlanmıştır. Ölçekteki beş madde, ebeveynlerin engelli çocuklarıyla yaşadıkları deneyimlerin kendilerinde yarattığı insani kazanımları (empati, sabır, dayanıklılık gibi) değerlendirirken, iki madde ise ailenin genel olarak güçlenmesi birlik duygusunun artması gibi olumlu kazanımlarını yansıtmaktadır. Ölçek maddeleri, Likert tipi 5'li derecelendirme ölçeği kullanılarak değerlendirilmektedir. Ebeveynler, her madde için "kesinlikle katılıyorum" ile "kesinlikle katılmıyorum" arasında yer alan beş farklı seçenektan birini işaretleyerek görüşlerini belirtmektedir. Pozitif Kazanımlar

Ölçeği (PKÖ) iç tutarlılık katsayısı kabul dilen değeri olan Cronbach alfa 0,70'dir (Baş vd., 2023).

3.5. Veri Toplama Süreci

Bu araştırma, Üsküdar Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu Başkanlığı'nın 29/11/2024 tarih ve 61351342/020-599 sayılı yazısı ile alınan etik onay alınarak yürütülmüştür. Araştırmanın örneklemini oluşturan İstanbul ili Anadolu yakası Kartal ilçesinde Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezine devam eden Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanısı almış çocukları olan annelere ulaşmak üzere İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli resmi izinler alınmıştır.

Araştırma kapsamında kullanılan Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ) ve Pozitif Kazanımlar Ölçeği (PKÖ) için Türkçeye uyarlanmış olan araştırmacılarla elektronik posta yoluyla iletişime geçilerek gerekli kullanım izinleri alınmıştır. Araştırmada kullanılan her iki ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik analizleri incelenmiş ve uygunluğu doğrultusunda dikkatle değerlendirilmiştir. Söz konusu merkezlerdeki idareci, öğretmenlere ve katılımcılara araştırmanın amacı ve önemi hakkında bilgi içeren "Bilgilendirme ve Onam Formu", katılımcıların demografik özelliklerini toplayan "Kişisel Bilgi Formu" ve ilgili ölçek formları ulaştırılmıştır. Bu materyaller, otizm spektrum bozukluğu tanılı çocukların annelerine sunulmuş; annelerin araştırmaya **gönüllü katılımları** esas alınmıştır. Merkezlerde ulaşılması mümkün olmayan OSB tanısı almış çocuk anneleri için online form ile uygulanmıştır. Bu araştırmanın verileri, iki aşamalı bir yöntemle toplanmıştır. Veriler, gizlilik ve mahremiyet haklarına özen gösterilerek, bir kısmı doğrudan araştırmacı tarafından elde edilirken, diğer kısmı ise iş birliği yapılan özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki idareci ve öğretmenler aracılığıyla sağlanmıştır. Katılımcı anneler tarafından doldurulan formların, ilgili öğretmen veya idarecilere geri teslim edilmesi için yeterli süre tanınmıştır. Belirtilen sürenin sonunda, ulaştırılan tüm formlar düzenli bir biçimde araştırmacıya teslim edilerek veri toplama süreci tamamlanmıştır.

3.6. Veri Analizi

Bu çalışmada 250 katılımcıya; 12 adet *Demografik Bilgi* ifadesi, sonrasında annelerin algıladıkları sosyal desteği ölçebilmek için 7'li likert tipinde, *Aile, Arkadaş ve Özel İnsan* alt boyutları olan ve 12 ifadeden oluşan *Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ)* ve 5'li likert tipinde *İnsani kazanımlar* ve *Aile Kazanımları* alt boyutları olan ve 7 ifadeden oluşan *Pozitif Kazanımlar Ölçeği (PKÖ)* uygulanmıştır.

Bu araştırmada yürütülen tüm istatistiksel analizler, IBM SPSS Statistics 27 paket programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada, araştırmada kullanılan ölçeklerin betimsel istatistikleri hesaplanmıştır. Her bir ölçek ve alt boyut için minimum ve maksimum değerler, aritmetik ortalama (\bar{X}), standart sapma (SS), çarpıklık ve basıklık katsayıları değerlendirilmiştir. Ölçeklerin iç tutarlılık düzeyleri ise Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayıları ile belirlenmiştir. Çarpıklık ve basıklık katsayılarının ± 2 sınırları içerisinde yer alması, dağılımın normal kabul edilmesi için yeterli görülmüş ve bu doğrultuda parametrik testlerin uygulanabilirliğine karar verilmiştir.

Araştırmanın temel amacı doğrultusunda, değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla Pearson Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Bu analiz kapsamında, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ile Pozitif Kazanımlar Ölçeği ve alt boyutları arasındaki doğrusal ilişkiler analiz edilmiştir. Korelasyon katsayıları sayesinde değişkenler arasındaki ilişkinin yönü (pozitif/negatif) ve gücü (zayıf/orta) belirlenmiştir.

Araştırma kapsamında, değişkenlerin birbirleri üzerindeki yordayıcı etkisini test etmek amacıyla Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi kullanılmıştır. Bu analizde, bağımsız değişken olarak Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği alt boyutları; bağımlı değişken olarak ise Pozitif Kazanımlar Ölçeği puanları modele dahil edilmiştir. Regresyon analizi sonucunda, modelin açıklayıcılığı ve istatistiksel anlamlılığı değerlendirilmiştir.

Ölçek puanlarının demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla, grupların sayısına ve dağılım varsayımlarına göre uygun karşılaştırma testleri seçilmiştir. İki gruplarda (örn. çocuğun cinsiyeti) Bağımsız Örneklem t-testi kullanılmıştır. Üç ve daha fazla grup içeren demografik değişkenler için (örn. annenin yaşı, çocuğun doğum sırası, çocuğun yaşı) Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmıştır. ANOVA analizlerinde anlamlı fark tespit edilmesi durumunda, hangi gruplar arasında fark olduğunu belirlemek amacıyla Tukey ya da Games-Howell

post-hoc testlerine başvurulmuştur. Normallik ve varyans homojenliği varsayımlarının sağlanamadığı durumlarda ise, parametrik olmayan yöntemlerden Kruskal-Wallis H testi tercih edilmiştir. Örneğin, aile gelir düzeyi ve tanı alma yaşı değişkenlerinde varsayımların sağlanamaması nedeniyle bu test kullanılmıştır.

Tüm analizlerde anlamlılık düzeyi $p < .05$ olarak belirlenmiş; istatistiksel kararlar %95 güven aralığı temelinde değerlendirilmiştir. Bu çok yönlü istatistiksel yaklaşım, araştırmamanın verilerini bütüncül şekilde değerlendirme ve elde edilen bulguların bilimsel geçerliliğini artırma amacı taşımaktadır.

4.BULGULAR

Tablo 1: Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgilerinin Dağılımı

		n	%
Yaş	18 - 25	10	4.0
	26-35	65	26.0
	36 -45	124	49.6
	46 ve üstü	51	20.4
Medeni Durum	Evli	221	88.4
	Bekar	15	6.0
	Boşanmış	14	5.6
Eğitim Durumu	İlkokul	28	11.2
	Ortaokul	28	11.2
	Lise	72	28.8
	Ön Lisans	35	14.0
	Lisans	72	28.8
	Lisansüstü	15	6.0
Eş Eğitim Durumu	İlkokul	24	9.6
	Ortaokul	26	10.4
	Lise	91	36.4
	Ön Lisans	26	10.4
	Lisans	72	28.8
	Lisansüstü	11	4.4
Çalışma Durumu	Evet	134	53.6
	Hayır	116	46.4
Eş Çalışma Durumu	Evet	207	82.8
	Hayır	43	17.2
Aile Yapısı	Çekirdek Aile	219	87.6
	Geniş aile	21	8.4
	Tek Ebeveynli Aile	10	4.0
Aile Gelir Durumu	Düşük	44	17.6
	Orta	188	75.2
	Yüksek	18	7.2
Çocuk Sayısı	1	76	30.4
	2	114	45.6
	3 ve üstü	60	24.0
Otizmlili Çocuğunuz Doğum Sırası	1	146	58.4
	2	73	29.2
	3 ve üstü	31	12.4
Otizmlili Çocuğunuzun Cinsiyeti	Kız	88	35.2
	Erkek	162	64.8
Otizmlili Çocuğunuzun Yaşı	1-6 yaş	89	35.6
	7-12 yaş	106	42.4
	12 yaş üzeri	55	22.0
	Toplam	250	100.0

Yukarıda ki bulgulara göre, katılımcıların yaş dağılımı incelendiğinde, katılımcıların %4.0'ı ($n = 10$) 18-25 yaş, %26.0'sı ($n = 65$) 26-35 yaş, %49.6'sı ($n = 124$) 36-45 yaş, ve %20.4'ü ($n = 51$) 46 yaş ve üzerindedir.

Medeni durum açısından katılımcıların büyük çoğunluğu evli olup (%88.4, $n = 221$), %6.0'ı ($n = 15$) bekar, %5.6'sı ($n = 14$) boşanmıştır. Eğitim düzeyi bakımından, katılımcıların %11.2'si ($n = 28$) ilkokul, %11.2'si ($n = 28$) ortaokul, %28.8'i ($n = 72$) lise, %14.0'ı ($n = 35$) ön lisans, %28.8'i ($n = 72$) lisans, ve %6.0'ı ($n = 15$) lisansüstü mezunudur.

Eşlerin eğitim düzeyi incelendiğinde, %9.6'sı ($n = 24$) ilkokul, %10.4'ü ($n = 26$) ortaokul, %36.4'ü ($n = 91$) lise, %10.4'ü ($n = 26$) ön lisans, %28.8'i ($n = 72$) lisans, ve %4.4'ü ($n = 11$) lisansüstü mezunudur.

Çalışma durumu açısından, katılımcıların %53.6'sı ($n = 134$) çalışırken, %46.4'ü ($n = 116$) çalışmamaktadır. Eşlerin çalışma durumu incelendiğinde, %82.8'i ($n = 207$) çalışırken, %17.2'si ($n = 43$) çalışmamaktadır.

Aile yapısı bakımından, katılımcıların büyük çoğunluğu çekirdek ailede yaşamaktadır (%87.6, $n = 219$), %8.4'ü ($n = 21$) geniş aile, ve %4.0'ı ($n = 10$) tek ebeveynli aile yapısına sahiptir.

Ailelerin gelir durumu incelendiğinde, %17.6'sı ($n = 44$) düşük gelirli, %75.2'si ($n = 188$) orta gelirli, ve %7.2'si ($n = 18$) yüksek gelirli olduğunu belirtmiştir.

Çocuk sayısı açısından, katılımcıların %30.4'ü ($n = 76$) bir çocuk sahibi, %45.6'sı ($n = 114$) iki çocuk sahibi, ve %24.0'ü ($n = 60$) üç veya daha fazla çocuğa sahiptir. Otizmlili çocuğun doğumdaki sırası incelendiğinde, %58.4'ü ($n = 146$) ilk çocuk, %29.2'si ($n = 73$) ikinci çocuk, ve %12.4'ü ($n = 31$) üçüncü veya daha sonraki çocuk olarak dünyaya gelmiştir.

Otizmlili çocuğun cinsiyeti açısından, %35.2'si ($n = 88$) kız, %64.8'i ($n = 162$) erkektir. Araştırmaya toplamda 250 kişi katılmıştır.

Katılımcıların %42.4'ü ($n=106$), otizmlili çocuklarının 7-12 yaş aralığında olduğunu ifade etmiştir. Çocuğu 1-6 yaş arasında olan katılımcıların oranı %35.6 ($n=89$) iken, 12 yaş ve üzeri otizmlili çocuğa sahip olanların oranı %22.0 ($n=55$) olarak belirlenmiştir.

Sonuç olarak, katılımcıların büyük çoğunluğunun 36-45 yaş aralığında, evli, orta gelir seviyesine sahip, çekirdek aile yapısında olduğu, çalışma oranlarının eşler arasında daha yüksek olduğu ve otizmlili çocukların çoğunluğunun erkek olduğu görülmektedir.

Tablo 2: Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Pozitif Kazanımlar Ölçeğine Ait Betimsel İstatistiklerin ve Basıklık, Çarpıklık, Cronbach Alpha Katsayılarının Değerlendirilmesi

	<i>n</i>	<i>Min</i>	<i>Maks</i>	\bar{X}	<i>SS</i>	<i>Basıklık</i>	<i>Çarpıklık</i>	<i>Cronbach Alpha (α)</i>
Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği	250	12	84	48.57	21.30	-1.16	-0.03	0.97
Aile	250	4	28	17.36	7.79	-1.21	-0.20	0.97
Arkadaş	250	4	28	16.11	7.60	-1.15	-0.04	0.97
Özel İnsan	250	4	28	15.10	7.62	-1.17	0.13	0.94
Pozitif Kazanımlar Ölçeği	250	7	35	24.62	9.23	-0.78	-0.76	0.97
İnsanı Kazanımlar	250	5	25	18.21	6.96	-0.68	-0.87	0.97
Aile Kazanımları	250	2	10	6.41	2.69	-1.25	-0.25	0.94

Araştırmada kullanılan Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve Pozitif Kazanımlar Ölçeği' ne ilişkin betimsel istatistikler, dağılım özellikleri ve iç tutarlılık düzeyleri Tablo 2'de sunulmuştur. Her iki ölçek ve alt boyutları için minimum ve maksimum değerler, aritmetik ortalama (\bar{X}), standart sapma (SS), basıklık, çarpıklık ve Cronbach Alpha (α) katsayıları hesaplanmıştır. Araştırmada kullanılan ölçeklerin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayılarının 0.94 ile 0.97 arasında değiştiği görülmektedir. Güvenilirlik katsayılarının 0.70'in üzerinde olması, ölçeklerin güvenilirliğini doğrulamakta ve elde edilen verilerin tutarlılığını desteklemektedir (Taber, 2018). Ayrıca, basıklık ve çarpıklık değerlerinin -2 ile +2 aralığında yer alması (Lutsenko ve diğerleri, 2023), verilerin genel olarak normal dağılıma uygun olduğunu ve normallik varsayımını karşıladığını ortaya koymaktadır.

4.1. Korelasyon Analizi Bulguları

Tablo 3: Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Pozitif Kazanımlar Ölçeği Arasındaki İlişki

	1	2	3	4	5	6	7
1-Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği	1						
2-Aile	.92**	1					
3-Arkadaş	.94**	.80**	1				
4-Özel İnsan	.92**	.74**	.82**	1			
5-Pozitif Kazanımlar Ölçeği	.47**	.52**	.42**	.36**	1		
6-İnsani Kazanımlar	.43**	.49**	.39**	.33**	.98**	1	
7-Aile Kazanımları	.49**	.52**	.45**	.40**	.88**	.78**	1

** $p < 0.01$, * $p < 0.05$ Uygulanan testin ismi: Pearson Korelasyon Testi

Bu bölümde, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ile Pozitif Kazanımlar Ölçeği ve alt boyutları arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla Pearson korelasyon analizi uygulanmıştır. Analiz, değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü ve gücünü belirlemek üzere gerçekleştirilmiştir. Yapılan analizlere göre, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ile Pozitif Kazanımlar Ölçeği ($r = .47, p < .01$), İnsani Kazanımlar ($r = .43, p < .01$) ve Aile Kazanımları ($r = .49, p < .01$) alt boyutları arasında orta düzeyde pozitif ilişkiler bulunmuştur. Bu bulgu, annelerin algıladığı genel sosyal destek düzeyi arttıkça, yaşadıkları olumlu kazanımların da artma eğiliminde olduğunu göstermektedir.

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği' nin alt boyutu olan Aile değişkeni ile Pozitif Kazanımlar Ölçeği ($r = .52, p < .01$) ve alt boyutları olan İnsani Kazanımlar ($r = .49, p < .01$) ve Aile Kazanımları ($r = .52, p < .01$) arasında orta düzeyde, güçlü ve pozitif ilişkiler bulunmuştur.

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği' nin alt boyutu olan Arkadaş değişkeni ile Pozitif Kazanımlar Ölçeği ($r = .42, p < .01$) ve alt boyutları olan İnsani Kazanımlar ($r = .39, p < .01$) ve Aile Kazanımları ($r = .45, p < .01$) arasında orta düzeyde pozitif ilişkiler bulunmuştur.

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği' nin alt boyutu olan Özel İnsan değişkeni ile Pozitif Kazanımlar Ölçeği ($r = .36, p < .01$) ve alt boyutları olan İnsani

Kazanımlar ($r = .33, p < .01$) ve Aile Kazanımları ($r = .40, p < .01$) arasında orta düzeyde pozitif ilişkiler bulunmuştur.

Bu bulgular bütünü, annelerin hem bireysel hem de ailevi düzeyde olumlu uyum süreçleri için sosyal desteğin kritik bir rol oynadığını göstermektedir.

4.2 Regresyon Analizi Bulguları

Tablo 4: Algılanan Sosyal Desteğin Pozitif Kazanımları Yordamasına İlişkin Bulgular

	B	SH	β	t	p	%95 GA	
						Alt Sınır	Üst Sınır
Sabit	14.00	1.27		11.07	<.001** *	11.51	16.49
Aile	0.61	0.11	0.51	5.49	<.001** *	0.39	0.83
Arkadaş	0.09	0.13	0.07	0.66	0.509	-0.17	0.35
Özel İnsan	-0.09	0.12	-0.08	-0.77	0.440	-0.32	0.14
$R=.52 \quad R^2=.26 \quad F_{(3,246)}=30.18 \quad p<.001***$							

*** $p<.001$, ** $p<.01$, * $p<.05$; Not, GA: Güven Aralığı

Bu bölümde, algılanan sosyal destek alt boyutlarının (aile, arkadaş ve özel insan) pozitif kazanımları yordama düzeyini belirlemek amacıyla çoklu regresyon analizi uygulanmıştır. Analiz sonucunda, her bir alt boyutun pozitif kazanımlar üzerindeki yordayıcı etkisi ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Yukarıdaki verilere göre, regresyon analizine göre modelin anlamlı olduğu ve bağımsız değişkenlerin pozitif kazanımlardaki toplam varyansın %26'sını açıkladığı belirlenmiştir ($R^2 = 0.26, F(3,246) = 30.18, p < .001$).

Analiz sonuçları, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği' nin alt boyutu olan Aile desteğinin pozitif kazanımları anlamlı ve pozitif yönde yordadığını göstermektedir ($B = 0.61, SH = 0.11, \beta = 0.51, t = 5.49, p < .001$). Bu bulgu, aile desteğinin artış göstermesinin pozitif kazanımlarda önemli bir yükselişle ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Ancak, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği' nin alt boyutları olan, arkadaş desteği ($p = .509$) ve özel insan desteğinin ($p = .440$) pozitif kazanımlar üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı belirlenmiştir.

Genel olarak, modelin anlamlı olduğu görülmekte ve aile desteği, pozitif kazanımları en güçlü ve anlamlı şekilde yordayan değişken olarak öne çıkmaktadır. Buna karşın, arkadaş ve özel insan desteği ile pozitif kazanımlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir yordayıcı etkisi olmadığı belirlenmiştir.

4.3. Annelere Ait Demografik Değişkenlere Göre Karşılaştırma Analizi Bulguları

Tablo 5: Çalışma Durumuna Göre Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Pozitif Kazanımlar Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

	Çalışıyor(n=134)		Çalışmıyor (n=116)		t	Sd.	p
	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS			
Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği	51.55	19.79	45.13	22.52	2.40	248	0.017*
Aile	18.33	7.10	16.23	8.40	2.11	226.242	0.036*
Arkadaş	16.80	6.88	15.32	8.32	1.52	223.711	0.130
Özel İnsan	16.43	7.14	13.58	7.91	2.99	248	0.003**
Pozitif Kazanımlar Ölçeği	24.28	9.23	25.01	9.25	-0.62	248	0.537
İnsanı Kazanımlar	17.91	7.03	18.55	6.90	-0.73	248	0.469
Aile Kazanımları	6.37	2.57	6.46	2.83	-0.24	248	0.807

*** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$ Kullanılan Test: Bağımsız Örneklem T-Testi

Yukarıdaki tabloda annelerin çalışma durumlarına göre Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve Pozitif Kazanımlar Ölçeği puanlarında anlamlı bir farklılık olup olmadığı Bağımsız Örneklem t-testi ile incelenmiştir. Analiz kapsamında hem toplam ölçek puanları hem de ilgili alt boyutlar karşılaştırılmıştır. Bulgulara göre, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği toplam puanlarında çalışan bireyler ($\bar{X} = 51.55$, $SS = 19.79$), çalışmayan bireylere kıyasla ($\bar{X} = 45.13$, $SS = 22.52$) anlamlı derecede daha yüksek puan almıştır ($t(248) = 2.40$, $p = 0.017$).

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği' nin Aile alt boyutunda da çalışan bireylerin puanları ($\bar{X} = 18.33$, $SS = 7.10$), çalışmayan bireylere kıyasla ($\bar{X} = 16.23$, $SS = 8.40$) anlamlı şekilde daha yüksektir ($t(226.242) = 2.11$, $p = 0.036$).

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği' nin Özel İnsan alt boyutunda da çalışan bireylerin puanları ($\bar{X} = 16.43, SS = 7.14$), çalışmayan bireylere kıyasla ($\bar{X} = 13.58, SS = 7.91$) anlamlı derecede daha yüksektir ($t(248) = 2.99, p = 0.003$).

Bu bulgular, çalışan annelerin ailelerinden ve özel bir insandan daha fazla destek algıladığına işaret etmektedir.

Buna karşılık, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği' nin Arkadaş alt boyutunda çalışan bireyler ($\bar{X} = 16.80, SS = 6.88$) ile çalışmayan bireyler ($\bar{X} = 15.32, SS = 8.32$) arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($t(223.711) = 1.52, p = 0.130$).

Pozitif Kazanımlar Ölçeği toplam puanları açısından da çalışan bireyler ($\bar{X} = 24.28, SS = 9.23$) ile çalışmayan bireyler ($\bar{X} = 25.01, SS = 9.25$) arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır ($t(248) = -0.62, p = 0.537$).

Aynı şekilde, Pozitif Kazanımlar Ölçeği' nin İnsani Kazanımlar ($t(248) = -0.73, p = 0.469$) ve Aile Kazanımları ($t(248) = -0.24, p = 0.807$) alt boyutlarında da çalışma durumu açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Genel olarak bu bulgular, annelerin çalışma durumunun algılanan sosyal destek üzerinde (özellikle genel, aile ve özel insan desteği bağlamında) anlamlı etkiye sahip olduğunu; ancak pozitif kazanımlar üzerinde anlamlı bir fark yaratmadığını göstermektedir.

Tablo 6: Eş Çalışma Durumuna Göre Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Pozitif Kazanımlar Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

	<u>Çalışıyor(n=207)</u>		<u>Çalışmıyor (n=43)</u>		t	Sd.	p
	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS			
Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği	49.30	21.14	45.07	21.95	1.19	248	0.237
Aile	17.55	7.74	16.44	8.04	0.85	248	0.399
Arkadaş	16.33	7.57	15.05	7.76	1.01	248	0.314
Özel İnsan	15.42	7.46	13.58	8.30	1.44	248	0.150
Pozitif Kazanımlar Ölçeği	24.70	9.33	24.26	8.82	0.28	248	0.777
İnsani Kazanımlar	18.29	7.09	17.79	6.38	0.43	248	0.667
Aile Kazanımları	6.40	2.67	6.47	2.82	-0.14	248	0.887

*** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$ Kullanılan Test: Bağımsız Örneklem T-Testi

Yukarıdaki tabloda eş çalışma durumlarına göre Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve Pozitif Kazanımlar Ölçeği puanlarında anlamlı bir farklılık olup olmadığı Bağımsız Örneklem t-testi ile incelenmiştir. Analiz kapsamında hem toplam ölçek puanları hem de ilgili alt boyutlar karşılaştırılmıştır. Bulgulara göre, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği toplam puanlarında çalışan eşe sahip bireyler ($\bar{X} = 49.30$, $SS = 21.14$), çalışmayan eşe sahip bireylerle karşılaştırıldığında ($\bar{X} = 45.07$, $SS = 21.95$) anlamlı bir farklılık göstermemiştir ($t(248) = 1.19$, $p = 0.237$).

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği' nin Aile ($t(248) = 0.85$, $p = 0.399$), Arkadaş ($t(248) = 1.01$, $p = 0.314$) ve Özel İnsan ($t(248) = 1.44$, $p = 0.150$) alt boyutları açısından da eşin çalışma durumu bakımından anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

Benzer şekilde, Pozitif Kazanımlar Ölçeği toplam puanları açısından çalışan eşe sahip bireyler ($\bar{X} = 24.70$, $SS = 9.33$) ile çalışmayan eşe sahip bireyler ($\bar{X} = 24.26$, $SS = 8.82$) arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($t(248) = 0.28$, $p = 0.777$). Pozitif Kazanımlar Ölçeği' nin İnsani Kazanımlar ($t(248) = 0.43$, $p = 0.667$) ve Aile Kazanımları ($t(248) = -0.14$, $p = 0.887$) alt boyutları da eşin çalışma durumu açısından anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

Tablo 7: Çocuk Sayısına Göre Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Pozitif Kazanımlar Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

	Cocuk Sayısı						F(2,247)	p	Post-Hoc
	1 ¹ (n=76)		2 ² (n=114)		3 ve üstü ³ (n=60)				
	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS			
Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği	49.43	20.99	49.41	20.86	45.88	22.62	0.63	0.535	-
Aile	17.47	7.92	17.88	7.70	16.22	7.78	0.91	0.406	-
Arkadaş	16.30	7.31	16.54	7.63	15.05	7.95	0.79	0.454	-
Özel İnsan	15.66	7.35	14.99	7.71	14.62	7.88	0.33	0.716	-
Pozitif Kazanımlar Ölçeği	24.38	9.23	25.34	9.44	23.55	8.84	0.78	0.461	-
İnsani Kazanımlar	18.03	7.09	18.71	7.08	17.48	6.61	0.65	0.525	-
Aile Kazanımları	6.36	2.65	6.63	2.73	6.07	2.68	0.89	0.412	-

*** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$ Kullanılan Test: Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) a: Tukey Testi b: Games Howell Testi

Yukarıdaki tabloda çocuk sayısına göre annelerin Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ile Pozitif Kazanımlar Ölçeği puanlarında anlamlı bir farklılık olup olmadığı Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile incelenmiştir. Analiz kapsamında tek çocuğu olan, iki çocuğu olan ve üç veya daha fazla çocuğu olan annelerin toplam ölçek puanları ve alt boyutlar düzeyinde karşılaştırmaları yapılmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği puanlarında çocuk sayısına göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($F(2,247) = 0.63, p = .535$). Benzer şekilde, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği' nin Aile ($F(2,247) = 0.91, p = .406$), Arkadaş ($F(2,247) = 0.79, p = .454$) ve Özel İnsan ($F(2,247) = 0.33, p = .716$) alt boyutlarında da çocuk sayısına göre anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

Ayrıca, Pozitif Kazanımlar Ölçeği puanlarında çocuk sayısına göre anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir ($F(2,247) = 0.78, p = .461$). İnsani Kazanımlar ($F(2,247) = 0.65, p = .525$) ve Aile Kazanımları ($F(2,247) = 0.89, p = .412$) alt boyutları açısından da gruplar arasında anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 8: Medeni Duruma Göre Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Pozitif Kazanımlar Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

	Medeni Durum						X ²	p	Fark
	Evli ¹ (n=221)		Bekar ² (n=15)		Boşanmış ³ (n=14)				
	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS			
Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği	48.27	21.39	56.93	16.82	44.43	23.29	2.83	0.242	-
Aile	17.28	7.89	20.07	6.33	15.64	7.29	2.44	0.295	-
Arkadaş	16.16	7.69	17.40	5.60	14.00	8.16	1.74	0.419	-
Özel İnsan	14.83	7.50	19.47	7.55	14.79	8.77	5.23	0.073	-
Pozitif Kazanımlar Ölçeği	24.74	9.35	23.53	8.39	23.93	8.47	1.37	0.503	-
İnsani Kazanımlar	18.31	7.05	17.13	6.38	17.71	6.53	1.86	0.394	-
Aile Kazanımları	6.43	2.71	6.40	2.50	6.21	2.75	0.07	0.964	-

*** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$ Kullanılan Test: Kruskal Wallis-H

Yukarıdaki tabloda annelerin medeni durumlarına göre (evli, bekar, boşanmış) Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ile Pozitif Kazanımlar Ölçeği puanlarında anlamlı bir farklılık olup olmadığı Kruskal-Wallis H testi ile analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği puanlarında medeni duruma göre anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($\chi^2 = 2.83, p = .242$). Aynı şekilde, Aile ($\chi^2 = 2.44, p = .295$), Arkadaş ($\chi^2 = 1.74, p = .419$) ve Özel İnsan ($\chi^2 = 5.23, p = .073$) alt boyutlarında da medeni duruma göre anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

Benzer şekilde, Pozitif Kazanımlar Ölçeği puanlarında da medeni duruma göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($\chi^2 = 1.37, p = .503$). Ayrıca, İnsani Kazanımlar ($\chi^2 = 1.86, p = .394$) ve Aile Kazanımları ($\chi^2 = 0.07, p = .964$) alt boyutları açısından da medeni duruma göre gruplar arasında anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 9: Aile Yapısına Göre Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Pozitif Kazanımlar Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

	Aile Yapısı						X ²	p	Fark
	Çekirdek Aile ¹ (n=219)		Geniş aile ² (n=21)		Tek Ebeveynli Aile ³ (n=10)				
	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS			
Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği	48.43	21.78	49.52	17.25	49.70	19.93	0.09	0.956	-
Aile	17.38	7.95	16.52	7.15	18.50	5.44	0.49	0.781	-
Arkadaş	16.04	7.71	16.95	6.95	15.90	7.06	0.20	0.906	-
Özel İnsan	15.00	7.70	16.05	6.18	15.30	9.12	0.45	0.799	-
Pozitif Kazanımlar Ölçeği	24.77	9.19	22.62	10.37	25.50	7.69	0.97	0.615	-
İnsani Kazanımlar	18.37	6.89	16.24	8.25	18.70	5.52	1.83	0.400	-
Aile Kazanımları	6.40	2.66	6.38	3.01	6.80	3.01	0.30	0.860	-

*** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$ Kullanılan Test: Kruskal Wallis-H

Yukarıdaki tabloda annelerin aile yapısına göre (çekirdek aile, geniş aile, tek ebeveynli aile) Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ile Pozitif Kazanımlar Ölçeği puanlarında anlamlı farklılık olup olmadığı Kruskal-Wallis H testi ile analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği puanlarında aile yapısına göre anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($\chi^2 = 0.09, p =$

.956). Aynı şekilde, Aile ($\chi^2 = 0.49, p = .781$), Arkadaş ($\chi^2 = 0.20, p = .906$) ve Özel İnsan ($\chi^2 = 0.45, p = .799$) alt boyutlarında da aile yapısına göre anlamlı bir fark bulunmamıştır. Benzer şekilde, Pozitif Kazanımlar Ölçeği puanlarında da aile yapısına göre anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($\chi^2 = 0.97, p = .615$). Ayrıca, İnsani Kazanımlar ($\chi^2 = 1.83, p = .400$) ve Aile Kazanımları ($\chi^2 = 0.30, p = .860$) alt boyutları açısından da aile yapısına göre gruplar arasında anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 10: Aile Gelir Durumuna Göre Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Pozitif Kazanımlar Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

	Aile Gelir Durumu						X ²	p	Fark
	Düşük ¹ (n=44)		Orta ² (n188=)		Yüksek ³ (n=18)				
	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS			
Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği	40.39	19.13	49.85	21.39	55.22	21.20	9.56	0.008*	2,3>1
Aile	14.34	6.92	17.88	7.79	19.28	8.31	8.74	0.013*	2,3>1
Arkadaş	13.73	7.64	16.52	7.61	17.72	6.54	5.94	0.051	-
Özel İnsan	12.32	6.83	15.46	7.68	18.22	7.23	9.40	0.009*	2,3>1
Pozitif Kazanımlar Ölçeği	22.09	9.22	25.38	8.92	22.83	11.43	5.46	0.065	-
İnsani Kazanımlar	16.57	7.00	18.69	6.72	17.17	8.89	4.34	0.114	-
Aile Kazanımları	5.52	2.76	6.69	2.62	5.67	2.81	7.98	0.018*	2>1

*** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$ Kullanılan Test: Kruskal Wallis-H

Yukarıdaki tabloda annelerin aile gelir durumlarına göre (düşük, orta, yüksek) Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ile Pozitif Kazanımlar Ölçeği puanlarının anlamlı biçimde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla Kruskal-Wallis H testi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği puanlarında aile gelir durumuna göre anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($\chi^2 = 9.56, p = .008$). Yapılan çift karşılaştırmalar sonucunda, orta gelir grubundaki bireylerin ($\bar{X} = 49.85, SS = 21.39$) ve yüksek gelir grubundaki bireylerin ($\bar{X} = 55.22, SS = 21.20$), düşük gelir grubundaki bireylere ($\bar{X} = 40.39, SS = 19.13$) kıyasla anlamlı derecede daha yüksek puan aldığı belirlenmiştir.

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği' nin Aile alt boyutunda da aile gelir durumuna bağlı olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($\chi^2 = 8.74, p = .013$). Yapılan çift karşılaştırmalar sonucunda, orta gelir grubundaki bireylerin ($\bar{X} = 17.88, SS = 7.79$) ve yüksek gelir grubundaki bireylerin ($\bar{X} = 19.28, SS = 8.31$), düşük gelir grubundaki bireylere ($\bar{X} = 14.34, SS = 6.92$) kıyasla anlamlı derecede daha yüksek puan aldığı görülmüştür.

Benzer şekilde, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği' nin Özel İnsan alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($\chi^2 = 9.40, p = .009$). Yapılan çift karşılaştırmalar sonucunda, orta gelir grubundaki bireyler ($\bar{X} = 15.46, SS = 7.68$) ve yüksek gelir grubundaki bireyler ($\bar{X} = 18.22, SS = 7.23$), düşük gelir grubundaki bireylerden ($\bar{X} = 12.32, SS = 6.83$) anlamlı şekilde daha yüksek puan almıştır.

Pozitif Kazanımlar Ölçeği' nin Aile Kazanımları alt boyutunda da anlamlı bir farklılık gözlenmiştir ($\chi^2 = 7.98, p = .018$). Yapılan çift karşılaştırmalar sonucunda, orta gelir grubundaki bireylerin ($\bar{X} = 6.69, SS = 2.62$), düşük gelir grubundaki bireylere ($\bar{X} = 5.52, SS = 2.76$) kıyasla anlamlı derecede daha yüksek puan aldığı belirlenmiştir.

Bununla birlikte, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği' nin alt boyutu olan Arkadaş ($\chi^2 = 5.94, p = .051$), Pozitif Kazanımlar Ölçeği ($\chi^2 = 5.46, p = .065$) ve alt boyutu olan İnsani Kazanımlar ($\chi^2 = 4.34, p = .114$) değişkenlerinde aile gelir durumuna göre anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

Bu bulgular, annelerin algıladığı sosyal desteğin ve aile kazanımlarının, aile gelir düzeyi ile ilişkili olduğunu göstermektedir.

Tablo 11: Yaş'a Göre Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Pozitif Kazanımlar Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

	Yaş								X ²	p	Fark
	18 – 25 ¹ (n=10)		26-35 ² (n=65)		36 - 45 ³ (n=124)		46 ve üstü ⁴ (n=51)				
	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS			
Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği	49.10	24.39	49.35	21.23	48.19	20.87	48.41	22.42	0.11	0.991	-
Aile	16.20	9.53	18.15	7.63	17.15	7.58	17.08	8.27	0.90	0.825	-
Arkadaş	15.10	7.91	16.14	7.59	15.94	7.41	16.71	8.19	0.41	0.938	-
Özel İnsan	17.80	9.16	15.06	7.65	15.10	7.33	14.63	8.08	1.49	0.686	-
Pozitif Kazanımlar Ölçeği	19.50	9.30	26.05	8.99	24.31	9.19	24.57	9.42	5.07	0.166	-
İnsani Kazanımlar	14.70	7.44	19.38	6.68	18.07	7.00	17.73	7.01	5.23	0.155	-
Aile Kazanımları	4.80	2.39	6.66	2.64	6.23	2.60	6.84	2.94	6.08	0.108	-

*** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$ Kullanılan Test: Kruskal Wallis-H

Yukarıdaki tabloda annelerin yaş gruplarına göre (18–25, 26–35, 36–45, 46 ve üzeri) Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ile Pozitif Kazanımlar Ölçeği puanları arasında anlamlı farklılık olup olmadığını incelemek amacıyla Kruskal-Wallis H testi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği puanlarında yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($\chi^2 = 0.11$, $p = .991$).

Benzer şekilde, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği' nin Aile ($\chi^2 = 0.90$, $p = .825$), Arkadaş ($\chi^2 = 0.41$, $p = .938$) ve Özel İnsan ($\chi^2 = 1.49$, $p = .686$) alt boyutlarında da yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Ayrıca, Pozitif Kazanımlar Ölçeği ($\chi^2 = 5.07$, $p = .166$) ve alt boyutları olan İnsani Kazanımlar ($\chi^2 = 5.23$, $p = .155$), Aile Kazanımları ($\chi^2 = 6.08$, $p = .108$) değişkenleri açısından da yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

Tablo 12: Eğitim Durumuna Göre Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Pozitif Kazanımlar Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

	Eğitim Durumu												X ²	p	Fark
	İlkokul ¹ (n=28)		Ortaokul ² (n=28)		Lise ³ (n=72)		Ön Lisans ⁴ (n=35)		Lisans ⁵ (n=72)		Lisansüstü ⁶ (n=15)				
	X̄	SS	X̄	SS	X̄	SS	X̄	SS	X̄	SS	X̄	SS			
Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği	40.32	22.75	40.25	19.30	49.29	20.96	52.86	23.66	50.49	19.74	56.87	19.27	10.73	0.030	4,5,6>1,2
Aile	14.43	8.23	13.50	7.14	17.76	7.85	18.54	8.30	18.32	6.91	20.67	7.72	12.04	0.017	5,6>1,3,4,5,6>2
Arkadaş	13.46	8.82	13.25	6.43	16.51	7.87	17.63	7.84	16.58	7.03	18.67	6.31	8.72	0.068	-
Özel İnsan	12.43	7.34	13.50	7.35	15.01	7.71	16.69	8.33	15.58	7.39	17.53	6.72	6.26	0.180	-
Pozitif Kazanımlar Ölçeği	25.00	9.65	17.93	9.62	24.47	9.26	26.91	7.72	25.29	9.00	28.53	6.61	14.76	0.005	1,3,4,5,6>2
İnsan	18.36	7.38	13.14	7.13	18.14	6.92	19.83	5.64	18.72	6.91	21.47	5.05	15.70	0.003	1,3,4,5,6>2
Kazanımlar	6.64	3.21	4.79	2.81	6.33	2.63	7.09	2.41	6.57	2.53	7.07	2.22	11.38	0.023	1,3,4,5,6>2
Aile Kazanımları															

*** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$ Kullanılan Test: Kruskal Wallis-H

Yukarıdaki tabloda annelerin eğitim durumlarına göre (ilkokul, ortaokul, lise, ön lisans, lisans ve lisansüstü) Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ile Pozitif Kazanımlar Ölçeği puanlarında anlamlı bir fark olup olmadığı Kruskal-Wallis H testi ile analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği puanlarında eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($\chi^2 = 10.73$, $p = .030$). Yapılan çift karşılaştırmalar sonucunda, ön lisans ($\bar{X} = 52.86$, $SS = 23.66$), lisans ($\bar{X} = 50.49$, $SS = 19.74$) ve lisansüstü mezunları ($\bar{X} = 56.87$, $SS = 19.27$), ilkokul ($\bar{X} = 40.32$, $SS = 22.75$) ve ortaokul mezunlarına ($\bar{X} = 40.25$, $SS = 19.30$) kıyasla anlamlı derecede daha yüksek puan almıştır.

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği' nin Aile alt boyutu açısından da eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gözlemlenmiştir ($\chi^2 = 12.04$, $p = .017$). Yapılan çift karşılaştırmalar sonucunda, lisans ($\bar{X} = 18.32$, $SS = 6.91$) ve lisansüstü mezunlarının ($\bar{X} = 20.67$, $SS = 7.72$), ilkokul mezunlarından ($\bar{X} = 14.43$, $SS = 8.23$) anlamlı şekilde daha yüksek puan aldığı saptanmıştır. Ayrıca, lise ($\bar{X} = 17.76$, $SS = 7.85$), ön lisans ($\bar{X} = 18.54$, $SS = 8.30$), lisans ($\bar{X} = 18.32$, $SS = 6.91$) ve lisansüstü mezunlarının ($\bar{X} = 20.67$, $SS = 7.72$), ortaokul mezunlarına ($\bar{X} = 13.50$, $SS = 7.14$) göre anlamlı derecede daha yüksek puan aldığı belirlenmiştir.

Pozitif Kazanımlar Ölçeği puanlarında da eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($\chi^2 = 14.76, p = .005$). Yapılan çift karşılaştırmalar sonucunda, ilkokul ($\bar{X} = 25.00, SS = 9.65$), lise ($\bar{X} = 24.47, SS = 9.26$), ön lisans ($\bar{X} = 26.91, SS = 7.72$), lisans ($\bar{X} = 25.29, SS = 9.00$) ve lisansüstü mezunlarının ($\bar{X} = 28.53, SS = 6.61$), ortaokul mezunlarına ($\bar{X} = 17.93, SS = 9.62$) kıyasla anlamlı şekilde daha yüksek puan aldığı görülmüştür.

Benzer şekilde, Pozitif Kazanımlar Ölçeği' nin İnsani Kazanımlar alt boyutunda da eğitim düzeyine bağlı olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($\chi^2 = 15.70, p = .003$). Yapılan çift karşılaştırmalar sonucunda, ilkokul ($\bar{X} = 18.36, SS = 7.38$), lise ($\bar{X} = 18.14, SS = 6.92$), ön lisans ($\bar{X} = 19.83, SS = 5.64$), lisans ($\bar{X} = 18.72, SS = 6.91$) ve lisansüstü mezunlarının ($\bar{X} = 21.47, SS = 5.05$), ortaokul mezunlarına ($\bar{X} = 13.14, SS = 7.13$) kıyasla anlamlı derecede daha yüksek puan aldığı belirlenmiştir.

Pozitif Kazanımlar Ölçeği' nin Aile Kazanımları alt boyutu açısından da eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gözlemlenmiştir ($\chi^2 = 11.38, p = .023$). Yapılan çift karşılaştırmalar sonucunda, ilkokul ($\bar{X} = 6.64, SS = 3.21$), lise ($\bar{X} = 6.33, SS = 2.63$), ön lisans ($\bar{X} = 7.09, SS = 2.41$), lisans ($\bar{X} = 6.57, SS = 2.53$) ve lisansüstü mezunlarının ($\bar{X} = 7.07, SS = 2.22$), ortaokul mezunlarına ($\bar{X} = 4.79, SS = 2.81$) göre anlamlı şekilde daha yüksek puan aldığı saptanmıştır.

Bununla birlikte, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği' nin Arkadaş alt boyutu ($\chi^2 = 8.72, p = .068$) ve Özel İnsan alt boyutu ($\chi^2 = 6.26, p = .180$) açısından eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Genel olarak bu bulgular, annelerin eğitim düzeyinin hem algıladıkları sosyal destek düzeylerini hem de Pozitif Kazanımlarını anlamlı derecede etkilediğini göstermektedir.

Tablo 13: Eş Eğitim Durumuna Göre Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Pozitif Kazanımlar Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

	Eş Eğitim Durumu												X ²	p	Fark
	İlkokul ¹ (n=24)		Ortaokul ² (n=26)		Lise ³ (n=91)		Ön Lisans ⁴ (n=26)		Lisans ⁵ (n=72)		Lisansüstü ⁶ (n=11)				
	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS			
Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği	34.9	20.7	38.3	19.9	47.7	20.5	56.5	24.6	53.9	18.7	55.2	19.0	24.2	<.001*	3,4,5,6>
Aile	13.9	8.17	13.3	7.38	16.7	7.94	19.6	8.21	19.4	6.61	19.7	6.96	18.2	0.001*	4,5,6>1
Arkadaş	10.7	7.74	12.7	6.84	16.4	7.53	18.5	8.54	17.5	6.55	18.4	7.23	21.4	<.001*	3,4,5,6>
Özel İnsan	10.2	7.19	12.2	7.45	14.5	7.19	18.3	8.87	17.0	7.04	17.0	6.20	22.6	<.001*	3,4,5,6>
Pozitif Kazanımlar Ölçeği	22.7	9.88	19.7	7.96	24.3	9.54	26.1	9.33	26.6	8.44	25.5	9.18	13.8	0.008*	3,4,5>2
İnsanı Kazanımlar	17.2	7.15	14.7	6.20	17.9	7.18	19.1	6.68	19.7	6.54	18.0	7.84	14.6	0.006*	3,4,5,6>
Aile Kazanımları	5.46	3.24	5.00	2.28	6.35	2.70	7.00	2.83	6.93	2.36	7.55	2.58	12.7	0.012*	3,4,5,6>

*** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$ Kullanılan Test: Kruskal Wallis-H

Yukarıdaki tabloda annelerin eşlerinin eğitim durumlarına göre (ilkokul, ortaokul, lise, ön lisans, lisans ve lisansüstü) Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ile Pozitif Kazanımlar Ölçeği puanlarında anlamlı bir fark olup olmadığı Kruskal-Wallis H testi ile analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği puanlarında eşin eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($\chi^2 = 24.20$, $p < .001$). Yapılan çift karşılaştırmaları sonucuna göre, lise ($\bar{X} = 47.73$, $SS = 20.51$), ön lisans ($\bar{X} = 56.58$, $SS = 24.61$), lisans ($\bar{X} = 53.97$, $SS = 18.73$) ve lisansüstü mezunlarının ($\bar{X} = 55.27$, $SS = 19.07$), ilkokul mezunlarına ($\bar{X} = 34.92$, $SS = 20.77$) kıyasla anlamlı derecede daha yüksek puan aldığı belirlenmiştir. Ayrıca, ön lisans, lisans ve lisansüstü mezunlarının puanları ortaokul mezunlarından ($\bar{X} = 38.35$, $SS = 19.98$) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Bunun yanı sıra, lisans mezunlarının puanları lise mezunlarından anlamlı şekilde daha yüksektir.

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği' nin Aile alt boyutu açısından da eşin eğitim düzeyine göre anlamlı bir fark gözlemlenmiştir ($\chi^2 = 18.27$, $p = .001$). Yapılan çift karşılaştırmaları sonucuna göre, ön lisans ($\bar{X} = 19.69$, $SS = 8.21$), lisans ($\bar{X} = 19.46$, $SS = 6.61$) ve lisansüstü mezunlarının ($\bar{X} = 19.73$, $SS = 6.96$), ilkokul mezunlarından (\bar{X}

= 13.92, $SS = 8.17$) anlamlı şekilde daha yüksek puan aldığı saptanmıştır. Ayrıca, lise, ön lisans, lisans ve lisansüstü mezunlarının puanları ortaokul mezunlarından anlamlı şekilde yüksektir. Lisans mezunlarının puanlarının lise mezunlarından da anlamlı şekilde yüksek olduğu belirlenmiştir.

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği' nin Arkadaş alt boyutu açısından da eşin eğitim düzeyine bağlı olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($\chi^2 = 21.46, p < .001$). Yapılan çift karşılaştırmaları sonucuna göre, lise ($\bar{X} = 16.42, SS = 7.53$), ön lisans ($\bar{X} = 18.58, SS = 8.54$), lisans ($\bar{X} = 17.50, SS = 6.55$) ve lisansüstü mezunlarının ($\bar{X} = 18.45, SS = 7.23$), ilkokul mezunlarından ($\bar{X} = 10.71, SS = 7.74$) ve ortaokul mezunlarından ($\bar{X} = 12.73, SS = 6.84$) anlamlı şekilde daha yüksek puan aldığı belirlenmiştir.

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği' nin Özel İnsan alt boyutu açısından da eşin eğitim düzeyine göre anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2 = 22.65, p < .001$). Yapılan çift karşılaştırmaları sonucuna göre, lise ($\bar{X} = 14.53, SS = 7.19$), ön lisans ($\bar{X} = 18.31, SS = 8.87$), lisans ($\bar{X} = 17.01, SS = 7.04$) ve lisansüstü mezunlarının ($\bar{X} = 17.09, SS = 6.20$), ilkokul mezunlarından ($\bar{X} = 10.29, SS = 7.19$) anlamlı şekilde daha yüksek puan aldığı belirlenmiştir. Ayrıca, ön lisans ve lisans mezunlarının puanları ortaokul ($\bar{X} = 12.23, SS = 7.45$) ve lise mezunlarından anlamlı şekilde daha yüksektir.

Pozitif Kazanımlar Ölçeği açısından da eşin eğitim düzeyine göre anlamlı bir fark saptanmıştır ($\chi^2 = 13.89, p = .008$). Yapılan çift karşılaştırmaları sonucuna göre, lise ($\bar{X} = 24.30, SS = 9.54$), ön lisans ($\bar{X} = 26.19, SS = 9.33$) ve lisans mezunlarının ($\bar{X} = 26.69, SS = 8.44$), ortaokul mezunlarından ($\bar{X} = 19.77, SS = 7.96$) anlamlı şekilde daha yüksek puan aldığı belirlenmiştir.

Pozitif Kazanımlar Ölçeği' nin İnsani Kazanımlar alt boyutu açısından da eşin eğitim düzeyine göre anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2 = 14.62, p = .006$). Yapılan çift karşılaştırmaları sonucuna göre, lise ($\bar{X} = 17.95, SS = 7.18$), ön lisans ($\bar{X} = 19.19, SS = 6.68$), lisans ($\bar{X} = 19.76, SS = 6.54$) ve lisansüstü mezunlarının ($\bar{X} = 18.00, SS = 7.84$), ortaokul mezunlarından ($\bar{X} = 14.77, SS = 6.20$) anlamlı şekilde daha yüksek puan aldığı belirlenmiştir.

Pozitif Kazanımlar Ölçeği' nin Aile Kazanımları alt boyutu açısından da eşin eğitim düzeyine göre anlamlı bir fark gözlemlenmiştir ($\chi^2 = 12.78, p = .012$). Yapılan çift karşılaştırmaları sonucuna göre, lise ($\bar{X} = 6.35, SS = 2.70$), ön lisans ($\bar{X} = 7.00, SS = 2.83$),

lisans ($\bar{X} = 6.93$, $SS = 2.36$) ve lisansüstü mezunlarının ($\bar{X} = 7.55$, $SS = 2.58$), ortaokul mezunlarından ($\bar{X} = 5.00$, $SS = 2.28$) anlamlı şekilde daha yüksek puan aldığı belirlenmiştir.

Genel olarak bu bulgular, annelerin algıladıkları sosyal desteğin ve pozitif kazanımlarının, eşlerinin eğitim düzeyinden de önemli ölçüde etkilendiğini ve özellikle eşi daha yüksek eğitim düzeyine sahip annelerin bu alanlardan daha avantajlı olduğunu göstermektedir.

4.4. Çocuklara Ait Demografik Değişkenlere Göre Karşılaştırma Analizi Bulguları

Tablo 14: Otizmlili Çocuğun Cinsiyetine Göre Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Pozitif Kazanımlar Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

	<u>Kız(n=88)</u>		<u>Erkek(n=162)</u>		t	Sd.	p
	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS			
Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği	52.60	21.16	46.38	21.12	2.22	248	0.027*
Aile	18.39	7.32	16.80	8.00	1.55	248	0.123
Arkadaş	17.22	7.48	15.51	7.63	1.70	248	0.091
Özel İnsan	17.00	7.61	14.07	7.45	2.94	248	0.004**
Pozitif Kazanımlar Ölçeği	24.61	9.05	24.62	9.35	-0.01	248	0.994
İnsanı Kazanımlar	18.07	6.85	18.28	7.04	-0.23	248	0.816
Aile Kazanımları	6.55	2.53	6.34	2.78	0.58	248	0.565

*** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$ Kullanılan Test: Bağımsız Örneklem T-Testi

Yukarıdaki tabloda otizmlili çocukların cinsiyetine göre (kız ve erkek) Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ile Pozitif Kazanımlar Ölçeği puanlarında anlamlı bir fark olup olmadığı Bağımsız Örneklem t-testi ile analiz edilmiştir. Bulgulara göre, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği toplam puanlarında otizmlili kız çocukları ($\bar{X} = 52.60$, $SS = 21.16$), otizmlili erkek çocukları karşılaştırıldığında ($\bar{X} = 46.38$, $SS = 21.12$) anlamlı derecede daha yüksek puan almıştır ($t(248) = 2.22$, $p = 0.027$). Özel İnsan alt boyutunda da otizmlili kız çocukları ($\bar{X} = 17.00$, $SS = 7.61$), otizmlili erkek çocuklara kıyasla ($\bar{X} = 14.07$, $SS = 7.45$) anlamlı şekilde daha yüksek puan aldığı görülmüştür ($t(248) = 2.94$, $p = 0.004$).

Buna karşın, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği' nin Aile ($t(248) = 1.55, p = 0.123$) ve Arkadaş ($t(248) = 1.70, p = 0.091$) alt boyutları açısından otizmlili çocuğun cinsiyetine göre anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

Benzer şekilde, Pozitif Kazanımlar Ölçeği toplam puanları açısından otizmlili çocuğun kız ($\bar{X} = 24.61, SS = 9.05$) veya erkek ($\bar{X} = 24.62, SS = 9.35$) olmasına göre anlamlı bir fark bulunmamıştır ($t(248) = -0.01, p = 0.994$). İnsani Kazanımlar ($t(248) = -0.23, p = 0.816$) ve Aile Kazanımları ($t(248) = 0.58, p = 0.565$) alt boyutlarında da otizmlili çocuğun cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Genel olarak bu bulgular, OSB tanısı almış çocuğun cinsiyetinin annelerin algıladığı sosyal destek üzerinde (özellikle genel ve özel insan desteği bağlamında) anlamlı bir etkiye sahip olduğunu; ancak pozitif kazanımları üzerinde anlamlı bir fark yaratmadığını göstermektedir.

Tablo 15: Otizmlili Çocuğun Doğum Sırasına Göre Kaçınıcı Çocuk Olduğuna Göre Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Pozitif Kazanımlar Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

	Otizmlili çocuğun doğum sırası						F(2,247)	p	Post-Hoc
	1 ¹ (n=146)		2 ² (n=73)		3 ve üstü ³ (n=31)				
	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS			
Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği	48.84	21.78	50.68	20.03	42.32	21.41	1.72	0.182	-
Aile	17.50	7.92	18.29	7.54	14.48	7.26	2.69	0.070	-
Arkadaş	16.14	7.66	17.11	7.15	13.65	8.06	2.28	0.104	-
Özel İnsan	15.21	7.78	15.29	7.53	14.19	7.22	0.25	0.776	-
Pozitif Kazanımlar Ölçeği	24.74	9.35	25.07	9.00	23.00	9.27	0.57	0.564	-
İnsani Kazanımlar	18.26	7.03	18.63	6.77	16.97	7.20	0.63	0.534	-
Aile Kazanımları	6.48	2.75	6.44	2.61	6.03	2.63	0.36	0.701	-

*** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$ Kullanılan Test: Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) a: Tukey Testi b: Games Howell Testi

Yukarıdaki tabloda otizmlı çocuğun ailedeki doğum sırasına göre (ilk çocuk, ikinci çocuk, üçüncü ya da daha sonraki çocuk) Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ile Pozitif Kazanımlar Ölçeği puanlarının anlamlı biçimde farklılaşp farklılaşmadığı Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile incelenmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği puanlarında otizmlı çocuğun doğum sırasına göre anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($F(2,247) = 1.72, p = .182$). Aynı şekilde, Aile ($F(2,247) = 2.69, p = .070$), Arkadaş ($F(2,247) = 2.28, p = .104$) ve Özel İnsan ($F(2,247) = 0.25, p = .776$) alt boyutlarında da doğum sırasına göre anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

Benzer şekilde, Pozitif Kazanımlar Ölçeği puanlarında doğum sırasına göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($F(2,247) = 0.57, p = .564$). Ayrıca, İnsani Kazanımlar ($F(2,247) = 0.63, p = .534$) ve Aile Kazanımları ($F(2,247) = 0.36, p = .701$) alt boyutları açısından da gruplar arasında anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 16: Çocuğun Yaşına Göre Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Pozitif Kazanımlar Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

	Çocuğun Yaşı						F(2,247)	p	Post-Hoc
	1-6 yaş ¹ (n=89)		7-12 yaş ² (n=106)		12 yaş üzeri ³ (n=55)				
	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS			
Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği	46.13	19.91	52.32	21.58	45.29	22.19	2.92	0.056	-
Aile	16.89	7.32	18.60	7.90	15.71	8.05	2.79	0.063	-
Arkadaş	14.94	7.10	17.45	7.77	15.42	7.80	2.97	0.053	-
Özel İnsan	14.30	7.45	16.26	7.71	14.16	7.57	2.16	0.118	-
Pozitif Kazanımlar Ölçeği	23.89	9.35	25.56	9.05	24.00	9.37	0.95	0.388	-
İnsani Kazanımlar	17.63	7.07	18.90	6.88	17.82	6.96	0.91	0.404	-
Aile Kazanımları	6.26	2.60	6.66	2.64	6.18	2.94	0.80	0.452	-

*** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$ Kullanılan Test: Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) a: Tukey Testi b: Games Howell Testi

Yukarıdaki tabloda, otizmlı çocuğun yaşına göre (1–6 yaş, 7–12 yaş ve 12 yaş üzeri) Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ile Pozitif Kazanımlar Ölçeği puanlarının farklılaşp farklılaşmadığı Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile analiz

edilmiştir. Elde edilen bulgular, Çocuk Yaşı değişkenine göre Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği puanlarında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir ($F(2,247) = 2.92, p = 0.056$). Benzer şekilde, alt boyutlar incelendiğinde Aile ($F(2,247) = 2.79, p = 0.063$), Arkadaş ($F(2,247) = 2.97, p = 0.053$) ve Özel İnsan ($F(2,247) = 2.16, p = 0.118$) puanları açısından da gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Ayrıca, Pozitif Kazanımlar Ölçeği ($F(2,247) = 0.95, p = 0.388$) ve alt boyutları olan İnsani Kazanımlar ($F(2,247) = 0.91, p = 0.404$) ve Aile Kazanımları ($F(2,247) = 0.80, p = 0.452$) değişkenleri açısından da çocuk yaşı grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir.

5. TARTIŞMA

Bu bölümde; otizm spektrum bozukluğu (OSB) tanısı almış çocukların annelerinin algıladıkları sosyal destek ile deneyimledikleri pozitif kazanımlar arasındaki ilişkinin incelemek amacıyla; yapılan çalışmaya dair sonuçlar, ilgili literatür bulguları ve araştırma soruları üzerinden karşılaştırılmalı olarak tartışılacaktır.

5.1. Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) Tanısı Almış Çocukların Annelerinin Algıladıkları Sosyal Destek ile Deneyimledikleri Pozitif Kazanımlar Arasındaki İlişkinin Tartışılması

Araştırmada, çok boyutlu algılanan sosyal destek ile pozitif kazanımlar, insani kazanımlar ve aile kazanımları arasında orta düzeyde pozitif anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bu bulgu, sosyal desteğin annelerin hem bireysel hem de ailevi düzeyde uyum süreçlerini destekleyici bir işlev üstlendiğini göstermektedir. Çalışmadan elde edilen bulgular önceki araştırmalarla da paralellik göstermektedir.

Ekizoğlu ve Hasırcı (2023) tarafından yapılan çalışmada da Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanısı almış çocuğu olan annelerin algıladıkları sosyal desteğin yaşam kaliteleri üzerindeki etkisi incelenmiş; sosyal destek algısı arttıkça annelerin yaşam kalitesinin de yükseldiği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar önceki araştırmalarla da paralellik göstermektedir. Meral (2011) tarafından gerçekleştirilen araştırmada da gelişimsel yetersizliği olan çocuklara sahip ailelerin aile yaşam kalitesi algıları incelenmiş ve sosyal destek algısının bu yaşam kalitesi üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu saptanmıştır. Benzer şekilde, Karaduman ve Parlar (2020) tarafından yürütülen çalışmada gelişimsel yetersizliğe sahip çocukların ebeveynlerinin aile yaşam kalitesi algıları ele alınmış; ebeveynlerin algıladıkları sosyal desteğin hem bireysel hem de aile yaşamı açısından olumlu kazanımlar sağladığı belirlenmiştir. Suudi Arabistan’da yapılan bir araştırmada algılanan sosyal destek ile travma sonrası büyüme arasında pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır (Ebrahim ve Alothman, 2021). Bu bulgular, sosyal destek algısının artmasıyla birlikte annelerin yalnızca bireysel psikolojik sağlımlıklarının değil; aynı zamanda aile dinamiklerinin, ilişkisel bağlarının ve ebeveynlik rollerine ilişkin işlevselliklerinin de pekiştiğini göstermektedir. Sosyal destek, annelerin karşılaştıkları güçlükleri yalnızca daha kolay yönetmelerini sağlamakla kalmamakta; aynı zamanda bu deneyimlerden anlam çıkarma, kişisel gelişim sağlama ve aile bağlarını güçlendirme gibi pozitif kazanımlar elde etmelerine de zemin hazırlamaktadır. Bu durum, Pozitif Psikoloji Kuramı’nın da ortaya koyduğu biçimiyle, bireylerin stresli yaşam olaylarının ardından

yalnızca başa çıkma becerileri geliştirmekle kalmayıp; aynı zamanda bu süreçleri kişisel güçlenme, değerlerin yeniden inşası ve ilişkisel bağların derinleşmesi yönünde dönüştürebildiklerine işaret etmektedir (Tedeschi ve Calhoun, 2004). Bu doğrultuda, sosyal desteğin OSB tanılı çocukların anneleri için yalnızca dışsal bir yardım kaynağı değil; aynı zamanda psikolojik dayanıklılıklarını artıran, toplumsal bağlarını güçlendiren ve yaşamlarına anlam katmalarına yardımcı olan önemli bir destek unsuru olduğu söylenebilir.

5.2. Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) Tanısı Almış Çocukların Annelerinin Algıladıkları Sosyal Desteğin Pozitif Kazanımlar Üzerindeki Etkisinin Tartışılması

Araştırmada, aile desteğinin pozitif kazanımları anlamlı ve pozitif yönde yordadığı bulunmuştur. Bu bulgu, aileden algılanan desteğin artmasının annelerin pozitif kazanım yaşantılarını anlamlı düzeyde artırdığını göstermektedir. Çalışmadan elde edilen sonuçlar önceki araştırmalarla da paralellik göstermektedir. Higgins ve arkadaşları (2022), otizm spektrum bozukluğu (OSB) tanısı almış çocukların ebeveynlerinin uyum süreçlerini; özellikle pozitif algılar, başa çıkma becerileri, öz-yeterlik ve sosyal desteğin katkıları çerçevesinde incelemiştir. Araştırmada, sosyal desteğin ebeveynlerin uyum süreçlerine anlamlı katkılar sağladığı ve aile desteğinin pozitif kazanımları yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Meral ve Cavkaytar (2014) tarafından yapılan çalışmanın bulguları, aile desteğinin otizmli çocukların ebeveynlerinin yaşam kalitesi algıları üzerinde olumlu etkisi olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmanın bulguları ve literatürlerde yer alan sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde, aile desteğinin annelerin kendilerini daha güçlü, yeterli ve kontrollü hissetmelerine katkı sağlayarak öz-yeterlik algılarını güçlendirebileceği düşünülmektedir.

Araştırmada, arkadaş desteği ve özel insan desteğinin, pozitif kazanımlar üzerinde anlamlı bir yordayıcı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgu, sosyal desteğin bulunmasının tek başına yeterli olmadığını, bu desteğin birey üzerindeki etkisinin farklı şekillerde ortaya çıkabileceğini düşündürmektedir. Literatürde bulgularımızı destekleyen benzer çalışmalar mevcuttur. Kurt ve arkadaşları (2023), yaptıkları çalışmada OSB tanısı almış çocukların annelerinde algılanan sosyal destek ve mutluluk düzeyleri arasındaki ilişkileri incelemiştir. Sonuçlar, arkadaş ve özel insan desteği ile mutluluk düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığını göstermiştir.

Araştırma bulgularına göre, OSB tanısı almış çocuk annelerin algıladıkları sosyal destek ile pozitif kazanımlar arasında genel olarak anlamlı bir ilişki bulunmakla birlikte,

bu etkinin özellikle arkadaş ve özel insan desteği türlerinde sınırlı düzeyde olduğu gözlenmiştir. Sosyal desteğin etkili olabilmesi, yalnızca duygusal paylaşım değil; bakım yükünün paylaşımı, somut yardım ve sürekli işlevsellik gibi yapısal unsurları da içermelidir.

5.3. Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) Tanısı Almış Çocukların Annelerinin Edindikleri Pozitif Kazanımların Demografik Değişkenlere Göre Tartışılması

5.3.1. Çalışma Durumu Değişkenine Göre Pozitif Kazanımlar Düzeylerinin Tartışılması

Araştırma bulgularına göre, pozitif kazanımlar toplam puanı ile insani ve aile kazanımları alt boyutlarında, çalışan ve çalışmayan anneler arasında anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir. Bu bulgu, OSB tanısı almış bir çocuğu olan bir ebeveyn olmanın olumlu yönlerinin algılanmasında çalışma durumunun belirleyici bir değişken olmadığını ortaya koymaktadır. Bu farkın gözlenmemesi, pozitif kazanımların oluşumunda çalışma durumundan çok, anneliğe özgü psikososyal süreçlerin belirleyici olabileceğini göstermektedir (Kulbaş ve Özabacı 2021). Nitekim Bozkurt'un (2019) çalışmasında da OSB tanısı almış çocukların annelerinde psikolojik dayanıklılık ve başa çıkma tutumlarının, demografik faktörlerden bağımsız olarak gelişebildiği görülmüştür. Çalışma durumuna özgü farklı stres kaynaklarının (çalışmayan annelerde bakım yükü, çalışan annelerde zaman kısıtlılığı ve rol çatışması) kazanım düzeyleri üzerinde dengeleyici bir etkide bulunması da bu sonucun ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünülebilir.

5.3.2. Eş Çalışma Durumuna Göre Pozitif Kazanım Düzeylerinin Tartışılması

Çalışmada pozitif kazanımlar genel puanları açısından, eşleri çalışan ve çalışmayan anneler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu durum, çocuğun OSB tanısı ile ilgili olumlu kazanımların, annenin eşinin çalışıyor olup olmamasına göre anlamlı biçimde değişmediğini göstermektedir. İnsani kazanımlar ve aile kazanımları alt boyutları da eşin çalışma durumu açısından anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Bulguyu destekleyen çalışmalar kısıtlı olmakla birlikte, Daharlı'nın (2024) OSB tanılı bireylerin ebeveynleriyle gerçekleştirdiği çalışmada, eşin destek düzeyinin önemli bir etken olduğu ancak eşin çalışıyor olup olmamasının tek başına belirleyici bir faktör olmadığı ifade edilmiştir. Ebeveynlerin yaşadığı pozitif kazanımların, eşin çalışma durumundan ziyade bireysel baş etme biçimleri ve aile içi destek süreçleriyle ilişkili olduğu görülmektedir.

Benzer şekilde Luther ve ark. (2020) tarafından yapılan bir çalışmada, ailelerin engelli çocuklarına ilişkin edindikleri olumlu perspektif ve kazanımların, ailede tek veya çift gelir olmasından ziyade ebeveynlerin bakış açısı ve baş etme becerileriyle bağlantılı olduğu sonucu elde edilmiştir. Bu durum, annelerin yaşadığı kazanımların, günlük yaşantılarındaki sorumluluk paylaşımı ya da ev içindeki rol dağılımından çok, çocukla geçirilen zamanın niteliği ve bu süreçte edinilen deneyimlerle ilişkili olabileceğini göstermektedir.

5.3.3. Çocuk Sayısına Göre Pozitif Kazanım Düzeylerinin Tartışılması

Araştırmada, pozitif kazanımlar puanlarında çocuk sayısına göre anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. İnsani kazanımlar ve aile kazanımları alt boyutları açısından da gruplar arasında anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir. Bu bulgular, OSB tanılı çocuğu olan annelerin deneyimledikleri pozitif kazanımların, sahip oldukları çocuk sayısından ziyade, destek sistemlerine erişim düzeyleri ve bireysel baş etme kapasiteleri ile yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Literatürde bu sonuçları doğrudan destekleyen sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Totsika ve arkadaşları (2022) tarafından yürütülen çalışmada, OSB tanısı almış çocukların annelerinin yaşadığı psikolojik sıkıntılar ve pozitif kazanımlar incelenmiştir. Araştırma bulguları, çocuk sayısının pozitif kazanımlar üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığını ortaya koymuştur. Bu sonuç, pozitif kazanımların daha çok bireyin baş etme becerileri ve algıladığı sosyal destekle ilişkili olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde, Curley, Hughes ve Kotera (2025) tarafından gerçekleştirilen sistematik derlemede, OSB tanısı almış çocukların ebeveynlerinin yaşadığı pozitif deneyimler ele alınmıştır. Çalışmada, çocuk sayısının bu olumlu yaşantılar üzerinde belirleyici bir unsur olmadığı; pozitif kazanımların, ebeveynlerin içsel dayanıklılığı ve sosyal bağlarıyla daha güçlü bir ilişki içinde olduğu vurgulanmıştır. Pozitif kazanımların, çocuk sayısından çok, annelik deneyimiyle birlikte gelişen sorumluluk duygusu, farkındalık ve yaşanan etkileşimlerin niteliğiyle bağlantılı olabileceği düşünülmektedir.

5.3.4. Medeni Duruma Göre Pozitif Kazanım Düzeylerinin Tartışılması

Araştırmamızda, pozitif kazanımlar ölçeği ile alt boyutları olan insani kazanımlar ve aile kazanımları puanlarında medeni duruma göre anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu bulgu, pozitif kazanım deneyimlerinin medeni durumdan ziyade, bireylerin çevresel koşulları, ilişki destek kalitesi ve psikolojik başa çıkma stratejileriyle şekillendiğini

göstermektedir. Çalışmamızın bulgularını destekleyen çalışmalar mevcuttur. Gürbüz (2017) tarafından yürütülen çalışmada, OSB tanısı almış çocukların annelerinin umut düzeyleri ile çeşitli demografik değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir. Baş ve arkadaşları (2024) çalışmasında, medeni duruma göre ölçek puanları incelenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Bu durum, pozitif kazanım algısının evli ya da bekar olmakla değil, yaşantının nasıl anlamlandırıldığıyla bağlantılı olduğunu göstermektedir. Pozitif psikoloji kuramı da bu yaklaşımı desteklemekte; bireylerin yaşamlarında anlam ve doyumun sosyodemografik değişkenlerden ziyade kişisel farkındalık, baş etme stratejileri ve çevresel ilişkilerin kalitesiyle belirlendiğini savunmaktadır (Seligman ve Csikszentmihalyi, 2000).

5.3.5. Aile Yapısına Göre Pozitif Kazanım Düzeylerinin Tartışılması

Araştırmamızda, pozitif kazanımlar ölçeği ile alt boyutları olan insani kazanımlar ve aile kazanımları puanlarında aile yapısına göre anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir. Bu bulgular, aile yapısının algılanan sosyal destek ve pozitif kazanımlar üzerinde belirleyici bir değişken olmadığını göstermektedir. Literatürde bulgumuzu destekleyen çalışmalar mevcuttur. Ekizoğlu ve Hasırcı (2023) tarafından gerçekleştirilen çalışmada çekirdek ve geniş ailede yaşayan annelerin algıladıkları sosyal destek ve yaşadıkları olumlu kazanım düzeylerinin benzer olduğu belirtilmiştir. Bu bulgu, ailede yaşayan birey sayısının ya da akraba varlığının, annenin psikolojik sürecine doğrudan bir etkisi olmayabileceğini göstermektedir. Latzer, Leitner ve Karnieli-Miller' in (2021) araştırması, OSB tanısı almış çocukların annelerinin pozitif deneyimlerin aile yapısından ziyade, çocuğun özelliklerine ve annenin kişisel uyum sürecine bağlı olarak geliştiğini göstermektedir. Pozitif kazanımlar, ailenin büyüklüğünden (çekirdek ya da geniş) ziyade, aile içindeki ilişkilerin kalitesine göre şekillenir. Bu nedenle, ailedeki kişi sayısından çok, kurulan bağların gücü, duygusal yakınlık ve destek hissi, olumlu deneyimlerin oluşmasında daha etkili olduğu düşünülebilir.

5.3.6. Aile Gelir Düzeyine Göre Pozitif Kazanım Düzeylerinin Tartışılması

Pozitif Kazanımlar genel puanları ve İnsani kazanımlar alt boyutu açısından, aile gelir durumuna göre gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu sonuç, aile içi olumlu deneyimlerin yalnızca çocuğa yönelik tutumlarla değil, ekonomik kaynaklara erişimle de ilişkili olabileceğini göstermektedir. Bu bulgu, literatürdeki bazı çalışmalarla paralellik göstermektedir. Topaloğlu'nun (2020), OSB tanısı almış çocukların ailelerinin

yaşantılarını incelemiş ve ekonomik güçlüklerin aile içi ilişkileri olumsuz etkileyebileceğini vurgulanmıştır. Düşük gelir düzeyine sahip ailelerin sosyal yaşama katılımları kısıtlandığında, aile bütünlüğü ve iş birliği gibi olumlu kazanımları sınırladığı belirtilmiştir. Benzer şekilde, Athari ve arkadaşları (2013), düşük gelirli annelerin daha yüksek düzeyde depresyon ve stres yaşadıklarını, bu durumun aile içi etkileşimleri ve bağları zayıflattığı belirtilmiştir. Bu durum, aile kazanımlarının çocuğun özelliklerinden çok, annenin psikolojik durumu ve sosyoekonomik koşullarla ilişkili olabileceğini göstermektedir.

Buna karşın, Aile Kazanımları alt boyutunda anlamlı bir farklılık gözlenmiştir. Yapılan çift karşılaştırmalar sonucunda, orta gelir grubundaki bireylerin düşük gelir grubundaki bireylere kıyasla anlamlı derecede daha yüksek puan aldığı belirlenmiştir. Kurşun' un (2018) yaygın gelişimsel bozukluğu olan ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynleriyle yürüttüğü çalışmada, gelir düzeyi arttıkça pozitif kazanım ve başa çıkma becerilerinin de yükseldiği saptanmıştır. Ailelerin maddi kaynaklara erişimi, çocuklarının gereksinimlerini karşılamada daha yeterli olmalarını sağlayarak olumlu psikososyal kazanımları desteklemektedir.

5.3.7. Yaş Değişkenine Göre Pozitif Kazanım Düzeylerinin Tartışılması

Araştırmada pozitif kazanımlar ölçeği, insani kazanımlar ve aile kazanımları değişkenleri açısından da yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Elde edilen bulgu, literatürdeki bazı çalışmalarla benzerlik göstermekte ve desteklenmektedir. Curley, Hughes ve Kotera (2025), OSB tanısı almış çocuğu olan ebeveynlerin pozitif deneyimlerinin ebeveyn yaşıyla doğrudan ilişkili olmadığını, daha çok içsel farkındalık, sosyal destek ve psikolojik dayanıklılık gibi bireysel faktörlerle bağlantılı olduğu vurgulanmıştır. Benzer şekilde, Hartley ve Schultz (2015) de OSB tanısı almış çocuğu olan annelerde stres düzeyleri ile yaş arasında anlamlı bir ilişki bulamamış; ebeveynlerin duygusal deneyimlerinin yaş faktöründen ziyade çevresel destek sistemleri ve bireysel kaynaklarla şekillendiğini ifade etmişlerdir.

Bu sonuçlar, çalışmamızda elde edilen ve yaş gruplarına göre pozitif, insani ve aile kazanımlarının anlamlı düzeyde farklılaşmadığını gösteren bulgularla örtüşmektedir. Pozitif kazanım süreçlerinin yaştan çok, bireyin çocuğuna yüklediği anlam, ebeveynlik sürecine yaklaşımı ve çevresiyle kurduğu ilişkiler doğrultusunda şekillenebileceği

düşünülebilir. Bu durum, olumlu psikolojik deneyimlerin sabit demografik özelliklerden çok, bireyin yaşamı nasıl anlamlandırıldığıyla ilişkili olabileceğini düşündürmektedir.

5.3.8. Eğitim Durumuna Göre Pozitif Kazanım Düzeylerinin Tartışılması

Araştırmamız, pozitif kazanımlar ölçeği puanlarında eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık olduğunu ortaya koymuştur. Yapılan çift karşılaştırmalar, ilkokul, lise, ön lisans, lisans ve lisansüstü mezunlarının pozitif kazanım düzeyleri, ortaokul mezunlarına kıyasla anlamlı derecede yüksek olduğunu göstermektedir. Literatürde de çalışmamızın bulgularını destekleyen benzer sonuçlara rastlanmaktadır. Tanrıverdi ve Erarslan (2015), annesi üniversite mezunu olan okul öncesi çocukların sosyal uyum düzeylerinin daha yüksek olduğunu saptamıştır. Bu durum, ebeveynin eğitim düzeyinin çocukların sosyal becerileri ve değer kazanımları üzerinde olumlu bir etki yarattığını göstermektedir. Wang ve arkadaşları (2024), OSB tanısı almış çocukların ebeveynlerinin eğitim düzeyinin, ebeveyn-çocuk etkileşim kalitesiyle pozitif yönde ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Bu araştırma, eğitim düzeyinin yalnızca akademik bilgiyi değil; aynı zamanda çocukla kurulan ilişkinin kalitesini ve ebeveynin duygusal farkındalığını da artırdığını ortaya koymaktadır. Özellikle OSB tanısı almış çocukların annelerinde, eğitim düzeyi yükseldikçe pozitif kazanım düzeylerinin arttığı gözlemlenmiştir. Bu bulgu, daha yüksek eğitim düzeyine sahip annelerin, çocuklarının tanısı karşısında yaşadıkları süreci daha sağlıklı bir biçimde anlamlandırabildiklerini ve bu deneyimlerden kişisel gelişimlerine yönelik olumlu sonuçlar çıkarabildiklerini göstermektedir.

Ayrıca, insani kazanımlar ve aile kazanımları alt boyutları açısından da eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gözlemlenmiştir. Çift karşılaştırmalar sonucunda ilkokul, lise, ön lisans, lisans ve lisansüstü mezunlarının, ortaokul mezunlarına göre anlamlı şekilde daha yüksek puan aldığı saptanmıştır. Bu durum, eğitim düzeyinin bireylerin yaşam deneyimlerini anlamlandırma ve olumlu psikolojik kazanımlar elde etme süreçlerinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Literatürde de benzer bulgulara rastlanmaktadır. Fernández Cerero ve arkadaşları (2024), yüksek eğitim düzeyine sahip ebeveynlerin çocuklarının eğitim süreçlerine daha aktif katılım gösterdiklerini ve bu katılımın çocukların akademik başarıları ile sosyal uyumlarına olumlu etkileri olduğu belirtmiştir. Bu durum, eğitilmiş ebeveynlerin aile içi etkileşimlerde ve çocuklarının gelişiminde daha bilinçli ve etkili roller üstlendiklerini ortaya koymaktadır.

5.3.9. Eşin Eğitim Düzeyine Göre Pozitif Kazanım Düzeylerinin Tartışılması

Araştırmada, Pozitif Kazanımlar Ölçeği açısından eşin eğitim düzeyine göre anlamlı bir fark saptanmıştır. Çift karşılaştırmalar, ön lisans ve lisans mezunlarının, ortaokul mezunlarından anlamlı şekilde daha yüksek puan aldığını ortaya koymuştur. Literatürde bu bulguyu destekleyen çalışmalar mevcuttur. Dönmez ve Cömert (2007), öğretmenlerin sahip olduğu değerlere ilişkin algılarının, eşin eğitim düzeyine göre farklılaştığını belirlemiştirler. Bu çalışma, eşin eğitim düzeyinin bireyin hem değer algısı hem de pozitif kazanım düzeyi üzerinde etkili olabileceğini göstermektedir. Ayrıca, Uslu ve Demiriz (2022) tarafından yürütülen bir araştırmada, babanın eğitim düzeyinin çocukların sosyal değerler kazanımı üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu bulunmuştur. Bu bulgu, eşin eğitim düzeyinin aile içindeki bireylerin sosyal ve psikolojik gelişimleri üzerinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Ayrıca, insani kazanımlar ve aile kazanımları alt boyutu açısından eşin eğitim düzeyine göre anlamlı bir fark bulunmuştur. Çift karşılaştırmalar sonucunda, lise, ön lisans, lisans ve lisansüstü mezunlarının, ortaokul mezunlarından anlamlı şekilde daha yüksek puan aldığı belirlenmiştir. Kahraman'ın (2011) çalışmasında, eğitim programının evlilik uyumu ve aile işlevleri üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, eşin eğitim düzeyi arttıkça aile işlevleri ve evlilik uyumu puanlarında anlamlı düzeyde artış gözlenmiştir. Bu bulgu, eğitim düzeyi yüksek olan bireylerin aile yaşamına ilişkin katkılarının daha güçlü olduğunu ve insani–ailevi kazanımların daha yüksek düzeyde gerçekleştiğini göstermektedir.

5.4. Çocuklara Ait Demografik Değişkenlere Göre Karşılaştırma Analizi Bulguları

5.4.1 Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) Tanısı Almış Çocukların Cinsiyetine Göre Pozitif Kazanım Düzeylerinin Tartışılması

Araştırmamızda, Pozitif Kazanımlar toplam puanları ile insani kazanımlar ve aile kazanımları alt boyutları açısından otizmlili çocuğun cinsiyetine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır. Literatürde elde edilen bulguyu destekleyen çalışmalar mevcuttur. Scheerer ve arkadaşlarının (2024) yürüttükleri çalışmada, OSB tanısı almış çocukların ebeveynlerinin ebeveynlik deneyimlerinin çocuğun cinsiyetinden çok, ebeveynin tutumu, çevresel destek kaynakları ve bireysel algıları doğrultusunda şekillendiği belirlenmiştir. Bu araştırma, çocuğun cinsiyetinin stres, kaygı ya da pozitif ebeveynlik çıktıları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını ortaya koymuştur. Can'ın (2018) gerçekleştirdiği

çalışmada, 4–18 yaş arası farklı gelişim gösteren çocukların anneleri ile tipik gelişim gösteren çocukların annelerinin travma sonrası büyüme özellikleri incelenmiş ve çocuğun cinsiyetine göre Travma Sonrası Büyüme (TSB) puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır. Bu sonuç, çocuğun cinsiyetinin travmatik deneyim sonrası yaşanan olumlu psikolojik dönüşüm üzerinde belirleyici bir faktör olmadığını ortaya koymaktadır.

Elde edilen sonuçlar, pozitif kazanımların demografik değişkenlerden çok, ebeveynin süreci nasıl değerlendirdiğiyle ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Çocuğun cinsiyetine göre annelerin pozitif kazanım, insani kazanımlar ve aile kazanımları alt boyutlarında da anlamlı bir fark saptanmamış olması, kazanımların daha çok bireysel baş etme mekanizmaları, psikolojik dayanıklılık düzeyi ve sosyal destek sistemleri ile ilişkili olduğunu düşündürmektedir. Özellikle OSB gibi yoğun bakım gerektiren durumlarda, annelerin yaşadıkları süreci nasıl anlamlandırdıkları, bu sürece ilişkin geliştirdikleri tutumlar ve çevresel destek kaynaklarına erişimleri, kazanımlar üzerinde cinsiyet gibi sabit demografik değişkenlerden daha belirleyici bir rol oynayabilmektedir.

5.4.2. Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) Tanısı Almış Çocukların Doğum Sırasına Göre Pozitif Kazanım Düzeylerinin Tartışılması

Araştırmada, Pozitif Kazanımlar puanları ile insani kazanımlar ve aile kazanımları alt boyutları açısından otizmlili çocuğun doğum sırasına göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Literatürde de benzer bulgulara rastlanmaktadır. Yıldırım'ın (2020) otizm tanılı çocuğu olan annelerle yürüttüğü çalışmada, travma sonrası gelişim ve yaşam doyumu üzerinde çocuğun doğum sırasının anlamlı bir yordayıcı olmadığı belirlenmiştir. Benzer şekilde, Alhuzimi (2024), OSB tanılı çocukların ebeveynlerinin yaşam kalitesine ilişkin algıları incelemiş ve çocuğun doğum sırasının ailelerin psikolojik süreçleri ve çocukla ilgili algıları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını bulmuştur. Bu durum, çocuğun doğum sırasının pozitif kazanımlar üzerinde belirleyici bir faktör olmadığını; ebeveynlerin değerlendirmelerinin daha çok çocuğun özelliklerine ve bu özelliklerle baş etme biçimlerine bağlı olarak şekillendiğini göstermektedir. Walton ve Ingersoll (2015) ise, otizm tanılı kardeşe sahip bireylerin psikolojik uyumları doğum sırasına göre incelenmiş, bazı alt gruplarda (erkek ve otizmlili kardeşten büyük olanlar) daha yüksek düzeyde duygusal zorlanmalar saptanmasına rağmen, genel olarak doğum sırasının pozitif psikolojik çıktılar üzerinde belirleyici bir faktör olmadığı sonucuna

ulaşmıştır. Bu durum, pozitif kazanımların yalnızca çocuğun ailedeki sırasına değil, ailenin yaşadığı sürece dair geliştirdiği ortak uyum kapasitesine bağlı olabileceğini düşündürmektedir.

5.4.3. Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) Tanısı Almış Çocukların Yaşına Göre Pozitif Kazanım Düzeylerinin Tartışılması

Araştırmada pozitif kazanımlar, insani kazanımlar ve aile kazanımları alt boyutları açısından da yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir. Bu bulgu, annelerin yaşadıkları pozitif kazanımların, çocuklarının yaşına göre değişiklik göstermediğini ortaya koymaktadır. Literatürde bu bulguyu destekleyecek sınırlı çalışma mevcuttur. Weiss ve arkadaşlarının (2012) yaptığı bir çalışmada, OSB tanısı almış olan çocukların annelerinde gözlemlenen pozitif kazanımların, çocukların yaşlarıyla anlamlı bir ilişki göstermediği bulunmuştur. Benzer şekilde, Yönel' in (2021), 3–6 yaş arası çocuğa sahip ebeveynlerle gerçekleştirdiği çalışmada, çocuğun yaşı ile ebeveynlerin öz-yeterlik düzeyleri, tükenmişlikleri ve çocukla kurdukları iletişim arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu bulgular, yürütülen araştırmada pozitif kazanım ve alt boyutları açısından çocuğun yaşına göre anlamlı bir fark bulunmamasıyla örtüşmektedir. Bu durum, kazanımların çocuğun yaşından ziyade yaşanan sürecin nasıl anlamlandırıldığıyla ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Ayrıca otizm tanısının genellikle erken yaşta konulması, çocuk farklı yaş gruplarında olsa da ailelerin benzer psikososyal deneyimler yaşamış olabileceği varsayımını desteklemektedir.

5.5. Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) Tanısı Almış Çocukların Annelerinin Algıladıkları Sosyal Desteğin Demografik Değişkenlere Göre Tartışılması

5.5.1. Çalışma Durumu Değişkenine Göre Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Tartışılması

Araştırma bulgularına göre, OSB tanısı almış çocukların annelerinde çalışma durumu değişkenine göre çok boyutlu algılanan sosyal destek toplam puanları anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Bu sonuç, çalışan annelerin sosyal destek algılarının daha güçlü olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışmadan elde edilen sonuçlar önceki araştırmalar ile paralellik göstermektedir. Aysu (2017), OSB tanısı almış çocuğu olan annelerin depresyon düzeyleri incelemiş ve çalışan annelerin daha geniş bir sosyal etkileşim ağına sahip oldukları bulgusuna ulaşmıştır. Bu durum, çalışan annelerin iş ortamı ve sosyal çevreleri aracılığıyla sosyal desteğe daha kolay sağladıklarını ve çalışma yaşamının

onlara yalnızca ekonomik değil, sosyal destek açısından da katkı sunduğunu göstermektedir. Benzer şekilde, Zhao ve arkadaşları (2024) tarafından OSB tanısı almış çocuğu olan annelerle yürütülen çalışmada, iş hayatına devam eden annelerin stresle baş etme konusunda daha özgüvenli oldukları ve sosyal destek arama davranışlarını, çalışmayan annelere kıyasla daha sık gösterdikleri bulunmuştur. Bu bulgu, çalışan annelerin hem iş arkadaşları hem de aile bireyleri gibi çevresel kaynaklardan pratik ve duygusal destek toplama konusunda daha avantajlı olduklarını ortaya koymaktadır.

Araştırmada, aile ve özel insan alt boyutlarında da çalışan annelerin puanları, çalışmayan annelere kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Yuliana ve Suryani (2021), çalışan annelerin aile desteği algısının iş-aile çatışmalarını azaltmada önemli bir rol oynadığını ortaya koymuştur. Özellikle eş ve diğer aile bireylerinden alınan desteğin, annelerin iş ve aile sorumlulukları arasındaki dengeyi daha sağlıklı kurmalarına yardımcı olduğu vurgulanmıştır. Nwosu (2022) ise, çalışan annelerin yüksek düzeyde sosyal desteği eşlerinden ve aile bireylerinden aldıkları belirlemiştir. Bu desteğin, annelerin iş ve aile rollerini daha uyumlu bir şekilde yürütmelerine anlamlı katkı sağladığı ifade edilmiştir. Yorulmaz, Dirik ve Yıldırım'ın (2024) çalışması, eş ya da yakın bireylerden alınan desteğin annelerin depresyon düzeylerini azalttığını ortaya koyarken; Bağcı-Çetin (2023) ise çalışan annelerin sosyal birliktelik, bilgi, bakım ve duygusal destek alanlarında daha yüksek puan aldığını saptamıştır.

Buna karşın, arkadaş desteği alt boyutunda çalışan ve çalışmayan anneler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu bulgu, sosyal destek algısının destek kaynağına göre farklılık gösterebileceğini ve arkadaşlık ilişkilerinin gönüllülüğe dayalı, daha çok duygusal paylaşım odaklı yapısı nedeniyle yapısal faktörlerden (örneğin iş durumu) daha az etkilendiğini düşündürmektedir. Kahrıman ve arkadaşlarının (2019) ve Görgü'nün (2005) çalışmaları da benzer şekilde arkadaş desteği açısından demografik değişkenlerin belirleyici olmadığını göstermektedir.

5.5.2. Eşin Çalışma Durumu Değişkenine Göre Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Tartışılması

Araştırma bulgularına göre, algılanan sosyal destek ile alt boyutları olan aile, arkadaş ve özel insan desteği açısından eşin çalışma durumuna göre anlamlı bir fark bulunmamıştır. Literatürde, OSB tanısı almış çocukların annelerinde sosyal destek düzeyinin eşin çalışma durumuna göre farklılık gösterip göstermediğini doğrudan inceleyen çalışmalar oldukça sınırlıdır. Ancak çalışmamızı destekleyen bulgular

mevcuttur. Choudhury ve Chandel'in (2022) araştırmasında, OSB tanılı çocukları olan annelerle yürütölen çalışmada eş desteğinin sosyal destek algısında belirleyici olduğu ve babanın iş yökü ile annenin stres düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu belirtilmiştir. Bu bulgu, eşin yalnızca çalışma durumundan ziyade, sunduğu destek ve ilişkisel katkısının sosyal destek algısını şekillendirdiğini göstermektedir. Benzer şekilde, çalışmamızda da eşin çalışma durumuna göre sosyal destek algısında anlamlı bir fark bulunmaması, desteğin varlığından çok içeriği, işlevselliği ve iletişim kalitesinin belirleyici olduğunu dőřündürmektedir (Zeydan ve Yılmaz Bal, 2023). Bu doğrultuda, OSB tanısı almış çocuğu olan annelerin sosyal destek algısını artırmaya yönelik müdahalelerde, desteğin kaynağından ziyade, sunulma biçimi, sürekliliği ve destek sağlayan kişiyle kurulan ilişkiye odaklanılması gerektiği söylenebilir. Eşin alışma durumunun sosyal destek algısı üzerinde belirleyici bir farklılık yaratmaması, desteğin yalnızca fiziksel yükler ya da zaman paylaşımıyla açıklanamayacağını ortaya koymaktadır. Bu bulgu, sosyal desteğin etkisinin, bireyin taşıdığı duygusal yüklerle kurduğu bağ, anlaşılma, kabul görme ve değer atfedilme gibi temel psikolojik gereksinimlere ne ölçüde karşılık verildiğiyle doğrudan ilişkili olduğunu dőřündürmektedir (Bayraklı, 2020). Destek veren bireyle kurulan ilişkinin güvenli, duyarlı ve duygusal açıdan istikrarlı olması durumunda, sosyal desteğin birey üzerindeki koruyucu etkisinin arttığı belirtilmektedir (Feeney ve Collins, 2015). Öte yandan, eşin çalışma durumuyla sosyal destek algısı arasındaki ilişkiyi doğrudan inceleyen çalışmaların sınırlı olması, bu değişkenin daha kapsamlı ele alınması gerektiğini göstermektedir.

5.5.3. ocuk Sayısı Değişkenine Göre Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Tartışılması

Araştırmada, algılanan sosyal destek ile alt boyutları olan Aile, Arkadaş ve Özel İnsan desteği açısından ocuk sayısına göre anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Literatürde bu sonuçları doğrudan destekleyen sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Kurtbeyoğlu ve Demirtaş (2020), özel öğrenme güçlüğü tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerde ocuk sayısının artışının sosyal destek algısında dőřüře yol açtığını belirtirken, Bilgin (2012) ve Aydemir (2015) ise ocuk sayısı ile sosyal destek düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulamamıştır. Çalışmamızda da benzer şekilde, sosyal destek algısının ocuk sayısına göre değişmemesi, desteğin sayıdan ziyade, ilişkinin içeriği ve duygusal yönüyle bağlantılı olduğunu göstermektedir.

Özellikle OSB gibi yoğun ilgi gerektiren durumlarda, annelerin yaşadığı olumlu kazanımlar, sahip oldukları çocuk sayısından çok, bu süreci nasıl değerlendirdikleri ve çevrelerinden ne tür duygusal ve pratik destek aldıklarıyla ilişkilidir. Bu bulgu, ailelere yönelik desteklerde yalnızca demografik bilgilere değil, bireylerin yaşadığı sürecin anlamına ve destek ihtiyaçlarına odaklanılması gerektiğini göstermektedir.

5.5.4. Medeni Durum Değişkenine Göre Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Tartışılması

Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda, çok boyutlu algılanan sosyal destek puanlarında ve alt boyutları olan Aile, Arkadaş ve Özel İnsan desteğinde medeni duruma göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu bulgu, literatürdeki bazı çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Ünlüer (2009), 2–6 yaş arası otistik çocuğu olan annelerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile çeşitli demografik değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiş; annelerin medeni durumu veya eğitim düzeyi gibi demografik özellikleri ile sosyal destek alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Sönmezsoy' un (2018) sağlık çalışanları üzerinde yaptığı araştırmada, bireylerin medeni durumlarına göre algıladıkları sosyal destek düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Farklı gelişimsel ya da kronik duruma sahip bireylerin bakım süreçleri, aile bireylerinde yalnızca fiziksel yük değil; aynı zamanda sosyal destek ihtiyacını artıran duygusal zorluklara da neden olabilmektedir (Çalışır vd., 2018). Sosyal destek algısının medeni durumdan bağımsız olarak farklılaşması, desteğin kaynağının yalnızca evli ya da bekar olmakla açıklanamayacağını; bunun yerine bireyin çevresinden gördüğü ilgi, anlaşılma ve duygusal karşılık gibi deneyimlerle ilişkili olabileceğini göstermektedir. Bu doğrultuda, sosyal destek algısının temelinde, günlük etkileşimler ve kişiler arası duygusal paylaşımların belirleyici rol oynayabileceği söylenebilir.

5.5.5 Aile Yapısına Göre Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Tartışılması

Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği puanlarında ve alt boyutları olan Aile, Arkadaş ve Özel İnsan desteğinde aile yapısına göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu sonuç, sosyal destek algısının çekirdek ya da geniş aile yapısında yaşamaktan çok, aile içindeki ilişkilerin yakınlık düzeyiyle bağlantılı olabileceğini düşündürmektedir. Literatürde bulgularımızı destekleyen çalışmalar mevcuttur. Ekizoğlu ve Hasırcı'nın (2023) çalışmasında, OSB tanılı çocukları olan annelerin çekirdek ya da geniş ailede yaşamalarının algıladıkları sosyal desteği anlamlı şekilde etkilemediği belirlenmiştir. Bu bulgu, sosyal desteğin

ailede kaç kişinin yaşadığından çok, aile içi ilişkiler ile şekillendiğini göstermektedir. Benzer şekilde, Latzer, Leitner ve Karnieli-Miller'in (2021) araştırmasında da annelerin olumlu deneyimlerinin, aile yapısından çok bireysel baş etme becerileri ve sosyal ilişkilerin işlevselliğiyle bağlantılı olduğu ifade edilmiştir. Sosyal destek algısının ve pozitif deneyimlerin, aile yapısının biçiminden çok, bireyler arası etkileşim ile bağlantılı olarak geliştiği düşünülebilir.

5.5.6. Aile Gelir Durumu Değişkenine Göre Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Tartışılması

Araştırmada, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği puanlarında aile gelir durumuna göre anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Gelir düzeyi arttıkça bireylerin algıladıkları sosyal destek puanlarının da yükseldiği görülmüştür. Bu sonuçlar, ekonomik kaynaklara erişimin, sosyal destek algısını ve aile içi destek deneyimlerini olumlu yönde etkileyebileceğini düşündürmektedir. Literatürde bulgularımızı destekleyen çalışmalar mevcuttur. Coşkun ve Akkaş'ın (2009) engelli çocuğu olan annelerle yürüttükleri araştırmada, annelerin gelir düzeyleri yükseldikçe sosyal destek algılarının arttığı, buna karşılık sürekli kaygı düzeylerinin azaldığı belirlenmiştir. Benzer şekilde; Demirtaş ve Kurtbeyoğlu' nun (2020) özel öğrenme güçlüğü tanısı almış çocukların ebeveynleriyle gerçekleştirdikleri araştırmada, ailelerin gelir ve eğitim düzeyleri arttıkça algıladıkları sosyal destek düzeyinin de yükseldiği saptanmıştır.

Araştırmada, Aile ve Özel İnsan alt boyutlarında gelir durumuna bağlı olarak anlamlı farklılıklar saptanmış; orta ve yüksek gelir grubundaki bireylerin, düşük gelir grubundakilere kıyasla daha yüksek düzeyde destek algıladıkları belirlenmiştir. Ancak, Arkadaş alt boyutunda gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu sonuçlar, Elgin ve Erkan'ın (2023) OSB tanısı almış çocukları olan annelerle yürüttükleri çalışmayla örtüşmektedir. Araştırmada, gelir düzeyinin Aile ve Özel İnsan destek boyutlarını anlamlı biçimde etkilediği; buna karşın, Arkadaş alt boyutunda istatistiksel bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde, Oğuz (2024), çalışmasında arkadaş alt boyutunun, gelir düzeyi açısından anlamlı farklılık göstermediğini belirtmiştir. Arkadaşlardan gelen desteğin daha çok bireyin iletişim tarzı ve sosyal katılım fırsatlarıyla şekillendiğini, ekonomik kaynaklardan doğrudan etkilenmediğini ifade etmiştir.

Yüksek gelir düzeyine sahip bireylerin sosyal çevreyle daha istikrarlı ilişkiler kurabildikleri, sosyal etkinliklere daha aktif katılım gösterebildikleri ve destek

sistemlerine daha kolay erişim sağlayabildikleri ileri sürülebilir. Ekonomik güven, bireylerin sosyal destek arama ve alma süreçlerini kolaylaştırmakta; bu durum, kişilerarası ilişkilerin sürekliliğini arttırabilmektedir. Buna karşılık, düşük gelir düzeyine sahip bireylerde maddi yetersizlik, stres ve kaygı gibi etkenlerin sosyal ilişki kurma ve sürdürme becerilerini sınırlayabileceği; dolayısıyla sosyal destek algısını olumsuz etkileyebileceği düşünülebilir. Benzer şekilde, ekonomik kaynakların yeterliliği aile içi ilişkilerin daha işlevsel olmasına, duygusal paylaşımların artmasına ve çatışmaların azalmasına katkı sunabilir. Bu durum, bireyin ailesinden algıladığı desteği güçlendirebilir. Özellikle özel gereksinimli çocuğa sahip anneler için ekonomik yüklerin azalması, bakım sorumluluğunun paylaşımını kolaylaştırarak duygusal destek süreçlerini daha işlevsel hale getirdiği söylenebilir.

5.5.7. Yaş Değişkenine Göre Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Tartışılması

Araştırmada, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği puanlarında ve alt boyutları olan Aile, Arkadaş ve Özel İnsan desteğinde yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgu, annelerin algıladıkları sosyal desteğin çocuklarının yaşına göre değişmediğini göstermektedir. Literatürde de benzer bulgulara rastlanmaktadır. Li ve arkadaşları (2020) COVID-19 pandemisi sürecinde sosyal destek düzeylerinin yaş grupları arasında benzerlik gösterdiğini ve yaşın bu ilişkide belirleyici bir faktör olmadığını bulmuştur. Benzer şekilde, Chopik' in (2017) yaptığı araştırmada, yaşın sosyal destek algısı üzerinde sınırlı bir etkisi olduğu ve sosyal destek algısının daha çok bireyin sosyal ilişkilerinin kalitesiyle ilişkili olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmalar, örneklem grupları farklı olsa da yaş değişkeninin sosyal destek algısı üzerinde belirleyici olmadığı yönündeki bulgularımızla örtüşmektedir. Bu durum, sosyal destek algısının sadece yaş gibi demografik değişkenlerle açıklanamayacağını; daha çok bireyin sosyal çevresi, ilişkilerindeki iletişim bağı ve kişisel baş etme becerileriyle şekillendiğini göstermektedir. Özkardaş ve Tunç'un (2020) OSB tanısı almış çocuğu olan annelerle yürüttükleri çalışmada da sosyal destek algısının yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermediği; Aile, Arkadaş ve Özel İnsan alt boyutlarında da yaşa bağlı belirgin bir değişkenlik bulunmadığı tespit edilmiştir. Benzer şekilde, Aydın (2019) tarafından gerçekleştirilen bir diğer araştırmada, OSB tanılı çocuğa sahip ebeveynlerde yaşın, sosyal destek düzeyini anlamlı biçimde etkilemediği ve bu değişkenin belirleyici olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmalar, sosyal destek algısının yaş faktöründen

çok bireyin mevcut ilişkisel kaynakları ve destek arama davranışlarıyla bağlantılı olabileceğini göstermektedir.

5.5.8. Eğitim Durumu Değişkenine Göre Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Tartışılması

Araştırma bulguları, algılanan sosyal destek puanlarında eğitim düzeyine göre anlamlı farklılıklar olduğunu göstermektedir. Ön lisans, lisans ve lisansüstü mezunlarının sosyal destek algısı, ilkokul ve ortaokul mezunlarına kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Bu sonuçlar, eğitimin bireyin hem genel hem de aile içi sosyal destek algısını artırdığını ortaya koymaktadır. Literatürde de benzer bulgular mevcuttur. Yıldız Demirtaş ve Kurtbeyoğlu (2020), özel öğrenme güçlüğü tanısı almış çocukların ebeveynleriyle gerçekleştirilen bir çalışmada, ebeveynlerin eğitim düzeyleri yükseldikçe algıladıkları sosyal destek düzeyinin de anlamlı biçimde arttığı belirtmiştir. Coşkun ve Akkaş'ın (2009) engelli çocuğu olan annelerle yürüttükleri araştırmada da annelerin eğitim düzeylerinin yükselmesiyle birlikte sosyal ve aile içi destek algılarında artış gözlemlenmiştir.

Benzer biçimde, ölçeğin aile alt boyutunda da eğitim düzeyine bağlı anlamlı farklar saptanmış; lisans ve lisansüstü mezunlarının aile desteği algısının ilkokul mezunlarına göre daha yüksek olduğu, ayrıca lise, ön lisans, lisans ve lisansüstü mezunlarının ortaokul mezunlarına kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek aile desteği algıladıkları ortaya konmuştur. Erik (2024) tarafından yapılan çalışmada, OSB tanısı almış çocuğu olan ebeveynlerde ebeveynler de eğitim düzeyinin yükselmesinin aile desteği algılarını anlamlı biçimde artırdığını bulmuştur. Bu durum, eğitilmiş bireylerin aile içi ilişkileri daha işlevsel yönetebilme ve iletişim kurma becerilerinin daha gelişmiş olabileceğini göstermektedir.

Bununla birlikte, arkadaş alt boyutu ve özel insan alt boyutu açısından eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Elele (2021) tarafından yapılan araştırmada da OSB tanılı çocuk annelerinde arkadaş ve özel insan alt boyutlarında eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Bu bulgular, eğitim düzeyi arttıkça bireylerin sosyal ilişkileri daha etkin yönettiğini ve aile bireylerinden daha fazla destek algıladıklarını göstermektedir. Ayrıca, gelişmiş iletişim becerileri ve güçlü başa çıkma kapasitelerinin, sosyal destek sistemlerinden daha fazla yararlanmayı kolaylaştırabildiği düşünülebilir.

5.5.9. Eş Eğitim Durumu Değişkenine Göre Algılanan Sosyal Destek Düzeyinin Tartışılması

Elde edilen bulgular doğrultusunda, Algılanan Sosyal Destek puanlarında eşin eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Yapılan çift karşılaştırmaları sonucuna göre, lise, ön lisans, lisans ve lisansüstü mezunlarının, ilkökul mezunlarına kıyasla anlamlı derecede daha yüksek puan aldığı belirlenmiştir. Ayrıca, ön lisans, lisans ve lisansüstü mezunlarının puanları ortaokul mezunlarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Bunun yanı sıra, lisans mezunlarının puanları lise mezunlarından anlamlı şekilde daha yüksek bulunmuştur. Literatürde benzer çalışmalar mevcuttur. Aydemir (2015) OSB tanısı almış çocukların ebeveynlerini incelediği araştırmasında, annelerin eşlerinin eğitim düzeyinin, annelerin genel sosyal destek algısını etkilediğini belirtmiştir. Bu çalışmalar, eşin eğitim düzeyinin sadece ekonomik katkı değil, aynı zamanda bilişsel ve duygusal destek süreçlerine etkide bulunabileceğini göstermektedir. Yılmaz ve Zeydan (2023), eğitimin hem çocuk hem de aile açısından birçok alanda gelişime katkı sağladığını, aynı zamanda hizmetlere erişimi kolaylaştırarak yaşam kalitesini artırdığı vurgulamıştır. Olsson ve Hwang, (2008) ise, lise ve üniversite mezunu bireylerin oranının yüksek olmasının, sosyal destek algısı üzerinde anlamlı bir fark yarattığını belirtmişlerdir.

Aile, Arkadaş ve Özel İnsan alt boyutları açısından yapılan analizlerde, lise, ön lisans, lisans ve lisansüstü mezunlarının ilkökul ve ortaokul mezunlarına kıyasla anlamlı şekilde daha yüksek sosyal destek puanlarına sahip oldukları belirlenmiştir. Ayrıca, Aile alt boyutunda, lisans mezunlarının lise mezunlarına kıyasla da anlamlı derecede daha yüksek puan aldığı tespit edilmiştir. Literatürde elde edilen bulguyu destekleyen çalışmalar mevcuttur. Ünlüer' in (2009) OSB tanısı almış çocuğu olan annelerle yürüttüğü çalışmada, eşin eğitim düzeyine bağlı olarak sosyal destek algısında anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Özellikle aile, arkadaş ve özel insan alt boyutlarında, yükseköğrenim görmüş eşlere sahip annelerin daha yüksek düzeyde sosyal destek algıladıkları belirlenmiştir. Benzer şekilde, Görgü'nün (2005) 3–7 yaş arası OSB tanısı almış çocuğu olan annelerle gerçekleştirdiği araştırmasında da eşin eğitim düzeyinin sosyal destek üzerindeki etkisi vurgulanmış, eğitim düzeyi arttıkça, annelerin algıladığı sosyal desteğin ve alt boyutlarında anlamlı biçimde arttığının gözlemlendiği ifade edilmiştir. Her iki çalışma da eşin eğitim düzeyinin sadece ekonomik değil, duygusal ve ilişkisel destek süreçlerinde de etkili bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır.

5.6. Çocuklara Ait Demografik Değişkenlere Göre Sosyal Destek Düzeylerinin Tartışılması

5.6.1. Otizmlı Çocuğun Cinsiyetine Göre Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri

Araştırmada, OSB tanısı almış çocukların cinsiyetlerine göre algılanan sosyal destek toplam puanlarında kız çocukları anlamlı derecede daha yüksek puan almıştır. Bu durum, çocuğun cinsiyetinin sosyal destek algısını etkileyebileceğini düşündürmektedir. Literatürde Ünlüer (2009) tarafından yürütülen çalışmada da kız çocuğa sahip annelerin sosyal destek düzeylerinin erkek çocuğa sahip olanlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu farklılığın nedeni olarak, kız çocuklarına yönelik toplumsal algılar ve bakım süreçlerindeki duygu paylaşımına atfedilen rollerin anneler tarafından daha yoğun hissedilmesi olabilir. Buna karşın, erkek çocuklarda otizm belirtilerinin daha belirgin ve davranışsal olarak zorlayıcı olabileceği düşünüldüğünde, annelerin yaşadıkları stresin sosyal destek algısını etkileyebileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Dolayısıyla, çocuğun cinsiyetinin sosyal destek algısını etkileyip etkilemediği konusu, sadece sayısal farklılıklarla değil, aynı zamanda toplumsal, duygusal ve kültürel etkenlerle birlikte değerlendirilmelidir.

5.6.2. Otizmlı Çocuğun Doğum Sırasına Göre Algılanan Sosyal Destek Düzeyinin Tartışılması

Araştırmamız bulguları doğrultusunda, çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeği puanlarında ve alt boyutları olan aile, arkadaş ve özel insan desteğinde otizmlı çocuğun doğum sırasına göre anlamlı bir farklılık saptanmadığını göstermektedir. Eser Ektaş (2017), OSB tanılı çocuğu olan annelerin öz duyarlılık, psikolojik dayanıklılık ve psikolojik iyi oluş düzeyleri üzerinde çocuğun doğum sırasına göre anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Bu durum, annelerin psikolojik çıktılarının, çocuğun ailedeki doğum sırasından çok, yaşanan süreci nasıl anlamlandırdıklarıyla ilgili olabileceğini göstermektedir. Benzer şekilde, Bilgin'in (2012) zihinsel yetersizliği olan çocukların ebeveynleriyle yürüttüğü çalışmada da sosyal destek algısı üzerinde çocuk sayısı ve benzeri demografik değişkenlerin etkili olmadığı; sosyal destek algısının daha çok bireyin ruhsal durumu ve psikolojik baş etme kapasitesiyle ilişkili olduğu ortaya konmuştur. Bu bulgular, otizmlı çocuğun doğum sırasının sosyal destek algısı üzerinde belirleyici bir değişken olmadığı yönündeki araştırma sonucumuzu desteklemektedir. Doğum sırası gibi yapısal demografik bir değişken, özellikle özel gereksinimli bir çocuğun varlığında, annelerin sosyal destek algısını belirlemede yeterince güçlü bir faktör olmayabilir. Otizm

spektrum bozukluğu gibi yoğun bakım ve dikkat gerektiren bir durum söz konusu olduğunda, annenin yaşamındaki öncelikler büyük ölçüde çocuğun ihtiyaçlarına göre yeniden şekillenir. Bu durum, çocuğun kaçıncı sırada doğduğundan ziyade, tanının getirdiği zorlukların baskın hale gelmesine neden olabilir.

5.6.3. Çocuğun Yaşına Göre Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Tartışılması

Araştırma bulgularımız, çocuk yaşı değişkenine göre algılanan sosyal destek puanlarında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir. Bu sonuç, sosyal destek algısının çocuğun gelişim döneminden çok ebeveynin psikososyal kaynakları ve çevresel destek sistemleriyle ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Literatürde benzer bulgulara rastlanılmaktadır. Meral ve Cavkaytar (2012) ile Özkardaş ve Tunç'un (2020) otizmlili çocuğu sağip ailelerle yürüttüğü çalışmalarda, çocuğun yaşı ile sosyal destek arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Sosyal destek, çocuğun gelişim döneminden çok bakım verenin yaşam koşulları, destek kaynaklarını kullanma becerisi ve ilişkiyel dayanışma düzeyiyle bağlantılıdır. Aile, arkadaş ve özel insan desteği gibi unsurlar da çocuğun yaşından ziyade ebeveynin sosyal bağları ve destek arama eğilimiyle şekillenir. Bu da sosyal desteğin sabit değil, değişken ve etkileşimli bir süreç olduğunu gösterir.

6.SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, Otizm spektrum Bozukluğu (OSB) tanısı almış çocukların annelerinin algıladıkları sosyal destek ile deneyimledikleri pozitif kazanımlar arasındaki ilişki incelenmiştir. Belirlenen araştırma sorularının doğrultusunda yürütölen bu çalışma, analiz edilen veriler aracılığıyla aşağıda sunulan temel bulgulara ulaşılmasını sağlamıştır.

6.1. Sonuçlar

Bu araştırma, Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanısı almış çocukların annelerinin algıladıkları sosyal destek ile deneyimledikleri pozitif kazanımlar arasındaki ilişkiyi incelemek ve bu değişkenlerin çeşitli demografik faktörlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular, sosyal destek ve pozitif kazanım düzeylerinin belirli değişkenler açısından anlamlı farklılıklar gösterdiğini ortaya koyarken; bazı demografik özellikler açısından ise anlamlı bir farklılık bulunmadığını göstermektedir.

1) Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanısı almış çocukların annelerinin algıladıkları sosyal destek, pozitif kazanımları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip midir ?

- Sosyal destek düzeyi arttıkaa, annelerin pozitif, insani ve aile kazanımları anlamlı ve pozitif yönde artmaktadır.
- Araştırmada aile, özel insan ve arkadaş desteği ile pozitif kazanımlar arasında orta düzeyde pozitif ilişkiler bulunmuştur.
- Aile desteğinin pozitif kazanımları anlamlı ve pozitif yönde yordadığı bulunmuştur.

2) Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanısı almış çocukların annelerinin edindikleri pozitif kazanımlar yaş, sosyoekonomik, eğitim durumu gibi demografik değişkenlere göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

- Aile gelir düzeyi arttıkaa, annelerin aile kazanımları düzeyi anlamlı olarak yükselmektedir. Yapılan çift karşılaştırmalar sonucunda, orta gelir grubundaki bireylerin düşük gelir grubundaki bireylere kıyasla anlamlı derecede daha yüksek puan aldığı belirlenmiştir. Kurşun' un (2018) yaygın gelişimsel bozukluğu olan ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynleriyle yürüttüğü çalışmada, gelir

düzeıı arttııkça pozitif kazanım ve başa çıkma becerilerinin de yükseldiği saptanmıştır. Ailelerin maddi kaynaklara erişimi, çocuklarının gereksinimlerini karşılamada daha donanımlı olmalarını sağlayarak olumlu psikososyal kazanımları desteklemektedir.

- Annelerin eğitim düzeıı yükseldikçe, pozitif kazanım, insani kazanım ve aile kazanımları düzeıleri anlamlı biçimde artmaktadır. Fernández Cerero ve ark. (2024) tarafından yapılan çalışmada, yüksek eğitim düzeyine sahip ebeveynlerin çocuklarının eğitim süreçlerine daha aktif katılım gösterdikleri ve bu katılımın çocukların sosyal uyumuna olumlu etkileri olduğu belirtilmiştir. Bu bulgu, eğitimi ebeveynlerin aile içi iletişimde daha bilinçli ve destekleyici roller üstlenmelerinin, aile kazanımları alt boyutuyla örtüştüğünü göstermektedir. Ayrıca, ebeveynlerin çocuklarının gelişimine yönelik daha duyarlı ve yapıcı tutumlar sergilemeleri, insani kazanımlar kapsamında değerlendirilen yaşam deneyimlerini anlamlandırma ve psikolojik olarak olgunlaşma sürecine katkı sağlamaktadır.
- Eşin eğitim düzeıı yükseldikçe, annelerin pozitif kazanım, insani kazanım ve aile kazanımları düzeıleri anlamlı olarak artış göstermektedir. Dönmez ve Cömert (2007) tarafından yapılan bir araştırmada, öğretmenlerin sahip olduğu değerlere ilişkin algılarının, eşin eğitim düzeıı değerkenine göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Bu bulgular genel olarak değerlendirildiğinde; sosyoekonomik ve eğitimsel kaynakların, annelerin yaşam deneyimlerini psikolojik olarak daha olumlu biçimde yapılandırmalarına olanak tanıdığını; özellikle bu kaynakların, baş etme kapasitesini güçlendirerek hem bireysel hem de ailevi düzeyde kazanımlar elde etmelerini kolaylaştırdığını göstermektedir.

3) Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanısı almış çocukların annelerinin algıladıkları sosyal destek yaş, sosyoekonomik, eğitim durumu gibi demografik değerkenlere göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

- Annelerin çalışma durumu arttııkça, sosyal destek, aile desteği ve özel insan desteği algıları anlamlı düzeyde artmaktadır. Zhao ve arkadaşları (2024) tarafından OSB tanılı çocuklara sahip annelerle yürütölen çalışmada, iş hayatına devam eden annelerin stresle baş etme konusunda daha özgüvenli oldukları ve sosyal destek arama davranışlarını, çalışmayan annelere kıyasla daha sık gösterdikleri bulunmuştur. Bu bulgu, çalışan annelerin hem iş arkadaşları hem de

aile bireyleri gibi çevresel kaynaklardan pratik ve duygusal destek toplama konusunda daha avantajlı olduklarını ortaya koymaktadır. Nwosu (2022) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, çalışan annelerin yüksek düzeyde sosyal desteği eşlerinden ve aile bireylerinden aldıkları belirlenmiştir. Bu desteğin, annelerin iş ve aile rollerini daha uyumlu bir şekilde yürütmelerine anlamlı katkı sağladığı ifade edilmiştir.

- Aile gelir düzeyi yükseldikçe, annelerin sosyal destek, aile desteği ve özel insan desteği algıları anlamlı olarak artmaktadır. Demirtaş ve Kurtbeyoğlu'nun (2020) özel öğrenme güçlüğü tanısı almış çocukların ebeveynleriyle gerçekleştirdikleri araştırmada, ailelerin gelir ve eğitim düzeyleri arttıkça algıladıkları sosyal destek düzeyinin de yükseldiği saptanmıştır. Elgin ve Erkan'ın (2023) otizmlili çocuklara sahip annelerle yürüttükleri çalışmayla örtüşmektedir. Araştırmada, gelir düzeyinin Aile ve Özel İnsan destek boyutlarını anlamlı biçimde etkilediği; buna karşın, Arkadaş alt boyutunda istatistiksel bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Annelerin eğitim düzeyi yükseldikçe, sosyal destek ve aile desteği algıları anlamlı biçimde artış göstermektedir. Yıldız Demirtaş ve Kurtbeyoğlu (2020) tarafından özel öğrenme güçlüğü tanısı almış çocukların ebeveynleriyle gerçekleştirilen bir çalışmada, ebeveynlerin eğitim düzeyleri yükseldikçe algıladıkları sosyal destek düzeyinin de anlamlı biçimde arttığı belirtilmiştir. Erik (2024) tarafından yapılan çalışmada, otizm spektrum bozukluğu tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerin sosyal destek düzeyleri ile yaşam kaliteleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu çalışmada, ebeveynlerin eğitim düzeyi yükseldikçe aile desteği algılarının anlamlı biçimde arttığı bulunmuştur.
- Eşin eğitim düzeyi yükseldikçe, annelerin sosyal destek, aile, arkadaş ve özel insan desteği algıları anlamlı olarak artmaktadır. Aydemir (2015) otizmlili çocukların ebeveynlerini incelediği araştırmasında, annelerin eşlerinin eğitim düzeyinin, annelerin genel sosyal destek algısını etkilediğini belirtmiştir. Ünlüer' in (2009) otizmlili çocuğa sahip annelerle yürüttüğü çalışmada, eşin eğitim düzeyine bağlı olarak sosyal destek algısında anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Özellikle aile, arkadaş ve özel insan alt boyutlarında, yükseköğrenim görmüş eşlere sahip annelerin daha yüksek düzeyde sosyal destek algıladıkları belirlenmiştir. Elde edilen bulgular, bireysel ve çevresel kaynakların özellikle eğitim, gelir ve çalışma durumu gibi sosyoekonomik değişkenlerin sosyal destek

algısını şekillendiren önemli belirleyiciler olduğunu; bu kaynaklara erişimin, annelerin hem sosyal bağlarını güçlendirdiğini hem de destek arama ve alma süreçlerini daha işlevsel hâle getirdiğini göstermektedir.

6.2. Öneriler

Aile Temelli Sosyal Destek Yapılarının Güçlendirilmesi: Araştırma bulguları, özellikle aile desteğinin OSB tanısı almış çocuğu olan annelerin yaşadığı pozitif kazanımlarda belirleyici bir etken olduğunu göstermektedir. Annelerin stresle başa çıkma becerileri, yaşadıkları zorlukları anlamlandırabilmeleri ve olumlu psikolojik süreçler geliştirebilmeleri büyük ölçüde aile bireylerinden aldıkları duygusal ve işlevsel destekle ilişkilidir. Bu nedenle ilgili tüm profesyonellere yönelik olarak:

- **Yapılandırılmış Aile Destek Eğitimleri:** Aile içi iletişimi, problem çözme becerilerini ve iş birliğini artırıcı, özelleşmiş eğitim programları geliştirilmelidir. Bu programlar, aile bireylerinin OSB hakkında bilgi düzeylerini artırmayı, annenin yaşadığı zorlukları anlamalarını ve ona nasıl somut/duygusal destek sağlayabileceklerini öğretmeyi hedeflemelidir.
- **Akran ve Deneyim Paylaşım Grupları:** Aynı zorlukları yaşayan ebeveynlerin bir araya gelerek deneyimlerini paylaştığı, birbirlerine duygusal ve pratik destek sağladığı akran grupları teşvik edilmelidir. Bu gruplar, annelerin yalnızlık hissini azaltırken, problem çözme konusunda yeni bakış açıları kazanmalarına yardımcı olacaktır.
- **Erkek Ebeveynlerin Sürece Aktif Katılımı:** Baba ve diğer erkek figürlerin bakım ve duygusal destek süreçlerine daha aktif katılımını sağlayacak bilinçlendirme ve eğitim çalışmaları düzenlenmelidir. Bu, annenin üzerindeki yükü dağıtarak hem annenin hem de ailenin genel iyi oluşuna katkıda bulunacaktır.

Sosyoekonomik Statüde Destekleyici Müdahalelerin Geliştirilmesi: Araştırma sonuçları, yüksek eğitim düzeyine ve çalışma yaşamına aktif olarak katılan annelerin daha yüksek düzeyde sosyal destek algısı ve pozitif kazanım deneyimlediklerini ortaya koymaktadır. Bu nedenle, OSB tanısı almış çocuğu olan annelerin mesleki yeterliliklerini arttırmaya ve işgücüne katılımlarını desteklemeye yönelik özel eğitim, beceri geliştirme

ve kariyer danışmanlığı programlarının geliştirilmesi ve uygulanması büyük önem taşımaktadır:

- **Esnek Çalışma Modelleri ve Uzaktan Çalışma Fırsatları:** Annelerin çocuklarının bakım ihtiyaçlarıyla iş yaşamlarını daha kolay dengeleyebilmeleri için esnek çalışma saatleri, yarı zamanlı istihdam ve uzaktan çalışma imkanları sunulmalıdır.
- **Mesleki Eğitim ve Beceri Geliştirme Programları:** Annelerin güncel iş piyasası ihtiyaçlarına uygun, sertifikalı mesleki eğitimlere ve beceri geliştirme kurslarına erişimi kolaylaştırılmalıdır.
- **Kariyer Danışmanlığı ve Mentorluk:** Annelerin iş hayatına geri dönüş veya kariyer değiştirme süreçlerinde onlara rehberlik edecek, motivasyonlarını artıracak ve engelleri aşmalarına yardımcı olacak kişiye özel kariyer danışmanlığı ve mentorluk programları sunulmalıdır.
- **Çocuk Bakım Destekleri:** Annelerin çalışabilmeleri için güvenilir, erişilebilir ve uygun maliyetli, özel gereksinimli çocuklara yönelik bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve devlet tarafından desteklenmesi elzemdir.

Çevresel ve Toplumsal Destek Kaynaklarının Genişletilmesi: Özellikle düşük gelir grubundaki annelerin, sosyal destek kaynaklarına erişimde karşılaştıkları yapısal engeller ve bilgi eksikliği önemli bir sorun teşkil etmektedir. Bu nedenle, toplum temelli destek hizmetlerinin erişilebilirliğini artırmak ve sürdürülebilirliğini sağlamak adına:

- **Erişilebilir Danışma ve Destek Merkezleri:** Belediyeler ve sivil toplum kuruluşları bünyesinde, OSB tanısı almış çocuğu olan ailelere yönelik ücretsiz veya düşük maliyetli psikolojik danışma merkezleri, aile destek birimleri ve bilgi danışma hatları kurulmalı veya mevcutların kapasitesi artırılmalıdır.
- **Kurumsal İletişim ve Farkındalık Kampanyaları:** Hedef grupların bu hizmetlerden haberdar olmasını sağlayacak, farklı dillerde ve erişilebilir formatlarda kapsamlı kurumsal iletişim stratejileri geliştirilmelidir. Toplumda OSB farkındalığını artırarak damgalanmayı azaltacak eğitimler düzenlenmelidir.
- **Yerel Yönetim Destek Programları:** Yerel yönetimler, OSB tanısı almış çocuklu ailelere yönelik kira, ulaşım, eğitim materyali gibi konularda doğrudan veya dolaylı maddi yardımları çeşitlendirmelidir. Ayrıca, ailelerin

sosyalleşebileceği ve çocuklarının kaynaşabileceği sosyal alanlar ve etkinlikler düzenlenmelidir.

Cinsiyet Temelli Sosyal Dinamiklerin İncelenmesi: Araştırmada çocuğun cinsiyetine göre pozitif kazanım ve özel insan desteğinde anlamlı farklar saptanmıştır. Bu bulgu, erkek ve kız çocuklarına sahip annelerin farklı beklentiler, sosyal tepkiler veya bakım yükleriyle karşılaşabileceğine işaret etmektedir. Bu doğrultuda, bakım yükü, duygusal etkileşim, toplumsal beklentiler ve sosyal destek arayışı gibi cinsiyet temelli sosyal faktörlerin daha derinlemesine incelendiği **nitel araştırmaların** yapılması önerilmektedir. Bu araştırmalar, aşağıdaki konulara odaklanabilir:

- **Cinsiyete Özgü Bakım Yükü Algısı:** Erkek ve kız çocukların gelişimsel özellikleri ve toplumsal beklentiler ışığında, annelerin deneyimledikleri bakım yükü ve bu yükü nasıl yönettikleri detaylıca araştırılmalıdır.
- **Duygusal Etkileşim Farklılıkları:** Çocuğun cinsiyetinin, anne-çocuk arasındaki duygusal bağın niteliğini ve annenin algıladığı "özel insan desteği" nin kaynağını nasıl etkilediği keşfedilmelidir.
- **Toplumsal Destek Mekanizmalarının Cinsiyet Rollerini Üzerindeki Etkisi:** Toplumun OSB tanısı almış erkek veya kız çocuklarına ve onların annelerine yönelik tutumlarının, annelerin sosyal destek algısını ve pozitif kazanımlarını nasıl şekillendirdiği incelenmelidir.

Psikolojik Dayanıklılığı Arttıran Müdahale Programları: Annelerin stresle başa çıkma becerileri, duygusal dayanıklılıkları ve sosyal destek algıları üzerinde olumlu etkisi olan psikoeğitim programlarının yaygınlaştırılması gerekmektedir. Önerilen psikoeğitim programlarının içeriği aşağıdaki konuları kapsamalıdır:

- **Duygusal Farkındalık ve Duygu Regülasyonu:** Annelerin kendi duygusal durumlarını tanıma, anlama ve yönetme becerilerini geliştirmelerini sağlayacak teknikler öğretilmelidir.
- **Stres Yönetimi ve Başa Çıkma Stratejileri:** Kronik stresle başa çıkma yöntemleri, zaman yönetimi, önceliklendirme ve gevşeme teknikleri gibi pratik beceriler sunulmalıdır. Annelerin pasif başa çıkma yerine, aktif ve problem odaklı başa çıkma stratejileri geliştirmeleri teşvik edilmelidir.

- **Pozitif Yeniden Çerçeveleme (Reframing):** Yaşanan zorlukları farklı bir bakış açısıyla değerlendirme, olumlu yönlerini görme ve anlamlandırma becerilerini geliştirecek egzersizler yapılmalıdır.
- **Sosyal Beceri ve İletişim Geliştirme:** Annelerin sosyal çevreleriyle daha etkili iletişim kurmalarını, destek talep etmelerini ve sosyal ağlarını güçlendirmelerini sağlayacak beceri eğitimleri verilmelidir.

Politika Geliştiricilere Yönelik Çıkarımlar: OSB tanısı almış çocuğa sahip aileler için sosyal destek sistemlerinin taşıdığı kritik önem göz önünde bulundurulduğunda, bu ailelerin çok boyutlu ihtiyaçlarına uygun **kapsamlı sosyal politika uygulamalarının** geliştirilmesi acil bir gerekliliktir. Politika yapıcılarının, bu ailelerin yaşadığı zorlukları ve potansiyel pozitif kazanımları destekleyici bir çerçeve oluşturması, toplumsal refahın artırılmasına katkı sağlayacaktır.

Bu doğrultuda, aşağıdaki politika değişiklikleri ve program geliştirmeleri önerilmektedir:

- **Sosyal Yardım Programlarının Çeşitlendirilmesi ve Erişilebilirliği:** OSB tanısı almış çocuğa sahip ailelere yönelik mevcut sosyal yardım programlarının kapsamı genişletilmeli, başvuru süreçleri basitleştirilmeli ve yardımların ailelerin gerçek ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde olması sağlanmalıdır.
- **Kamu Destekli Bakım ve Rehabilitasyon Hizmetlerinin Yaygınlaştırılması:** Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin sayısının artırılması, kalitelerinin yükseltilmesi ve özellikle devlet destekli olarak aileler için erişilebilir olması sağlanmalıdır.
- **İstihdam Politikalarında Esneklik ve Teşvikler:** Annelerin iş yaşamına katılımını kolaylaştıracak yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
- **Farkındalık ve Entegrasyon Projeleri:** Toplumda OSB farkındalığını artıracak ulusal kampanyalar düzenlenmeli, okullarda ve kamu kurumlarında kapsayıcı yaklaşımlar teşvik edilmelidir. Bu, annelerin ve çocuklarının sosyal hayata daha fazla entegre olmalarına yardımcı olacaktır.
- **Multidisipliner Destek Modelleri:** Ailelere yönelik sağlık, eğitim, sosyal hizmet ve psikolojik destek birimlerinin entegre bir şekilde çalıştığı multidisipliner merkezler oluşturulmalı veya mevcutların koordinasyonu güçlendirilmelidir. Bu sayede, aileler tek bir noktadan farklı ihtiyaçlarına yönelik kapsamlı destek alabilirler.

KAYNAKÇA

- Affleck, G., & Tennen, H. (1996). Construing benefits from adversity: Adaptational significance and dispositional correlates. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71(6), 1151–1162.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2016). Otizm Spektrum Bozukluğu Aile Bilgilendirme Rehberi, ss. 12-17. (<https://www.aile.gov.tr/media/5617/otizm-spektrum-bozukluklari-aile-bilgilendirme-rehberi-2016->)
- Alhuzimi, T. E. (2024). Saudi parents' perspectives of the factors influencing the quality of life of their children with autism spectrum disorder. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 108, 102328.
- Amerikan Psikiyatri Birliği. (2013). *Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı, Beşinci Baskı (DSM-5), Tanı Ölçütleri Başvuru El kitabı* (E. Köroğlu, Çev.). Hekimler Yayın Birliği.
- Antonovsky, A. (1979). *Health, stress and coping*. Jossey-Bass.
- Arıcıoğlu, A. (2008). *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğrencilerinin algıladıkları sosyal destek* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Aslan, F. (2019). *Özel eğitim gereksinimi olan çocukların ebeveynlerinin evlilik uyumları, umutsuzluk düzeyleri ve algılanan sosyal destek düzeylerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Arslan, G., & Saruhan, M. (2022). The mediating role of social support on the relationship between psychological resilience and psychological distress in mothers of children with special needs. *Journal of Education and Future*, 22, 19-35.
- Asperger, H. (1944). Die "Autistischen Psychopathen" im Kindesalter. *Archiv für Psychiatrie und Nervenkrankheiten*, 117(1), 76–136.
- Atbaş, V., & Özdem, M. S. (2018). Otizm Spektrum Bozukluğu: Etyoloji ve Risk Faktörleri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10(3), 295-312.
- Athari, P., Ghaedi, L., & Mohd Kosnin, A. (2013). Mothers' depression and stress, severity of autism among children and family income. *International Journal of Psychological Research*, 6(2), 98–106.
- Atlı, M. (2019). *Otizimli Çocuğa Sahip Ailelerin Aldıkları Sosyal Desteğin Toplumsal Entegrasyonlarına Etkisi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Avcı, H. (2019). Otizm Spektrum Bozukluğu Tanısı Olan Çocukların Annelerinin Psikolojik Sıkıntı, Travma Sonrası Gelişim ve Yaşam Doyum Düzeylerinin İncelenmesi. (Yüksek Lisans/Doktora Tezi, DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü).

- Aydemir, S. E. (2015). *Otizimli çocukların ebeveynlerinin evlilik uyumlarının, başa çıkma stratejilerinin ve sosyal destek algılarının incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aydın, E. (2019). Okul öncesi dönemde özel gereksinimli çocukların ebeveynlerinin sosyal destek algılarının, aile stresi ve stresle başa çıkma tutumlarını yordama gücü [Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi]. Akdeniz Üniversitesi Açık Erişim Sistemi.
- Aysu, B. (2017). *Otizm spektrum bozukluğu tanısı almış çocuklara sahip annelerin depresyon düzeyleri ile sosyal destek algıları arasındaki ilişki* [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi].
- Ay, Ö., & Cenkseven-Önder, F. (2014). Engelli Çocuğu Olan Annelerin Psikolojik Sağlamlık Düzeylerinin İncelenmesi. *Uluslararası Hakemli Beşeri ve Akademik Bilimler Dergisi*, 3(6), 1-13.
- Bağcı-Çetin, H. (2023). Tipik gelişim gösteren çocuklara sahip annelerde sosyal destek ile ebeveynlik stresi arasındaki ilişki. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 7(2), 132-148.
- Bahtiyar, A., & Can, B. (2016). Fen öğretmen adaylarının bilimsel süreç becerileri ile bilimsel araştırmaya yönelik tutumlarının incelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (40), 1-13.
- Baltaş, A. (2000). *Stres ve başa çıkma yolları*. Remzi Kitabevi.
- Balıkçı, M. (2019). *Engellilik bağlamında ebeveyn kabulü/reddi ve sosyal destek: Ebeveyn ve çocuk algıları* (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Basım, H. N., & Çetin, F. (2011). *Yönetimde yeni bir paradigma: Örgütsel dayanıklılık*. Detay Yayıncılık.
- Baş, A., Yıldız, A., & Karataş, B. (2024). *Otizimli Çocuğa Sahip Ailelerde Psikolojik Sağlamlık ve Pozitif Kazanım Algısı: Sosyo-demografik Değişkenler Açısından Bir İnceleme*. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Baş, M., Manav, K., Karayağız Muslu, R., & İmerci, S. (2023). Pozitif Kazanımlar Ölçeği'nin (PKÖ) Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 24(3), 329-338.
- Bayat, M. (2007). *Evidence of resilience in families of children with autism*. *Issues in Mental Health Nursing*, 28(6), 535-554.
- Bayraklı, B. (2020). Otizimli çocuğa sahip ebeveynlerin sosyal destek algısı ve tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişki. *Klinik Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 13(2), 156-165.
- Bellizzi, K. M., & Blank, T. O. (2006). Predicting posttraumatic growth in breast cancer survivors. *Health Psychology*, 25(1), 47-56.

- Berber, A. (2017). Yönetimde kavramsal çerçeve belirleme ve nitel araştırma yöntemleri. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46(2), 1-15.
- Bilgin, Ş. (2012). *Ağır ve orta düzeyde zihinsel yetersizliği olan çocukların anne-babalarının algıladıkları sosyal destek, kaygı ve depresyon düzeylerinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Klinik Psikoloji Anabilim Dalı].
- Bonanno, G. A. (2004). Loss, trauma, and human resilience: Have we underestimated the human capacity to thrive after extremely aversive events? *American Psychologist*, 59(1), 20–28.
- Boyras, G., & Sayger, T. V. (2009). Parenting stress and social support in parents of children with autism and Down syndrome. *Journal of Child and Family Studies*, 18(1), 83–91.
- Bozkurt, E. (2019). *Otizm Spektrum Bozukluğu Tanısı Almış Çocukların Annelerinin ... Psikolojik Dayanıklılık ve Başa Çıkma Tutumlarının Karşılaştırılması (Yüksek Lisans Tezi)*. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard University Press.
- Bugay, A. ve Kararımak, Ö. (2014). Sağlıklı Psikolojik İşlerlik ve Travma karşısında Uyum Sağlama Yetisi Olarak Psikolojik Sağlamlık. Türkan Doğan ve Özgür Erdur (Ed.), *Afetler, Krizler, Travmalar ve Psikolojik Yardım içinde* (s. 75-113). Türk PDR Derneği Yayınları, Ankara
- Burgan, T. (2022). *Otizimli çocuğa sahip annelerin psikolojik iyi oluşları, benlik saygıları ve sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişki*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Bülbül, T. (2015). *Psikolojik dayanıklılık: Kavramsal çerçeve*. Nobel Yayıncılık.
- Calhoun, L. G., & Tedeschi, R. G. (1998). Posttraumatic growth: Future directions. In *Posttraumatic growth* (pp. 217-240). Routledge.
- Calhoun, L. G., & Tedeschi, R. G. (2014). *Handbook of posttraumatic growth: Research and practice*. Routledge.
- Calhoun, L. G., Cann, A., Tedeschi, R. G., & McMillan, J. (2000). A correlational test of the relationship between posttraumatic growth, religion, and cognitive processing. *Journal of Traumatic Stress: Official Publication of The International Society for Traumatic Stress Studies*, 13(3), 521-527.
- Calhoun, L. G., & Tedeschi, R. G. (2006). The foundations of posttraumatic growth: An expanded framework. In L. G. Calhoun & R. G. Tedeschi (Eds.), *Handbook of posttraumatic growth: Research and practice* (pp. 3-23). Lawrence Erlbaum Associates.

- Can, A. (2018). *4–18 yaş arası farklı gelişim gösteren çocuk anneleri ile normal gelişim gösteren çocuk annelerinin travma sonrası büyüme özelliklerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi].
- CDC. (2024). Prevalence of Autism Spectrum Disorder Among Children Aged 8 Years — ADDM Network, 2022.
- Centers for Disease Control and Prevention. (2025, April 15). Prevalence of autism spectrum disorder among children aged 8 years — Autism and Developmental Disabilities Monitoring Network, United States, 2022. *MMWR. Morbidity and Mortality Weekly Report*, 74(16), 401–407. <https://www.cdc.gov/mmwr/volumes/74/ss/ss7402a1.htm>
- Centers for Disease Control and Prevention. (2025). *Prevalence and Early Identification of Autism spectrum disorder among children aged 4 and 8 years — Autism and Developmental Disabilities Monitoring Network, 2022. MMWR. Surveillance Summaries*, 74 (2), 1-22.
- Centers for Disease Control and Prevention. (2024, Nisan 15). *Autism rates hit record high, with one in 31 children affected, CDC reports*. Rutgers University. <https://www.rutgers.edu/news/autism-rates-hit-record-high-one-31-children-affected-cdc-reports>
- Cevher, Z., & Kurnaz, E. (2024). *Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklarda Duyusal İşleme Bozuklukları. Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 13(3), 710-723. <https://doi.org/10.30703/cije.1437401>
- Chopik, W. J. (2017). Associations among relational values, support exchanges, and well-being across the adult lifespan. *Personal Relationships*, 24(2), 408–422.
- Chun, H., Leung, C., Wen, S. W., McDonald, J., & Shin, H. H. (2020). Maternal exposure to air pollution and risk of autism in children: A systematic review and meta-analysis. *Environmental Pollution*, 256, 113307.
- Cobb, S. (1976). Social support as a moderator of life stress. *Psychosomatic Medicine*, 38(5), 300-314.
- Cohen, S., & Wills, T. A. (1985). Stress, social support, and the buffering hypothesis. *Psychological Bulletin*, 98(2), 310–357.
- Coşkun, Y., & Akkaş, G. (2009). Engelli çocuğa sahip annelerin sürekli kaygı düzeyleri ile sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(1), 1–14.
- Counselman-Carpenter, B. (2017). Resilience and growth in parents raising children with disabilities. *Journal of Family Social Work*, 20(3), 202–216.
- Curley, K., Hughes, R., & Kotera, Y. (2025). Stressful but not unhappy: A review of the positive aspects of parenting a child with Autism Spectrum Disorder. *Children*, 12(1), 107.

- Çakırlar, B. (2023). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuğa sahip annelerin psikolojik iyi oluş düzeyleri, psikolojik sağlamlıkları ve travma sonrası büyümelerinin incelenmesi*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Çakır, B., & Palabıyık, F. (1997). Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin Türkçe Formunun Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 8(3), 209-216.
- Çalışır, H., Karabudak, S. S., & Karataş, P. (2018). Serebral palsili çocuğu olan annelerin aile yükü ve umutsuzluk düzeyleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 11(3), 219-227.
- Daharlı, E., Yılmaz, S., & Koşan, Z. (2021). Otizm ve çevresel ilişkiler: Derleme. *JENAS Journal of Environmental and Natural Studies*, 4(1), 73-80.
- Demirbilek, A., & Çevik, S. (2021). Otizm spektrum bozukluğunda cinsiyet farklılıkları: Literatür taraması. *Uluslararası Çocuk ve Genç Psikiyatrisi Dergisi*, 1(2), 1-10.
- Demir, F., & Aksoy, V. (2021). Özel gereksinimli çocuk annelerinin sosyal destek algıları ile yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişki. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 17(2), 273-289.
- Demir, M., & Şahin, F. T. (2022). Otizmlı çocuk ebeveynlerinde psikolojik sağlamlık düzeyleri ve etkileyen faktörler. *Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7(1), 55-64.
- Demirtaş, M., & Kurtbeyoğlu, K. (2020). Özel öğrenme güçlüğü olan çocukların ailelerinin algıladıkları sosyal destek düzeylerinin incelenmesi. *Uluslararası Hakemli Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 70-82.
- Derin Çocuk. (2024, Ocak 12). Kız çocuklarında yüksek işlevli otizm: Yüksek işlevli otizmde kadın-erkek cinsiyet faktörü ve oranları. <https://derincocuk.com/kadinlarda-gizli-otizm-yuksek-islevli-otizmde-kadin-erkek-cinsiyet-faktoru-ve-oranlari/> Erişim tarihi: 23.07.2025
- Dietert, R. R., Dietert, J. M., & Dewitt, J. C. (2011). Environmental risk factors for autism. *Emerging Health Threats Journal*, 4, 7111.
- Doğan, T. (2015). Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği'nin Türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *The Journal of Happiness & Well-Being*, 3(1), 93-102.
- Dönmez, B., & Cömert, M. (2007). Öğretmen adaylarının değer algıları ile demografik özellikleri arasındaki ilişkiler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 5(13), 45-60.
- Durmaz, Y. (2023). Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin başa çıkma yöntemleri ile psikolojik dayanıklılıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 24(1), 223-241.

- Ebrahim, M. T., & Alothman, A. A. (2021). Research in developmental disabilities resilience and social support as predictors of post-traumatic growth in mothers of children with autism spectrum disorder in Saudi Arabia. *Research in Developmental Disabilities*, 113, 103943. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2021.103943>
- Ekas, N. V., & Whitman, T. L. (2011). Correlates of depressive symptoms in mothers of children with autism spectrum disorders: The role of social support and coping. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 41(4), 470-482.
- Eker, D., & Arkar, H. (1995). Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 9(4), 183-188.
- Eker, D., Arkar, H., & Yıldız, H. (2001). Sosyal destek ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişki. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 4(3), 88-102.
- Ekizoğlu, Ö., & Hasırcı, S. (2023). Otizm spektrum bozukluğuna sahip çocukları olan annelerin sosyal destek algısının, yaşam kalitesine etkisi. *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 6(1), 13-26.
- Elele, D. B. (2021). *Otizm spektrum bozukluğu tanısı almış çocuk sahibi annelerin duygusal zeka ve algılanan sosyal destek düzeylerinin baş etme becerileri üzerine olan etkisinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Elgin, B., & Erkan, S. (2023). Otizm spektrum bozukluğu tanılı çocukların annelerinin sosyal destek algısı ile stres ve tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişki. *Yüksek Lisans Tezi, Lefke Avrupa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*.
- Erden, G., Akdur, S., Angın, E., Elçin, E. R., & Aslan, B. (2017). *Otizm Spektrum Bozukluğu* (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayını).
- Erik, E. (2024). *Otizm spektrum bozukluğu tanılı çocuğu olan ebeveynlerin yeterliliği ile algıladıkları sosyal destek ve yaşam kalitesi arasındaki ilişki* (Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü).
- Faras, H., Al Ateeqi, N., & Tidmarsh, L. (2010). Autism spectrum disorders. *Annals of Saudi Medicine*, 30(4), 295-300.
- Feeney, B. C., & Collins, N. L. (2015). A new look at social support: A theoretical perspective on thriving through relationships. *Personality and Social Psychology Review*, 19(2), 113-147
- Fernández-Cerero, J., López-Belmonte, J., Segura-Robles, A., & Moreno-Guerrero, A.-J. (2024). Family educational level and its incidence on students' academic success and social skills. *Children*, 11(2), 170.

- Fombonne, E. (2003). Epidemiological surveys of autism and other pervasive developmental disorders: An update. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 33(4), 365–382.
- Fredrickson, B. L. (2013). *Love 2.0: How our supreme emotion affects everything we feel, think, do, and become*. Avery.
- Frith, U. (1991). *Autism and Asperger Syndrome*. Cambridge University Press.
- Frye, R. E. (2018). Social skills deficits in autism spectrum disorder: Potential biological origins and progress in developing therapeutic agents. *CNS Drugs*, 32(8), 713–734.
- Garg, V. M., & Choubey, A. E. (2021). Epigenetic mechanisms in autism spectrum disorder: Environmental influences on gene expression. *Translational Psychiatry*, 11(1), 585. <https://doi.org/10.1038/s41398-021-01646-6>
- Gillberg, C., & Coleman, M. (1992). *The biology of the autistic syndromes* (2nd ed.). Mac Keith Press.
- Gottlieb, B. H., & Wagner, F. (1991). The social context of chronic illness: Implications for intervention. In B. H. Gottlieb (Ed.), *The handbook of social support and social networks* (pp. 37-58). Sage Publications.
- Gökmen, S., & Yılmaz, S. (2018). Otizmlı Çocuğu Olan Annelerin Yaşam Kalitesi ve Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişki. *Uluslararası Hakemli Akademik Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(29), 23-38.
- Görgü, E. (2005). *3–7 yaş arası otistik çocuğa sahip olan annelerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile depresyon düzeyleri arasındaki ilişki* [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi].
- Gölbaşı, H. (2018). *Sivas il merkezinde otizm spektrum bozuklukları yaygınlığı ve sağlık alışanlarının otizm spektrum bozukluklarına yönelik bilgi ve tutumları* (Tıpta Uzmanlık Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Gray, D. E. (2002). Ten years on: A longitudinal study of families of children with autism. *Journal of Intellectual and Developmental Disability*, 27(3), 215–222.
- Gültekin, E. (2025). Türkiye’de otizm oranındaki artışın yüzde 316 olduğu görülüyor. *Demirören Haber Ajansı*. <https://www.dha.com.tr/saglik-yasam/turkiyede-otizm-oranindaki-artisin-yuzde-316-oldugu-goruluyor-2570062>
- Gürbüz, S. (2017). *Otizmlı çocuğa sahip annelerin umut düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi].
- Gürgan, U. (2006). Psikolojik dayanıklılık ve stresle başa çıkma stratejileri arasındaki ilişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(26), 1–11.

- Hansen, S. N., Schendel, D. E., & Parner, E. T. (2015). Explaining the increase in the prevalence of autism spectrum disorders: The proportion attributable to changes in reporting practices. *JAMA Pediatrics*, *169*(1), 56–62.
- Hartley, S. L., & Schultz, H. M. (2015). Support needs of fathers and mothers of children and adolescents with autism spectrum disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, *45*(6), 1636–1648.
- Hastings, R. P., & Taunt, H. M. (2002). Positive perceptions in families of children with developmental disabilities. *American Journal on Mental Retardation*, *107*(2), 116–127.
- Higgins, K., Koch, K. P., D'Agostino, A., & O'Connell, M. (2022). Parental adjustment in autism spectrum disorder: Contributions of positive perceptions, coping skills, self-efficacy, and social support. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, *52*(1), 126–138. <https://doi.org/10.1007/s10803-021-04907-5>
- Hisoğlu, A. (2018). *Otizm spektrum bozukluğu tanılı çocukların ebeveynlerinde algılanan sosyal destek ve problem çözme becerilerinin yaşam doyumuna etkisi* (Yüksek lisans tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- House, J. S. (1981). *Work stress and social support*. Addison-Wesley.
- Huang, C. Y., Yen, H. C., Tsai, C. H., & Wu, H. J. (2022). The impact of parental self-efficacy on coping strategies in families with children diagnosed with autism spectrum disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, *52*(3), 1345–1360.
- Joseph, S. (2019). *Positive psychology in practice: Promoting human flourishing in work, health, education, and everyday life*. Wiley.
- Kahraman, Z. (2011). *Bir evlilik ve aile hayatı eğitim programının evli kadınlarda evlilik uyumuna ve aile sistemine etkisi* (Master's thesis, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Kahrıman, İ., Polat, S., & Gürol, A. (2019). Determination of perceived social support and burnout levels of mothers of children with intellectual disability. *Journal of Pediatric Research*, *6*(4), 282–289.
- Kaner, S. (2004). *Engelli çocukları olan ana-babaların algıladıkları stres, sosyal destek ve yaşam doyumlarının incelenmesi*. (Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi).
- Kanner, L. (1943). Autistic disturbances of affective contact. *Nervous Child*, *2*(3), 217–250.
- Kaplan, M., & Özcan, M. E. (2020). Otizm Spektrum Bozukluğu'nun nörobiyolojik temelleri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, *12*(4), 540-562.
- Karaduman, H., & Parlar, H. (2020). Gelişimsel yetersizliğe sahip çocuğu olan ve normal gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin aile yaşam kalitesi algılarının incelenmesi. *İZÜ Eğitim Dergisi*, *2*(3), 101–121.

- Karadağ, E., & Yücel, D. (2017). Otistik Çocuk Annelerinin Psikolojik Sağlımlıkları ile Yaşam Kaliteleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 20(3), 196-205.
- Karadağ, S., & Yılmaz, A. E. (2017). Otistik Çocuklu Annelerin Stres Düzeyleri ile Sosyal Destek Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(1), 58-69.
- Karakaş, H., & Özalp, E. (2018). Engelli Çocuğu Olan Annelerin Sosyal Destek Algıları ve Umutsuzluk Düzeyleri. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (30), 241-253.
- Kayfıtz, A. D., Gragg, M. N., & Orr, R. R. (2010). Positive experiences of mothers and fathers of children with autism. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 23(4).
- Kemper, T. L., & Bauman, M. L. (1998). Neuropathology of autism. *Journal of Neuropathology and Experimental Neurology*, 57(7), 645-652.
- Kırbaş, Ö., & Şenel, M. (2011). Zihinsel engelli çocuğu olan annelerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile psikolojik iyi oluşları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 12(2), 105-112.
- Koç, H., & Şahin, S. (2015). Otizmlı Çocuğu Olan Annelerin Stres Düzeyleri ve Stresle Başa Çıkma Yöntemleri. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 6(1), 32-41.
- Kozaklı, H. (2006). *Üniversite öğrencilerinde yalnızlık ve sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkilerin karşılaştırılması* (Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kumari, P. (2010). Autism: Early diagnosis and intervention. *Journal of Nepal Paediatric Society*, 30(3), 164-169.
- Kulbaş, B., & Özabacı, N. (2021). Farklı bir örneklemede pozitif psikoloji akımı. *Humanistic Perspective*, 3(3), 677-681.
- Kurt, O., & Kutlu, M. (2023). A comparison of social stories with and without video modeling in teaching how to respond to lures of strangers to children with autism. *Ankara University Faculty of Educational Sciences Journal of Special Education*, 24(2), 307-322.
- Kurtbeyoğlu, Z., & Demirtaş, V. Y. (2020). Özel öğrenme güçlüğü tanılı çocuğu olan anne-babaların algılanan sosyal destek ve depresyon düzeyleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (50), 228-242.
- Kurşun, Z. (2018). *Yaygın Gelişimsel Bozukluğu Olan ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Anne Babalarının Stres Düzeyleri ve Stresle Başa Çıkma Yollarının Karşılaştırılması* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi.
- Kuru, N., & Piyal, B. (2018). Ebeveynlerde algılanan sosyal destek ve yaşam kalitesi ilişkisi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2), 112-130.

- Kübler-Ross, E., & Kessler, D. (2005). *On grief and grieving: Finding the meaning of grief through the five stages of loss*. Simon and Schuster.
- Küçük, S., & Kutlu, A. (2023). Otizm spektrum bozukluklarında epigenetik değişiklikler: Kısa kodlamayan RNA'lara genel bakış. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 30(1), 117–125.
- Latzer, I. T., Leitner, Y., & Karnieli-Miller, O. (2021). Core experiences of parents of children with autism during the COVID-19 pandemic lockdown. *Autism*, 25(4), 1047–1059.
- Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*. Springer Publishing Company.
- Li, M., Wang, J., Wang, Y., Jiang, J., & Wang, H. (2020). Social support and resilience as mediators between stress and life satisfaction among people with substance use disorder in China. *BMC Psychiatry*, 20(1), 1–9.
- Linley, P. A., & Joseph, S. (2004). Positive change following trauma and adversity: A review. *Journal of Traumatic Stress*, 17(1), 11–21.
- Loomes, R., Hull, L., & Mandy, W. P. L. (2017). What is the male-to-female ratio in autism spectrum disorder? A systematic review and meta-analysis. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 56(6), 466–474. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2017.03.013>
- Luthans, F. (2002a). "Positive organizational behavior: Developing and managing psychological strengths." *Academy of Management Executive*, Vol. 16, No. 1, pp. 57-72.
- Luthans, F. (2002a). The role of positive psychology in management: Enhancing organizational effectiveness. *Journal of Management*, 28(5), 57–81.
- Luther, E. H., Canham, D. L., & Cureton, V. Y. (2020). Coping and social support for parents of children with autism. *The Journal of School Nursing*, 21(1), 40-47.
- Maenner, M. J., Warren, Z., Williams, A. R., Daniel, J. L., Washington, A., Durkin, M. S., ... & Schieve, L. A. (2023). Prevalence and characteristics of autism spectrum disorder among children aged 8 years—Autism and Developmental Disabilities Monitoring Network, 11 Sites, United States, 2020. *MMWR Surveillance Summaries*, 72(2), 1-14. <https://www.cdc.gov/mmwr/volumes/72/ss/ss7202a1.htm>
- McGuinn, L. A., Windham, G. C., Kalkbrenner, A. E., Bradley, C., Di, Q., Croen, L., Eslick, H., Newschaffer, C. J., & Schieve, L. A. (2020). Early life exposure to air pollution and autism spectrum disorder: Findings from a multisite case-control study. *Epidemiology*, 31(1), 103–114.
- Meral, B. F. (2011). *Gelişimsel yetersizliği olan çocuk annelerinin aile yaşam kalitesi algılarının incelenmesi* (Doktora tezi, Anadolu Üniversitesi).

- Meral, B. F., & Cavkaytar, A. (2012). Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin psikometrik özelliklerinin otizmlı çocuk aileleri üzerinden incelenmesi. *E-International Journal of Educational Research*, 3(2), 1–16.
- Meral, B. F., & Cavkaytar, A. (2012). Otizmlı çocuğa sahip ailelerin sosyal destek düzeyleri ile çocuk yaşı, cinsiyeti ve ailenin gelir düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 37(166), 254-266.
- Modabbernia, A., Velthorst, E., & Reichenberg, A. (2017). Environmental risk factors for autism: An evidence-based review of systematic reviews and meta-analyses. *Molecular Autism*, 8, Article 13.
- Müller, C. L., Anacker, A. M. J., & Veenstra-VanderWeele, J. (2016). The serotonin system in autism spectrum disorder: From biomarker to animal models. *Neuroscience*, 321, 24–41.
- Neely-Barnes, S. L., Marcenko, M. O., & Weber, L. (2011). Social support and well-being in mothers of children with intellectual disability. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*, 8(4), 273–280.
- Nwosu, J. J. (2022). Functional language skills in conversations of persons with Autism Spectrum Disorders (ASD). *Niger Delta Journal of Gender, Peace & Conflict Studies*, 2(1), 307–320.
- Oğuz, N. (2024). *Pandemi döneminde otizmlı çocuğa sahip annelerin sosyal destek ile stresle başa çıkma düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Master's thesis, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi).
- Olsson, M. B., & Hwang, C. P. (2008). Socioeconomic and psychological variables as risk and protective factors for parental well-being in families of children with intellectual disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research*, 52(12), 1102–1113.
- Ögel, Ş., & Altan-Atalay, A. (2017). Algılanan sosyal destek ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişki: Üniversite öğrencileri üzerinde bir inceleme. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(2), 438-450.
- Özkardaş, O., & Tunç, S. (2020). *Otizmlı çocuğu olan annelerde algılanan sosyal desteğin anksiyete ve ebeveyn tükenmişliği üzerindeki etkisi* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi].
- Özkubat, U., & Özdemir, S. (2014). Annelerin otizmlı çocuklarına ilişkin algıları ve yaşadıkları deneyimlerin analizi. *Eğitim ve Bilim*, 39(176), 400–412.
- Pakenham, K. I., & Cox, S. (2020). The effects of parental resilience and social support on stress in parents of children with autism spectrum disorder. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 78, 101635.
- Pit-ten Cate, I. M. (2003). Positive outcomes for children with learning disabilities and their parents. *European Journal of Special Needs Education*, 18(1), 77–95.
- Polatcı, S., & Tınaz, Z. D. (2021). Kişilik özelliklerinin psikolojik dayanıklılık üzerindeki etkisi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 17(36), 2890-2917.

- Rutter, M. (2005). Genetic influences and autism. In F. Volkmar, R. Paul, A. Klin, & D. Cohen (Eds.), *Handbook of autism and pervasive developmental disorders* (pp. 425–453). John Wiley & Sons, Inc.
- Sağlık Bakanlığı. (2019). *Türkiye’de otizm spektrum bozukluğu tanısı alan bireylerin sayısına ilişkin rapor*.
- Sandin, S., Lichtenstein, P., Kuja-Halkola, R., Larsson, H., Hultman, C. M., & Reichenberg, A. (2014). The familial risk of autism. *JAMA*, *311*(17), 1770–1777.
- Sarason, I. G., Levine, H. M., Basham, R. B., & Sarason, B. R. (1983). Assessing social support: The Social Support Questionnaire. *Journal of Personality and Social Psychology*, *44*(1), 127–139.
- Schaefer, J. A., & Moos, R. H. (1998). The context for posttraumatic growth: Life crises, individual and social resources, and coping.
- Scheerer, N. E., Ng, C. S. M., Gurba, A. N., McNair, M. L., Lerner, M. D., & Hargreaves, A. (2024). Break the stigma: autism. *Frontiers in psychiatry*, *15*, 1513447.
- Seligman, M. E. P., & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An introduction. *American Psychologist*, *55*(1), 5–14.
- Sheik, A. (2004). Posttraumatic growth: A review of the literature. *Journal of Loss and Trauma*, *9*(3), 263–274. <https://doi.org/10.1080/15325020490456100>
- Snyder, C. R., Lopez, S. J., & Pedrotti, J. T. (2021). *Positive psychology: The scientific and practical explorations of human strengths* (5th ed.).
- Sönmezsoy, G. (2018). Sağlık çalışanlarının medeni durumlarına göre algıladıkları sosyal destek düzeylerinin incelenmesi. *Sağlık ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, *28*(3), 210–219.
- Sümer, N., & Yendime, E. (2011). Sosyal destek: Tanımlar, boyutlar ve ölçme yaklaşımları. *Türk Psikoloji Yazıları*, *14*(28), 1-18.
- Sztainberg, Y., & Zoghbi, H. Y. (2016). Lessons learned from studying syndromic autism spectrum disorders. *Nature Neuroscience*, *19*(11), 1408–1417.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2016). *Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Yönelik Ulusal Eylem Planı (2016–2019)*. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- Tanrıverdi, B., & Erarslan, B. (2015). Aile özelliklerinin okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal uyum düzeylerine etkisi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, *11*(2), 342–356.
- Tedeschi, R. G., & Calhoun, L. G. (2004). Posttraumatic growth: Conceptual foundations and empirical evidence. *Psychological Inquiry*, *15*(1), 1–18.

- Tedeschi, R. G., & Calhoun, L. G. (1996). The Posttraumatic Growth Inventory: Measuring the positive legacy of trauma. *Journal of Traumatic Stress, 9*(3), 455-471.
- Tedeschi, R. G., Park, C. L., & Calhoun, L. G. (1998). *Posttraumatic growth: Positive changes in the aftermath of crisis*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Tedeschi, R. G., Shakespeare-Finch, J., Taku, K., & Calhoun, L. G. (2018). *Posttraumatic growth: Theory, research, and applications*. Routledge.
- Tick, B., Bolton, P., Happé, F., Rutter, M., & Rijdsdijk, F. (2016). Heritability of autism spectrum disorders: A meta-analysis of twin studies. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 57*(5), 585-595.
- Topaloğlu, G. (2020). *Ebeveyn eğitim programının erken çocukluk dönemindeki otizmlı çocuğa sahip ebeveynlerin eğitimel yeterliklerine etkisinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Totsika, V., Hastings, R. P., Bailey, T., Hatton, C., & Emerson, E. (2022). Psychological distress and positive gain in mothers of children with autism: The role of demographic variables and child's characteristics. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 52*(2), 487-500.
- Tunalı, S., & Bektaş, M. (2021). Otizmlı Çocuk Annelerinde Algılanan Sosyal Destek ve Psikolojik İyi Oluş Arasındaki İlişki. *Gelişim ve Eğitim Dergisi, 5*(2), 115-128.
- Tuncer, M., & Altunay, M. (2020). Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin sosyal destek algısı ile psikolojik sağlamlıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 58*, 268-282.
- Tunçel, R. (2017). Aile içi ekonomik destek ve psikososyal etkileri. *Aile Çalışmaları Dergisi, 14*(3), 112-130.
- Uslu, E., & Demiriz, S. (2022). Babanın eğitim düzeyinin çocukların sosyal değerler kazanımına etkisi. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi, 7*(1), 88-104.
- Usta, M. B., Kurt, A. D., Gülşen, H., & Karabekiroğlu, K. (2020). Otizm spektrum bozukluğunun nedenlerine ait ebeveyn algısının tedavi tercihine etkisi. *Namık Kemal Tıp Dergisi, 8*(2), 177-185.
- Uysal, A., & Kalkan, M. (2019). Otizmlı Çocuk Annelerinin Umutsuzluk Düzeyleri ile Başa Çıkma Stratejilerinin İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 3*(1), 163-176.
- Ünlü, İ., & Gökler, R. (2021). Otizmlı çocuğa sahip ailelerde sosyal destek sisteminin önemi. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi, 18*, 194-215.
- Ünlüer, E. (2009). *2-6 yaş arası otistik çocuğa sahip annelerin algıladıkları sosyal destek ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi].

- Walton, E. A., & Ingersoll, B. R. (2015). The effects of birth order on the psychological adjustment of siblings of children with autism spectrum disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 45(9), 2966-2975. <https://doi.org/10.1007/s10803-015-2453-y>
- Wang, T., Li, H., Yan, J., Jia, L., Song, L., & Li, R. (2017). Parental age and risk of autism spectrum disorders: A meta-analysis. *International Journal of Epidemiology*, 46(1), 390-405.
- Weiss, T. (2004). Correlates of posttraumatic growth in husbands of breast cancer survivors. *Psycho-Oncology*, 13(4), 260-268.
- Werner, E. E. (2012). Risk, resilience, and recovery. *Reclaiming Children and Youth*, 21(1), 18-23.
- Whittingham, K., Wee, D., Sanders, M. R., & Boyd, R. (2013). Responding to the challenges of parenting a child with cerebral palsy: A focus on cognitive appraisals and positive adjustment. *Disability and Rehabilitation*, 35(1), 66-75.
- Whitehouse, A. J. O., Varcin, K., & Waddington, H. (2020). Early intervention for autism spectrum disorder: The current state of evidence. *Current Opinion in Neurology*, 33(2), 154-162. <https://doi.org/10.1097/WCO.0000000000000806>
- Wing, L., & Gould, J. (1979). Severe impairments of social interaction and associated abnormalities in children: Epidemiology and classification. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 9(1), 11-29.
- WHO.(2023). Autismspectrumdisorders. Erişim:05/07/2025, World HealthOrganization Web sitesi: [https://www.who.int/news-room/q-a-detail/autism-spectrum-disorders-\(asd\)](https://www.who.int/news-room/q-a-detail/autism-spectrum-disorders-(asd))
- Yehonatan-Schori, M., Golan, O., & Waizbard-Bartov, E. (2019). Parental adaptation to raising a child with autism spectrum disorder: The role of meaning making. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 68, 1-10.
- Yellow Bus ABA. (t.y.). *How much has autism increased?* Erişim adresi: <https://www.yellowbusaba.com/post/how-much-has-autism-increased>
- Yıldırım, M. (2020). *Otizm spektrum bozukluğu tanısı olan çocukların annelerinin psikolojik sıkıntı, travma sonrası gelişim ve yaşam doyumu düzeyleri ile ilgili değişkenler* [Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi].
- Yılmaz, A. (2020). *Otizimli çocuk annelerinin sosyal destek algıları ve başa çıkma stratejileri* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldız Demirtaş, V., & Kurtbeyoğlu, Z. (2020). Özel öğrenme güçlüğü tanılı çocuğa sahip ebeveynlerin algılanan sosyal destek ve depresyon düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*.

- Yılmaz, S., & Gökmen, S. (2020). Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerde Sosyal Destek ve Psikolojik Sağlamlık İlişkisi. *Sağlık ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 2(1), 1-13.
- Yılmaz, H. B., & Zeydan, N. N. (2023). Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların ebeveynlerinin sosyal desteklerinin bakım verme yüküyle olan ilişkisi. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 10(2), 177–186.
- Yılmaz, T., & Kaya, Ö. (2020). Psikolojik dayanıklılığın gelişiminde aile içi sosyal desteğin rolü. *Psikoloji ve Davranış Bilimleri Dergisi*, 28(1), 55–72.
- Yorulmaz, F., Dirik, G., & Yıldırım, S. (2024). Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara sahip annelerde sosyal destek ve psikolojik sıkıntı ilişkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 14(1), 77–94.
- Yosunkaya, E. (2013). Otizm etiolojisinde genetik ve güncel perspektif. *İstanbul Tıp Fakültesi Dergisi*, 76(4), 84-91.
- Yönel, A. (2021). 3–6 yaş arası çocuğa sahip ebeveynlerin öz-yeterlikleri, tükenmişlikleri ve çocuklarıyla olan iletişimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yönet Demirhan, C. (2021). Ortaokul Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri, Duygu Düzenleme Becerileri ve Narsizm düzeyleri arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Yuliana, S., & Suryani, T. (2021). Family support on working mother's work-family conflict: Role of communal sharing social relations. In T. Basuki & R. Rahardja (Eds.), *Proceedings of the International Conference on Economics, Business, Social, and Humanities (ICEBSH 2021)* (pp. 1136–1141). Atlantis Press.
- Yücel, A. (2017). Otistik çocuk annelerinin stresle başa çıkma düzeyleri ile sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 33(3), 115-127.
- Zeydan, D., & Bal Yılmaz, H. (2023). Otizm spektrum bozukluğu tanılı çocukların ebeveynlerinde sosyal destek ve bakım yükü arasındaki ilişki. *Çocuk Gelişimi ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 78–95.
- Zhang, W., Yan, T., Du, Y., & Liu, X. (2013). Psychological resilience and posttraumatic growth in mothers of children with autism spectrum disorders: The mediating role of meaning in life. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 43(5), 1241–1250.
- Zhao, Y., Fan, H., Zhang, R., & Zheng, X. (2024). Factors associated with self-rated mental health in mothers of children and adolescents with autism spectrum disorder. *Journal of Zhejiang University-SCIENCE B*, 25(11), 1020–1030.
- Zimet, G. D., Dahlem, N. W., Zimet, S. G., & Farley, G. K. (1988). The Multidimensional Scale of Perceived Social Support. *Journal of Personality Assessment*, 52(1), 30-41.

EKLER

Ek 1: Etik Kurul Onayı

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
GİRİŞİMSEL OLMAYAN ARAŞTIRMALAR
ETİK KURULU BAŞKANLIĞI

SAYI: 61351342/020-599
KONU: KASIM 2024-52 No.lu Dosyanın onay Yazısı 29/11/2024

sayın; Dr. öğr- Üyesi Semiha Füsun AKDAĞ AYCIBİN
(Gönül KORKMAZ)

Üsküdar Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulunun 27/11/2024 tarihinde yapılan II No.lu toplantısında "Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) Tanısı Almış Çocukların Annelerinin Algıladıkları Sosyal Destek ile Deneyimledikleri Pozitif Kazanımlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" adlı araştırma projesinin kurum İzni getirmek koşulu ile şerhli olarak etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Cumhuri TAŞ
Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik
Kurulu Başkanı

Ek 2: Pozitif Kazanımlar Ölçeği Kullanım İzni

Pozitif Kazanımlar Ölçeği
DOCX-14 KB

Merhabalar,

Ölçeği araştırmanızda kullanabilirsiniz. Ölçek ektedir. İyi çalışmalar diliyorum.

Saygılarımla..

Gönül KORKMAZ

8 Eki 2024 Sal, 12:20 tarihinde şunu yazdı: Merhaba Gülay Hanım

Ben Üsküdar Üniversitesi Çocuk Gelişimi
Bölümü Yüksek Lisans (tezli) öğrencisiyim. Otizmli çocuğa sahip annelerin güçlü
yönleri üzerine bir bilimsel araştırma yapacağım. Tarafınızca Türkçe ye
nuarlanmış Olan Pozitif Kazanımlar Ölçeğini

← v Yanıtla

PostaTakvim

Akış

Uygulamalar

Ek 3: Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ) Kullanım İzni

Bekir Fatih Meral 18 Kas
Siz kişisine

Çok Boyutlu Algılanan Sos...
DOC -47 KB

MSPSS
PDF - 12

 3 ek (904 KB)

Değerli Hocam,

Ölçeğin kullanım hakkı bende değil, farklı disiplinlerden pek çok kişi uyarlama yaptı, ancak kendi çalışmamı ve ölçeği ekte gönderiyorum.

Kolay gelsin,

Fatih

Anladım, teşekkürler!

Teşekkür ederim. [A](#)

Yanıtla

Ek 4: Milli Eğitim Bakanlığı İzin Belgesi

Ek 5: Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Değerli Anneler;

Bu araştırma, Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanısı almış çocukların annelerinin algıladıkları sosyal destek ile deneyimledikleri pozitif kazanımlar arasındaki ilişkiyi incelemektir. Çalışmada, annelerin kişisel büyüme, empati ve problem çözme becerileri gibi pozitif kazanımları ile sosyal destek kaynaklarından (aile, arkadaşlar, profesyoneller vb.) aldıkları duygusal, bilgisel ve bakım desteğinin ilişkisine odaklanılacaktır.

Vereceğiniz tüm yanıtlar gizli tutulacak ve araştırma dışında hiçbir yerde kullanılmayacaktır. Araştırmanın sonuçlarının güvenilir olması verdiğiniz cevapların içtenliğine bağlıdır. Lütfen tüm soruları/ifadeleri yanıtlayınız.

Katkı ve yardımlarınız için teşekkür ederim.

Gönül KORKMAZ

Üsküdar Üniversitesi

Yüksek Lisans Öğrencisi

- Yaşınız? (lütfen yazınız).....
- Medeni durumunuz?
() Evli () Bekar () Boşanmış () Eşi Ölmüş
- Eğitim durumunuz?
() Okur-yazar () İlkokul () Ortaokul () Lise () Ön lisans () Lisans () Lisansüstü
- Eşinizin eğitim durumu nedir?
() Okur-yazar () İlkokul () Ortaokul () Lise () Ön lisans () Lisans () Lisansüstü
- Çalışıyor musunuz?
() Evet () Hayır Mesleğiniz
- Eşiniz çalışıyor mu?
() Evet () Hayır Mesleği
- Aile yapınız?
() çekirdek aile () geniş aile () tek ebeveynli aile
- Ailenizin gelir durumu nasıl?
() Düşük () Orta () Yüksek

9. Kaç çocuğunuz var?

1

2

3

4

5 ve üstü

10. Otizmli çocuğunuz doğum sırasına göre kaçıncı çocuk?

1

2

3

4

5 ve üstü

11. Otizmli çocuğunuzun cinsiyeti?

Kız

Erkek

12. Otizm Spektrum Bozukluğu (OBS) tanısı almış çocuğunuzun yaşı?

(lütfe yazınız).....

Ek 6:Pozitif Kazanımlar Ölçeği (PKÖ)

Pozitif Kazanımlar Ölçeği

Açıklama: Aşağıdaki ifadeler, sizin Ortopedik engelli tanısı almış çocuğunuzu yetiştirme sürecindeki deneyimleriniz ve kazanımlarınız ile ilgili görüşlerinizi belirlemektedir. Lütfen her ifadeyi dikkatle okuyunuz ve görüşünüzü en iyi anlatan seçeneği işaretleyiniz.

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Bu çocuğa sahip olduğumdan beri bir insan olarak olgunlaştığımı hissediyorum.	1	2	3	4	5
2. Bu çocuğa sahip olmak yeni şeyler/beceriler öğrenmeme yardımcı oldu.	1	2	3	4	5
3. Bu çocuğu yetiştirmek, hayata bakış açımı değiştirdi.	1	2	3	4	5

Ek 7: Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ)

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği' nin Gözden Geçirilmiş Formu

1

Aşağıda 12 cümle ve her bir cümle altında da cevaplarınızı işaretlemeniz için 1'den 7'ye kadar rakamlar verilmiştir. Her cümlede söylenenin sizin için ne kadar çok doğru olduğunu veya olmadığını belirtmek için o cümle altındaki rakamlardan yalnız bir tanesini **daire** © içine alarak işaretleyiniz. Bu şekilde 12 cümlenin her birine bir işaret koyarak cevaplarınızı veriniz. Lütfen hiçbir cümleyi cevapsız bırakmayınız. Sizce doğruya en yakın olan rakamı işaretleyiniz.

1. Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve ihtiyacım olduğunda yanımda olan bir insan (örneğin, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.

Kesinlikle hayır 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 kesinlikle evet.

2. Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve sevinç ve kederlerimi paylaşabileceğim bir insan (örneğin, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.

Kesinlikle hayır 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 kesinlikle evet.

3. Ailem (örneğin, annem, babam, eşim, çocuklarım, kardeşlerim) bana gerçekten yardımcı olmaya çalışır.

Kesinlikle hayır 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 kesinlikle evet.

4. İhtiyacım olan duygusal yardımı ve desteği ailemden (örneğin, annemden, babamdan, eşimden, çocuklarımdan, kardeşlerimden) alırım.

Kesinlikle hayır 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 kesinlikle evet.

5. Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve beni gerçekten rahatlatan bir insan (örneğin, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.

Kesinlikle hayır 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 kesinlikle evet.